

BRANKO BANJEVIĆ / CRNOGORSKA MODERNA

ANTOLOGIJA

BRANKO BANJEVIĆ

CRNOGORSKA MODERNA

RISTO RATKOVIĆ

MIRKO BANJEVIĆ

RADOVAN ZOGOVIĆ

JANKO ĐONOVIĆ

STEFAN MITROVIĆ

ALEKSANDAR LESO IVANOVIĆ

Podgorica 2012

CRNOGORSKA MODERNA

RISTO RATKOVIĆ

PONOĆ MENE

PONOĆ MENE

Zaspati ili umrijeti ...
Ili se pretvoriti u suncokret ...
Da li je ona ikada i bila ...
Ali otkud njen lik naslućen u vazduhu
čim pogledam ...

Njeni prsti živjeli su u mojoj ruci
i poslije njene smrti.
Ja sam ih pokretao i nijesam razlikovao
da li imaju vezu kakvu još sa kosom njenom,
ili sa očima,
ili sa haljinom novom što joj kupih.

Tako sam rijetko uzimao i za nju i za se,
tako često smo se svlačili kao vedar dan.
I čini mi se da nema mjesta na svijetu
gdje nijesmo zajedno bili.

Mrtva si a tebe nema.

Zašto mi ne dođeš ...

Ta znaš li kako si obećala
češće da ćeš se meni javljat ...

Možda ti i kucaš uporno na vid mi,
možda su oči moje nesposobne da te vide.
Osjećam lobanja cijela tobom da mi je ispunjena.

Voskresni!
Voskresni ili sebe ili barem oči moje ...

Sluh mi je već malo savršeniji:
zovneš me.
Osjetim i dah tvoj i miris predsmrtni,
Tamo gdje se nadao ne bih.
I srce mi je još sposobnije
za otkucavanje tajnih znakova duha,
duha ili druge materije.
Ono čini da noću katkad moram
zatvoriti vrata od sobe.

I osjećam da ležiš povrh zelenih suncokreta,
u zelenoj košulji,
prevrnutim očima.

Ali mi još došla nijesi,
i bješe kao ravnodušna
prema strahu mom što svaka stvar
bješe zagrobno živa.

Mučih se dugo u toj noći.
Jedan mi čovjek, seljački odjeven, ispriča,
u gužvi dima i ljudi po jednom
nepoznatom podrumu,
da ima neko što dodir naš sprečava,
i što do mene ljepše nijesi doputovala.

Povjerih tome sumnjivom prijatelju
zavjeru svoju
da tog ću duha polako ubiti iz puške,
što smeta našem sporazumijevanju.

Pobijediću ga, mislim grobom tvojim,
slikom i kosom crnom tvojom,
i cvijetom sasušanim koji bješe oko tvoje glave
na odru kad u njedra ti priložih sliku svoju
a cvijet se prihvati rukava mog:
to ti mi kao uzdarje vrati.

Pomozi mi, pomози:
vidnija budi kad u ma koju sobu
za mnom uđeš ...

Bar sad ne brineš brige sirotinjske,
jadnice moja!
Cijeloga dana onog dana uzalud tražih pare,
a kad ti dođoh - mrtvoj ti dođoh ...
Velika patnice moja,
krvavo te pozdravljam.

IKONA

Vidim li koju ženu
tebi da liči
u kaputu pepeljastom i bijelom šeširu,
dešava se na ulici da zastanem.
I mada znam
odavno već da truneš,
pomislim: možda si ti.
Inače, ti znaš:
u Boga nijesmo vjerovali
ni ja ni ti.
I zaista nema to sa njim veze
što želim
pred slikom tvojom kandilo da palim.

BIVŠI ANĐELI

Bogojavljenki su hujala nebesa, ogromna,
zvjezdana, hladna.

Silazili ste na rijeku smrznutu,
visoki, vitki, lijepi.

Anđeli bivši, znam:
krotili ste mrak u vodama.
U moje srce-zvono zvonili ste
krinom,
da ne svisnem od života.

Ko vas to otjera sa izvora
oka moga ...
Ne vidim vas.

Još samo u snježnom cvijeću prozorskom
tražim krila i koljena vaša predivna.

Uzalud.

ŽIVI VJETAR

Puno je vjetra groblje,
jaukom poludjelog vjetra
što čupa kose od bola,
od bola i jada besmislenog.

Na grobu jednom, gle, nikao divan cvijet,
krilat ko osmijeh nekada one
što sada dolje spi.

O, to i jeste njeno bivše oko,
taj krilati cvijet!
Uberi ga, slijepi vjetre,
vjetre!

Razmahni krilima, vjetre
tako silno da više razlike ne bude
između neba i tebe.

Zvijezdama li to vjetar,
krilima zvjezdanim lupa li to vjetar
ogromno oko okeansko,

ili to moje srce ne otkucava ravnomjerno?

Ah, šta mi sva ta pitanja znače,
za ovo krvavo lišće ljudskoga mesa!

PRIVIĐENA DJECA

Zovu me sa dna pustinje djeca.

Eno ih u haljinicama.

Zovu me, lutam ispod neba.

Mami me vatra iz šatora jednookog starca.

Kako su teške ove zvijezde!

Kako ih je puno, krcato nebo!

- Dobra neka ti je ova noć, stari!

On se lijeno okrenu sa boka:

- Zar opet ti? Što se ne odmaraš? Kakav te glas
pustinje zove, jadniče?

- Zovu me mrtva djeca.

- Koliko djece?

- Mnogo, stari. Rat je ovo golem.

- Alah neka je s tobom! Sjedni malo dok ne prođu
sjenke. Drži ovu mrtvu zmiju,
da ne pošasaviš.

Izukršтали se snovi i java. Od sunca.

Dječica pognute glave, u strogom redu, idu pustinjom.

Pjevaju tiho.

Djeca su to ispod ruševina, ispod bombardovanih kuća.

Ustala sa dna mora, s potopljenih lađa.

Iz jama, zajedno s majkom zatrpana.
Djeca presvisla od tuge, crkla od gladi.
Djeca nevina, strašnoga rata žrtve.
Nebo se spušta, iskri se pijesak, a gore mrak.
Crno.
Nema više.
Padam.
I gle, pustinja pobijelje, kao okrečena.
Otišla su djeca, diglo se nebo, i otišao mrak.
Mravinjak razuma se budi, uzbuna!
Grme avioni, bacaju rakete, osvjetljavaju.
Samo kad nijesu djeca!
Klečim od smijeha.
Ne, mene uplašiti neće: pucaj!

SANJIVA KOŠULJA

Moniu de Buli

Sve pišem radi uvele noći - *Džu*.
Sjedjele smo u kafani ja i mala *I*.
I je imala haljine od sna,
ispod te materijalne sjenke
koljena puna svjetlosti tijela.

Svemoguće oči male *I*.
Cijelu noć u svečanoj pustoši,
gosti su se umorili i otišli,
od muzike ostala samo sanjiva košulja,
jer ja i mala *I* - mi smo sami,
ulicom tek prohujni po neki auto
leptira crnih pun.

Više te nema, mala *I*,
dobrota u vidu češlja osta u tvojoj kosi
da me jutrom u ogledalu boli lik.

CRNCI PROTIV AMERIKE

vri baldahinska noć

pod glavom gorkom će poteći kamenje
da kao sjenka svijesti
prolazim kroz nepokretne riječi

mjesto ijedne pjesme
ja predosjećam tragove sopstvene
što kao sunderom dahom apsolutnim
znake brišem

počekaš nemarno
a stvari same gundaju svoje ime
iz tamnice sna ...
(to znači: Afrika! Afrika!)
... cvile krokodili
da spasim crnačko pleme
da spasim crnačku noć

i evo
rado svoj mozak dajem

da na zvijezdama pečenog pojede ga

Bahala

Bahala crna igračica

samo da nožna njena mržnja

na bijelog fijuče boga

(i na žutog i na žutog

Bahala!)

klonem od nepostojanja bolesti i zdravlja

preplićem linije oko vrata

zamku pravim

zamku pravim jao ho

jao

više se ne kitim cvijećem ljubavi

uvijek sam na pragu dveri nevidljivih

a hoću da samo što vidim čekam

govorim

to vezem glasno

tijela moga čudnu mapu

svaki je moj pogled slomljen cvijet

svaki je moj korak neispunjen san

gle vidim grozno plav oblak

što koračam gadno!

mada me predvodi krilat muk

zvijezde zvijezde

zvijezde
i sira

zvijezde zvijezde

mjesec na izvoru

niz nebo visi bijelo platno
ao puno puno puno platna!

ala ćemo da crtamo
da crtamo cvijeće mraka
cvijeće mraka lavež

i košulje da pravimo
da nam cvijeće ne ozebe
da nam lavež ne zamrzne
da nam cvijeće mraka ne umre

ako umre saranićemo

he he poješćemo ih
crnčiče crnčiče male
a ja
ja ću grozno da pjevam
da pjevam očajno

zbor zborila skupina

koje suncu bješe ime
panter pas al jaguar
ili ris ili lav
medvjed ili zmijski car

najednom ustade ona
gola u tigru
ustade i reče

čujte
sunce je svinja
ne valja odvrati zbor
vrućina je svinja se ne jede
ne valja ne valja

otada Crnci nijesu djecožderi
otada počinje moje sa njom
o gola u tigru
o genijalna zvjerožderko
otada počinje moje s tobom
vjenčanje metafizičko

od praiskona ishod lova ti čekam
o genijalna zvjerožderko
o gola u tigru
čeznem čeznem urnebesno
tugo moja čeznem
da me boju naučiš svakom

jedini božanski da vidim štit
od crnog dijamanta trbuh tvoj

srce zveči srce zveči
ko je u prašumi
stoj

moja je zemlja krilat grob
vaša je zemlja krilato nebo
crna braćo moja
vaše je srce bijel golub
golub na krovu tijela moga

SMOKVE U PUSTINJI

- Po pustinji hodam.
Beskrajn pijesak, vreo.
Ognjeni lav riče sa neba.
Idem, umorim se, sjednem, i polako ludim.
Izukrstiš se java i san.
Od sunca.
Tu i tamo poneka smokva raste, rijetke - puškom da ih
gađaš. Zbog njih i ovaj pijesak nekome pripada.
Idem pod šator čuvaru, Arapinu jednookom.
- Zdravo neka je tvoje ćoravo veličanstvo!
- I ti još bolje da si, krilati junače. Šta hoćeš u ovom
pesku? Kakva li te boljka tišti, đidijo u
velikim cokulama? Tako mi proroka,
i moje bi noge u njih stale
zajedno s tvojima.
- Hvala na dobrodošlici, potomče Ramzesa i prvog i
posljednjeg. Očaran sam gostoprimstvom.
No reci mi, premudri, ko je od nas pametniji,
ti što čuvaš ovaj pijesak, ili ja što ga ne čuvam?
- Alah to zna, sinovče. Sjedi!
- Ko te plaća i koliko plaća, starče? Sigurno imaš
pravo da ove ćelave smokve bereš?

- Da ih berem pravo imam, da ih jedem - ne.
- A ko ih je izbrojao?
- Alah.
- Ja - selam! Ko te plaća, reci.
- Plaća me Jusgolafija i Teškoslofakija. Preteče - od
vojnika hljeba i konzervi.
Veri najš! Nego idi, vjetar dolazi. Oči čuvaj.
Odoh, ali kasno. Dunu vjetar. Zateče me između pijeska
i pijeska. Neba više nema. To je
leteći pijesak što se nebo zvalo.
Izidoh na bijesno more.
Velika voda riče, zapjenušala se grdno.
Legoh a voda potrča na me.
Pokri me i ode, pa opet evo je na me.
Vjetar nanese pjesmu Arapina.
Bol i dosada cvili mu u glasu.
To je pjesma jadikovka onog moga slijepca.

CAR

Sunce, ah, u sve pore se uvlači.
Pune mi oči i puna utroba sunca.
Zatvaram se, zavjese navlačim, a sunce tu.
Kad ga napolju nema, ono je u meni.
Oh, umoran sam.

A tu negdje blizu, i daleko tamo, rat.
I veličaju se junačka razbojništva.

Jedan proplanak zelene trave,
jedan potočić vode hladne -
i ja bih bio car.

PLAMENA ZAVJESA

Očeličilo se nebo, pišti strava.

Jato bombardera ostrvilo se na luku Aleksandrije,
na ratne brodove u njoj.

Mrak, ni sebe ne vidim.

A onda se provali. Bezbroy topova ruknu gromovsku
vatru.

Zemlja se ispod nogu izmiče, srce se u grlo penje.

Sam na ulici. Kao u tunelu... (ako naiđe voz...)

Ko zna koliko traje. A onda muk.

Je li razvaljeno nebo? Ne, samo se rastresle zvijezde.

I, kao djevojka iza ugla, iziđe iz oblaka mjesec, i obasja,
i obasja.

Gledaj onu posljednju crtu,

koja se sa tvojim okom sliva:

tamo se more

u nebo uliva.

U taj trenutak stotine seljaka i radnika obretoše se iza
nje.

Sjetih se: to su ušebti, odgovornici.

Nosili su - ko džak žita, ko motiku, čekić i lopatu,
i druge alatke. Oni na nebu rade za veliku
pokojnicu, odgovaraju umjesto nje,
da ona ne bi morala da radi.

Jer se i nebo obdjelava.

Svi nijemi i nepomični.

„Raspaši me, zapovijedi ona, tek ćeš tada sagledati moje
pravo lice”.

Glas mračan i dalek, beskrajno dalek, ali zapovijeda.

Cepteći i drhteći, otpasujem je.

Nikako da je otpašem.

Bezbroj uvojaka i zavojaka.

Klonuh od umora i od straha.

Zvijezde teške, u mojoj glavi mrak.

Čudo, ali istinito. Sva ljepota carice faraonske sjevnu.

Samo začas, a onda prah od svega, pijesak.

Preneražen i poražen, teturam do utočišta.

Ležem, ali vidim: luta mumija pustinjom.

MUDRACI MJERE PONORE ZABRANJENE

Strepi i čekaj samo, sprema se još dublja noć.
Neće više nikad svanuti osmijeh
što sam ga na cvijeće spuštao nekad,
osmijeh taj rumeni leprša negdje još
za duh beskrajno dalek.

Strepi i čekaj samo, zamiješena je apsolutna noć.
Makako težak nevoljni bio put,
na polovini mira nema.

- - -

Mir ovaj drevni bez utjehe
na mrtvoj straži neočekivanja
šta čeka drugo no jad.

Mudraci mjere ponore zabranjene -
jadni! Izmjerit nikad ih neće.
I ne znaju da ponor svaki ima zakone svoje
čiste i beskrajno gole,
razumu ovom nepristupačne.
Koliko slojeva svijesti da skine se treba
pa da se ne vjeruje u san,
niko to ne zna.

No buri bespomoćnoj izbjeći ne možeš,
grč mozga i sunca u mrak me istjeruje,
u mrak da okamenim plač.

Ili da za olakšanje u koje ne vjerujem
pitam za savjet mač.

O, sve riječi do zore presvisnuće.

Za kakav početak biće, oh, ovaj kraj,
koje li doline neba otkriva besomučni raj?
Otvori i pusti da ide sve do dna,
mokrim rukama vade djecu iz moga sna.

LUMINAL

Dobauljaj do mene, vodo,
priđi mi, hladna ti!
Uskoči u moj krevet, vodo,
požar mi ovaj ugasi.
Potokom brzim poteci u grlo bolno.

Nemoj mi natrag iz guše poteći
kad na iglene uši vatru mi pališ.
Je l to vidim il ne vidim, te je nema.
Uzalud se do plafona verem ja po zidu
da je tražim,
vodu žednu.
Šta ono minu ulicom preko mraka?
Zlatna odežda - uspravljen zmaj.
Da li bježi ili u pomoć hita ...
Čitava jedna katedrala
raspada se do zore.

- - -

Hodnicima blude plave misli,
posivjele, usmirene.
Dobre misli pomirenja,

mudre misli pregorenja.
Nema nade, nema beznadežja
u predvorju pakla mog.
Čim progovorim,
izdam se.
Neki me prozor naprijed vodi,
čudan prozor, neizreciv.
Vuče me da kroza nj pogledam.
I vo vjeki vjekov vuče
taj na materiji prozor.

POTUCALO

Na svijetu čuda nema,
jer sve je čudo pod kapom nebeskom.
Što se zovem Tucalo Potucalo čudo nije.
Dugo sam, još dječkom, na cesti kamen tuco,
godinama se i godinama po svijetu potuco.
Dalje mi se ne priča.
Hajdemo u onu šumu tamnu.
Kako je ozbiljna ova šuma!
Sjednimo na ovo zeleno busenje,
na mahovini finoj oči da odmorimo,
oči naše umorne.
Sjednimo.
Kako je hladno i zeleno ovdje!
Takve su bile oči u majke moje,
zelene i hladne.

- - -

U crne dubine zemlje spuštao sam se hlabro.
Oči naprezao, te oči moje umorne.
Ruke istezao,
a uveče onda,
kad sam iz zemlje peo se u zvijezde,

ja nalazih noć na istom mjestu
na kom je i sinoć bila.
Umorna, gruba.
Hvala neka je onom spadalu krezubom,
Poljak li bješe ili Švedanin,
narječja njegovog ne sjećam se.
Govorio je često, mnogo i brzo.
To zlato, reče, kopamo radi minđuše jedne,
minđuše neke plitke žene,
toliko plitke da nemaš ni zagaziti u šta.
Davno je to bilo, i ja sam stalno mislio.
Od minđuše su narasla velika brda zlata.
Sjećam se.
Onda je planuo rat veliki i strašni.
Bilo je divota pogledati
kako su ljudi hrabri.
Što je to bilo smiješno, žalosno, očajno!
Imao je čovjek vremena sto puta da poludi.
Sjećam se.
I puklo mi je pred očima
nešto ogromno i svijetlo.
Pobjegao sam, a za mnom kotrljala se Zemlja,
u blatu, u krvi, u ludilu.
Kotrlja se, a ja lutam,
po ovoj šumi zvjerovitoj,
punoj gvođenog hlada.
A tamo negdje Sunce,
sve crvenije i crvenije.

Ali šta, šta je to sa mnom?
Koliko da čekam još ovdje?
Hoću li iz ove šume ikada izići?

MIRKO BANJEVIĆ

POBUNE UMA

VEČERNJE SLOVO

Svake večeri kad zalazi vrijeme
za nemirni posjev ruke dugih snova,
jedno grdno čudo – neko strašno pleme
obilazi putem svoga kobnog lova.

Ko đavoli crni sa tri oštra roga
sa jednog se kruga beče na pir duha
neke glupe hrpe koje glođu Boga
kao mrtvi polip u sjen gnjilog ruha.

Prelazeći veo svog ljenjivog hlada
mrcvari se mirno sa prividnom pljevom
ono nijemo čudno što tek nemir svlada
kad se živi javlja pred umrlim dnevom.

Vir široki lebdi sa površju plavom
u krugu se vrze kroz promaklo vrijeme,
dok večernje slovo s najgroznijom javom
nosi grdno čudo – neko strašno pleme.

[KO PRAVJEČNI ČOVJEK JOŠ DIVALJ I STRASAN]

Ko pravječni čovjek još divalj i strasan
kad je zaglednuo u dubinu vira
zamislilo se i ko kristal jasan
zaželje čistotu i sjen vječnog mira

te se odvoji od zlih krvoždera,
tako sada ovih punih mutnih dneva
čovjek koji luta bez ikakvih mjera
vapi za skloništem od svednevnih vreva.

Ko zaspala zemlja zamišljen duboko,
ispijen ko davno krivac kod vješala,
trag vječnosti niže, kroz mrak zuri oko,
lom života kupi, leš mrtvoga kala.

Doplovi o tajna i svemutna moći
do razlupana moždana, pa gorka
raskrvavi dio da prođe kroz noći
đe tone gnjilava i strašna povorka.

Lutao, bio opet kraj prastarog stijenja
kroz pećine jame i ljenjivost stega,
strah ga je od ovog božjeg pokoljenja
pod čijim se hukom i sam Gospod slega.

[ŠTA JE ŠTO SI BLIJEDE PREVILA RUKE]

Šta je što si blijede previla ruke
pa tužna sanjaš od bola mreš,
kao poplavljene rijekom luke
kroz nove gomile jadom se treš?

Užasno strašno ti jeknu jednom
sada potajno dubinom sna
ko zvijezda neba pučinom lednom
ti se okali zaurla do dna ...

Sada si zasuta kao mrtva
svi ognji svijeta spaljuju ti jad
a ti s njima ideš ko buduća žrtva
sa koje se drugi očekuje sklad.

Čujem kako Gospod krti se iz tame
da dotkiva djelo kroz vas ovaj sjen –
tvoje će se ruke raširiti same
da srećeš zvijezdu kroz odbljesak njen.

Šta je ... Što si blijede previla ruke
pa tužna sanjaš, il slatko zreš
u tišini poplavljene rijekom luke
il kroz sive gomile nijemo se treš?

MOJE ŽIVLJENJE

Dok me jadno vara življenje
došao sam do zaključka ludog:
ništa ne postoji!
Ili sam možda novo pokoljenje.
Goni me hajka mučka
krajem vidika rudog.
Daleko bježah kroz zrenje
i starog neba siva
prozračni jedna zvijezda ...
Al' videh njeno mrenje ...
Opet me muči:
da li me postoji živa?!
Već nisam moćan tamom
shvatiti sebe sama.
Eno nas hrpa mrtva
đe služi željnom hranom
ko neka slatka žrtva
onima što ih obvija tama.
Ne postoji mene,
ne!
To samo bludim ledan.

Neće me nikad ni biti
ko nekog vječnog neba.
Kroz tuđu zemlju očaj se čuo jedan:
nijesam ni bio stvarno.
Ja sam letio smućen,
izmučen, istrven, lijen
prohujao sam brzo,
odlutaio il' odletio
ko neka čudna sjen.

TAMA

O vječita tamo našeg mrtvog doba
đe me nešto baca mnogo zajecana,
đe me još smatraju za uvelog roba
na domaku novih maglovitih dana,

raspuči se jednom, razvedri se mahom
dako vidim život, jer ga tražim davno
da bih đekad stao krut pred novim strahom
što mi sada prijete muklo ili javno!

Nemam kuda poći kraj varke života.
Zorom svako jutro usred duge zime
kliknem hrabro jureć na kradljivog skota
što mi nosi krijuć s moga vrela rime.

Na vrh brijega vene jedan zvuk moj boni,
ja ga uvijek zovem u dolinu muka
da probavi ovđe kao tužni oni
moji mali snovi prekrštenih ruka.

Sjenovito doba što mi kriješ sada?
Hoćeš li još nešto da ti pošljem snagom?
Da se kitiš staro u crnini hlada
dok se ja ogrćem sa tišinom nagom.

TAJNA

Dan za danom teče nestalno i tromo
a izmjena redom svoju stazu dugu
krči krha mirno i ostavlja hromo
jedno malo biće kao vječnu prugu.

Nema noći dana da se shvati svjesno
šta sve ovo biva, no ko duga mamna
pred nama je more što nas draži bijesno
i duboko vodi kroz sva kola tamna.

Sve je čudna slika a sva mutna doba
preplijetaju smiješno ovu maskaradu
a aveti neke ko iz zemskog groba
nose zvonke treplje i svijetom se krađu.

Smrtni Boga slave a Bog smrtne gnjavi,
neko mirno leži neko bdije rano,
a nebo se ceri ovoj gruboj javi
i tako se vrze jedno s drugim pjano.

Da udahneš čisto jedan gutljaj snage
to bi bilo smiješno pomisliti stvarno,
kud kraj bora misliš to ćeš u šiprage,
hoćeš na visine – i tamo zaparno.

MI

Naša grješna mati priroda je luda
a smeteni otac beskrajno bezumlje.
Otac naše mati i oca našega
pruža se iz bezdna do beskraja vječna.

Sin smućeni ove neizmjerne tajne
lotalica blijedi doba i vjekova
to je crna sjenka što promiče svuda
dok je sivo nekud ne zamami umlje.

Kći plavojka tužna neznanih svjetova
što vrhove pređe sleđene od snijega
ta što nekad sanja kraj izvora liječna
jeste san – vodilja pjesme nam očajne.

Stanovište ono će utvare kruže
to je pjano djelo neke beskraj – sjeni
čije tamne trake nas drže za uže
mi za njom bludimo u vjekovnoj smjeni.

Ono što pokreće po bezdanom moru
ovu strašnu sliku prekopanog groba
sljepilo je mamno što u lažnom horu
prati plamen svijeće kroz pučinu doba.

TRAG SIVE BOLJKE

Ko tragovi žuti zemaljskoga vrenja
kroz naše se sanje težak teret klati.
Mi smo đeca sjeni čiji umor trenja
nije ništa drugo nego mrtvi sati.

Okovane pjesme radosti i vijesti
nas muče i drobe sa neznanom lomi
a krnji mjeseci kada počnu presti
konac naše sudbe mi venemo tromi.

Neiskazne žudnje kraj mramora siva
nas mame i vode pa ko vječnost, ništa
zamumore riječi nekog strašnog diva
čije sve naprege prazna su ulišta.

Usud stari sulud sit se zadovolji
što nam smije toliko prkosit odavna
a mi uvijek isti u strunuloj dolji
dok bol s ništavilom divno se zaravna.

Naše slatke muke uživanja huda
sjenka su što plete vijekom vječnu mrežu
pa je dalje širi kroz hiljade čuda
na sve strane pruži svoju crnu vriježu.

Mi smo pod pritiskom kao sive školjke
teturamo lebdeć po morskoj dubini
a tragovi naši naše sive boljke
gordo se razmeću po svečanoj tmuni.

KROZ NOVI SVIJET

Ne, da nijesu toliki promumlali vijeci
a nama ne dali sjen zdravoga žića,
ja nikada ne bih na toj žutoj rijeci
poželio čašu otrovnoga pića.

Proseka se toliko vremena i čuda
i slomi se sila uma božjeg stvora,
pa još čovjek pravi stenje tu i svuda,
poplavljen i zgušen, nema riječi, zbor.

Džin na pleći nosi stijenu svih težina,
sin prirode kosi smjenu svih talasa.
Prvorodni krivac lomi sloj snježina.
Drvo, plodni sivač, al' bez pusta glasa ...

STRAH ME

Strah me proćerdaću svoju mladost pustu
a nikad se tebi neću vinut žarom
i zaronit snove u kosu ti gustu
što miriše kao okolina narom,
koju negđe sanjam tamo na istoku.

Strah me kob će neka odasut mi dane
i u dušu tvoju dušu upit neću,
salomljen ću gledat kako suhe grane
bolno kao sirak jekću na drveću;
ja žesni plam trnem u ispitom oku.

Dušo duše moje, srce srca bona,
hoćemo l' se igđe ikad sresti živi
i protitrat s pjesmom do nebeskog trona
na koji nas mame čudesni motivi?

Strah me da će ludo proći dani ovi.
Srce nešto sluti, bol strašni ujeda.
O, mladosti, pjesmo, hoće l' oblakovi
vas nositi nekud, dokle sva strast blijeda
usamljena gori duboko u snazi?

Strah me sve će proći, bilo ko u šali,
pa da neću reći more svojih žudi,

a val će za valom, ko kad oganj pali,
nemilosno nosit trake ranih rudi,
dok će za njim svirat ljut vjetar i mrazi.

O, ko me povede kroz svjet ovaj bludni
te zagubih u nj'ga svu duše čistotu!
Avaj sve naprege i sav žerav grudni!
Ja ne sretam nigđe pa ni jednu stotu
sjenu mojih želja što ih vrijeme kupa.

Strah me još gad neki izać će iz rupa,
pa će ko utvare neke lažne priče
moju pjesmu krvi i prah mojih sanja
prenijet u predio po kom sove kriče,
iskobit serdare božanstvenog tkanja.

KROZ ISTINU LJUBAVI

Češće prazne misli u nas skaplju gorde.
Ogromna planina neizbježnih hlepnja
provijava kroz nas kao sive horde
nagnane pred slašću nekih divljih strepnja.
Ljubav se rasula ko skrhana lađa,
samo od nje dio za spokoj ćeš naći –
komadi joj plove po moru što rađa
jedan tužan i modar cvijet, s korovom kraj njega,
a pokraj nas bjega
svakoga trenutka
jedno žedno svjetlo; kad bi htio zaći
našao bi nešto kraj neznanog kutka,
još se ćutke bijeli kao grudva snijega.

NEBOLEĆA DRAGA

O kako si, draga, zaboravna hudo
te ostavi mene usred ovog šara,
u jaruzi truloj đe se vene ludo
i đe duše guše pod silinom gara.

Sam pod platnom crnim trunem bez odmora,
mrak se suri spušta, prolijetaju žarci,
a ti još se vrzeš u toj sveloj varci
neboleća, tvrda dokle sazre gora.

VJESNIK

Iskaišani moji dlani
od sivog neba što ga orem,
a čekam nad mojim crnim morem
ne osviću mi bijeli dani.

Zasukani mi svi mišići
kopajuć temelj sanog brda,
pod kim je runo bijelog krda
što su ga noću htjeli strići.

Sjeko sam kroz mulj, tvrde stijene,
grampo se tražeć novog svijeta,
grčio sam se od svog prijeta
pa jošte nigđe stan za mene.

Niz obraz mrlje, kobne pjege,
bakar me prli svako podne,
dokle kroz mrežne sjenke plodne
tražim i ćutim nove njege.

Iskaišani moji dlani
od dračnog neba tvrde kore,
pa još je uvijek zlo i gore –
nadam se sviću moji dani!

POVRATAK OČEV

Kao za odmor rat malo stane,
dadu dopust za žive.
I otac moj u kuću bane
ispred večeri sive.

Oh ruke, što ga željom zgrabiše,
o vratu, o sablji, kaputu.
Zakrčismo vrata, prsti se sliše
po njegovom širokom skutu.

I dim ga srete kao prah puščani.
Kuća je nalik na rov,
i ona se teško u grudi rani –
truo je provaljen krov.

Sve trošno, krhko – lom i bijeda –
na glavu da se svali,
da grune gnjila čađava greda
na život nejaki, mali.

Zenice biju u oca, plinu ...
Za njim je gomila ruku
i vape hljeba, traže toplinu
željna da se obuku.

Naš dobri otac uzavri cijeda,
opari, opra nam prnje,
kaputom mi svojim ogrnu leđa –
tijelo od zemlje crnje.

Veče se prosu kao mrčina
po kući, ulici, selu.
Po licu oca briga ko tmina
noćas svu noć cijelu ...

TUŽBA SVETOM VASILIJU OSTROŠKOM

Veliki Ostroški Vasilije sveti,
nek ti je slava!
Dojadiše nam ovi krševi kleti –
skapa nam i dijete i vo i krava.

Evo dolazimo dvjesta godina
do tvoga kamenog stana,
izviremo gladni iz sušnih dolina
za spas – za miris oželog tamjana.

Preglodasmo stopama tvoje pragove.
Cjelovima s krvavo puklih usana
napravismo već na zidu sagove –
i ne svanu nam za našeg dana.

Tražimo te, sveti i čudotvorni,
nek ti je dar i služba!
Postasmo ljuti, zli i umorni,
naša se teška ne čuje tužba!

Zgrčeni te kumismo i propištasmo
ko u procijepu rudinske zmiје,
što god možemo i mi ti dasmo –
al' pomoći nam nije.

Da sjen svesilni tvoj nas ne prokune,
donosimo ponjave i grude sira,
velika bijela runa vune
i ploče voska žute ko lira.

Počuj, veliki Vasilije zlatni,
tvoja je moć i sila!
Suvi, skorčani, crni i patni
dajemo ti posljednju krv iz žila.

I ništa bolje ne okrenu na to!
Ti ne pomažeš nama golima.
Pomoga onim što ti daju zlato
i k tebi gospodskim dođu kolima.

Veliki, sveti, meni oprosti
što govorim gorku istinu živu.
Navrnuše ti na skupo plaćene kosti
debelu grivu.

O velji! Gaze kao kobila,
kod njih je nakit, zlato i srma,
kupuju će god je stopa probila
to naše zemlje i gustog grma.

Na njivama tvojim i sad radimo,
beskućni ko prije jednog vijeka,
tebi betonske kule gradimo
a našoj boljci ne bi lijeka.

Kraj tvoje kuće šibaju knute,
usta nam vežu uz jek zvona
dok u voltu s blagoslovom vise pršute
za crnu bratiju svetog ti trona.

Pomažeš im, sveti Vasilije blagi,
nek su ti prosti i naši skuti!
Ti tvoji siti nasljednici dragi
ko bikovi su postali silni i kruti.

Podigoše međe kao bedeme
oko tvoje svete gore i paše,
nađu li nam živo, ko vražje seme
prebiju ga na oči naše.

Ugodniče božji, i nama oprosti
što ne vjerujemo tvrdo više
u gnjile i lažne tvoje milosti
zbog kojih vjekovima krv nam piše!

1923.

I danima je otac moj stari
na vratima sudnice čekao,
i danima je licemjerne figure gledao –
tuga i bol mu se u grud ranjenu zari.

I danima je dobri otac punio red i stroj,
na tamnička željezna virio vrata,
na stražara gledao kao na dželata
koji čuva – uhapšeni narod moj.

Umorne noge oca mog hitale golim kamom
do suda da prispiju i do zatvora dođu
sina da vidi što lanci noge mu glođu –
brata mog da vidi opijena buntom i plamom.

Tada su nas vezali, ćerali, palili –
gonili da primimo što srcu ne primismo svom,
zbog čega u šumu bježasmo, oni nam rušili dom.
Mjesto ljubavi bratske – mržnjom, octom nas napili!

Nećemo! Ne gubimo mi ime svoje kod uvora!
Zalud na nas vojštiše paše i generali.
Skliješteni u kršu izgledasmo vam mali –
al' vaše odbićemo čete, ostati vrh timora!

I danima je otac moj s tom mišlju svetom
gorio kroz krše, nosio i trnokop i pušku
i s narodom svojim snagu pokazao mušku
da zadive smrću – pobjedom nad najezdom kletom.

Dani su se grušali u maglu tešku i sivu
i oca mog vrebali kandžama dugim,
u lance dovodili sa stotinama drugih –
u njemu starom pirili, razgarali vatru živu.

Preko nadleštava i kafana plazile noći –
mrtve utvare preko grobova.
Zemljake moje došljaci – braća, ko hrpu robova
gnječili, crpli, ubijali – lomili njihove moći ...

– Mi smo oslobodili vas! – kliktahu u krvavi dan.
Otac moj gledao palež, sretali ga žalosni zvuci,
dok negđe u gori mrki se vili vuci ...
I narod i otac osta nepokoran – žeđ slobode! veliki san.

I TO JE SLAVA

Kost u grmenu
mrlje po kamenu
grob bez imena
i što te nema

to je slava

što si izlomljen
što si ostavljen –

i to je slava

što si nezvan
što si neznan
što si prezvan –

i to je slava

i što si i nisi
ponizi – povisi
kuća bez šljemena
ploča bez pomena –

i to je slava

DANINOĆ

... miluje me vazduh planinski svježi
i ne bi drugi pomogao lijek
ni kad se pred ranom
bezdanom
bježi.

I mrtvo spavam
noć i
dan
i spavam još dan i noć:
četiri čela bez moći
da
budan
ustanem, berem daninoć.

I ŠTO JE MORE

I što je more no zemaljske strni
i što je more no širina spruda
i što je more nego da se crni
i što je more no da budem svuda
i što je more nego da se žudi
i što je more nego da se traje
i što je more no nemir mi sudnji
i što je more no u me beskrajem.

NI TI TALASI

I već sam kroz ponor propuštio lastu
strijelnim krilima uplela se u me
i lomni prevoji u dubini šume.
Zabrujale riječi ko talasje rušno
u noć kad nakapi crninom oslušnom.

Iz dubina bezdna
iz virova sjete
đe se našim mirom
tma ambisa sreće.

ŠTA PROSVIJETLI TO

Šta prosvijetli to
kroz granje
                    kao izgari sto
da se tanje?

Uljena površ sja
i titra
                    ko zlatom budi iz sna
tako hitra.

Sastavi blago što bdi
i reci
                    kakvi li majdani boja svih
u morskoj jeci.

UJEDNO

Ako uzdahnem i nosi me misao daleko
ako čeznem a praznina očaja odjekuje
ako nosim a želim skinuti protoka breme
ako ronim očiju sjaj a hoću utrti neizvir

– želja

A privij na ranu list jasena i kupine
rasprsnicu ureznu zečje uvo i lišaje

– melem

Ne rosi pličinu opanka obojke ne kvasi
otucam prste odbijam nokte i zalama se trnje

– bos

Kam i drvo razmiču režu i paraju
sunce sažiže i mraz kida i skida
i vjetrovi čupaju gnijem jeseni vlagom

– go

Mlad žestok i brz i glad prenosiš muklu
tri snage izvora nosi prtok pun
i zrešina prinosi misao i trenje briga
i sjedina glave i kost naprsła ispoščena

– ponor

Svježina crnice kamen il' crni kip
zelenilo roda ostatak zatravljenog zaborav
vječnost mijena prekopi mrlja zemlje

– tama

Ako sam pomislio bivanje i postojanost
ako sam savijanju otpor i porast
ako sam dvojnosti dah i tjelotvornost

– duh

ŠAPAT

Pokušavam da istrgnem iz povoja trave
iz svijetla kaplje
iz krilnog pera tice
iz brzine vjetra –

zvuk

da stvorim novo
što nema početka niti završetka
i opet se naslanjam –

na sluh

na zjenu oka oprem
na jezik nijem navalim
na britko sjećanje u meni
na snagu poteza ruke

i sve što naučih –

u zrno

savijam ko za pucanj

a sve što predoh razvija se u strijelce
i bježi u ravan
u visok mlaz
u zaronjenje daleko

Na neki beskrajni krenem put
i od svega savijem –
krug
i hvatam ko kaplje u oluk

i hvatam se zamisli
puštam u nevid
trčim po svom uskom najužem svijetu
ko da se davim

UCRNO

I tužim
i tužim
i oči sam iskapala
i tužim
i tužim
i srce sam isušila
i tužim
i tužim
i crnim u korijenu
i suza sam i noć iskonskom plijenu
i tužim
i tužim
i rod sam iskobila
i tužim
i tužim
i dom sam sam ispratila
i tužim
i tužimo i ja i ti i on
i on je od bola kao i ja bon
i svi tužimo ako bez riječi
i tuga grudima kao špiljom ječi

i tužim
i tužim
i gori sam dojadila
i tužim
i tužim
i travu sam uzvijala
i tužim
i tužim
i svi svijeta jadi
i sve me obi kao kamen gradni
i tužim
i tužim
i nemir sam unijela
i tužim
i tužim
i kukuvijom se stvorila
i tužim
i tužimo i ja i ti i on
i on je oči stočio u ron
i svi tužimo ako i mukom
i srce nam se zgrči pod jaukom
i tužim
i tužim
i već nemam nad kim
i mjesto meni okreću se jatki
i tužim
i tužim
i uz goru udrih

i tužim
i tužim
i već nema mudrih
i nema ih da lijeka mi nađu
i vode uzbunih za srcem u komađu.

NAD SOBOM NEVJEČNIM

*I prati me taj lelek od dana
djetinjstva rana.
On je možda protivkosmički
krša mojega krik nemoćni.*

Gubi se glas
u prostoru
i lelek ostaje rastinjen
i vjekovi ga slušaju kako
zvoni u atomima –
kao u našim
nemirnim
ušima
i žalnim
sjećanjima.

I prah je otišao prahu
i kosti su već gnjile davno
a ta kuknjava i žalba
u meni odzvanja
u noć
sred mutnih
i bolesnih
snova
od kojih se probudim sumanut.

Treperi vazduhom
ko pred kišom lišće
treperi svaki glas
svaki jecaj
za rodnim
za bolnim
za dalekim
za izgubljenim
za nerođenim
za onim što je bilo
i tim
što se nije dosudilo.

Lelek ostaje u grudima
za grlo hvata
ko valima
riječnim:
vapaj
kraj
izgubljenog brata
i svojih
svojih najžalijih
nad grobom
nad nevječnim –
nad sobom.

ŠUM BJELINE

Sve je bijelo –
vrh je bijel koji se s oblakom bije
tragovi su bijeli pepelnih stopa
snijeg je bijel koji se u očima ti blista
rana je bijela koja je isprana istočena
dijete je bijelo na majčinim njedrima topline
zrak sunčan je bijel koji mi svijetli dan.

Trave je bijela popanula slana –
vrijeme magle je bijelo kada mi odnosi sjenu
čaina je bijela ta gusta nepomična tmina što hvata
ruke su bijele što se sklapahu nada mnom
ovce su bijele što čeznu za zabranima jutrom
inje je bijelo što se isplelo ivicama granja
sjenka što razdvaja noć i dan je bijela
vlasi su bijele na rastanku s mladinom snage
pjena je bijela u grušanju modrine mora
riječi su bijele što ih ograda bijela tvoja pusti
gleđ je bijela u osmijehu tvom
bijela radost djetinja koja se u zjenama rascvjeta
planinska ravan bijela u mekoći proljeća zapjenjena
po kamenu bijelo tvom u kamenolomu mramornom.

Od platna bijeljena jezerasto bijeli se plot –
bijel podzemni svijet kad mrak izlaza nema
pomeđa rađanja i smrti bijeli osjen svjetova
svijet je bijeli bijel kad tama izgubi moć.

U rosama bijeli se odsjaj i misliš u dubini školjke –
let je galeba bijel i u nama prvi san
blijesci su bijeli očiju u nesvijest kad svijest pada
dah je bijel iz tebe kao da se isparava vlažan bijeli lan
bijel je hljeb bijeli u rukama kad željno ga zgrabe
na staklu se bijeli sjaj što topal ga pruži trak
u raspjevu bijelo je polje kad sunce izbijeli otkose
u visini noću bijelo kad um se udubi u bezdne
u tišini bijeli beskraj kad po njemu prospu se misli.

Bijelo si, o polje moje, što srebro ti pahulja prštim –
grožđe je bijelo moje što škripe zagrizi u tebi
zidina kuće bijela moja oprana od ćutnje
bijeli leptirovi moji što cvjetovi malo vam bjehu
bijeli valovi moji što jedan put drugog juri.

Bijeli bijeli malo vam je svijet bijeli!
Da bude bijelo – malo vam je mjesečeve bjeline.
Vrba bijela ogleda se u duboku zjenicu vode.
Bjelina zašto ne brezna beskrajna bjelina.

TOK

I vrijeme sklapam kao ne vrijeme,
početak mu tražim i bilježim slovom
i produžetak neuhvatljiv – seme
za lutnjom drugom da postane novo.

Da li novi god je granica znamenju
što se vjekovima utvrdi u tajni
prolaznosti? – Tražim u svom smjenju
da se nepostojni ne ovijee trajnim

oblici ili svi prividi toka
vjekovitoga što struji tišinski.
A ja ga vidim: vri iz dna duboka
u bezvremeni vanprostor visinski.

Mi smo za vječito primili to tako
i bez pomisli na besuštinstvo prazno:
okretanjem u krug pravo – naopako
tražismo oznaku za javlje porazno.

I brojke mu dasmo, isitnjenja mnoga,
na jednako iscijepasmo i tamu
kao krike – riječi, od slova do sloga,
i zbog postanja otkrovenje – mǎmu.

PRVA TRAVA BAŠTINAMA

Sad niče prva trava po baštinama
i bude se glasovi prvi
proljećem: punano gnojiva u kotarinama
i mrav iz rupa i glista zemljom vrvi.

I odsutan od tijela ostanem na tren,
u šipkovine me sjećanja nosi brzina
i razglobi se praizvor pust i vatren
kao pod suncem na kori mekoća vrzina.

Ja tamo odlutali i ovđe nepomičan
na razdvoju ko na dva puna vijeka,
a kamen taj svaki mramoru sličan
i nema mi u spoju povratka ni lijeka.

Sve mi iznikne – od vrhova pa do ponora –
još dublje u korijenje ispod krševih žila,
negđe padnem – busenje ljubičasto, izvor gorak,
negđe na rudinu usta, negđe na šiljkove vila.

Ni tamo nije bilo meko, no paklenski bodno,
od tvrđine kolijevke do noge čobanske ispucale,
i sva ova ljubav za to različje rodno
preli se hiljaduput iz tamnih u crne vale.

I sad nosim sobom – ne samo bol izdanku,
nego tijela svog u čulu vida i sluha
i stoput trovanog trbuha i odnjihalost pasku
što se vlagom u kost uvukla, u neotpornost duha.

Ako razgrneš i to što dosad osta ovđe
– a neka sam tamo prisustvom svijesti –
rasjek mene na ploče kamene, na dračne bodlje,
ispodzemni jad i ad ne potegnu, ni u se smjesti.

A zalediš li mi atome spomena tamo za stvari
– neka mi je odsustvo tjelesnosti neviđeno –
drobnosti mojih iskara biće ko čergari:
razlomci od mene – ogorjeline izrivene će no

njive je dah, smokve mlječnost, vitkost višnje,
vrisak djetinjstva, golema tužaljka predškolska,
uzaludni vapaj, molitve Ostrogu i svevišnjem
i strahovanje omrcanja i tmina jamska i udolska.

I opet pripojen u dvostrukosti:
sve je od ponora uzavrelog u meni – nečiji doziv s praga,
prolaz nekih sjena preko kamena, pokajnice ili gosti,
il' procvat drijena, ili dim kad napravi se vraga.

A svijet obiđeš ušir, u dubinu, u dalji
i otučeš se o mrake, o pragove tuđih ulica i soba
pa i nepokretan razdvojiš se kao plamen taljiv,
lizneš vrhom pomena od nadselskog podneblja do
ispod crnine groba.

I ja sam isti onaj koji bih – samo povećan
bolom i duše i tijela pod bjelosvjetskim kalom
i niko meni više ništa ne može da obeća –
ovoj zagubljenoj udvojenosti će sve se zbralo.

KLJUČI SNA

U okviru mojega sna
prolijećem kao kroz deveti krug,
prolazim tminava prostor – okna
i hvatam se za jedini biočug
svojih letećih ruku
što plivaju plavinom ko krila,
naprijed se miču u velikom žaroluku.

Na obalu sjećanja se spuštim iz sivila.
A koliko radosti u letu,
koliko snage i pomicanja – znam
da snijevam
to i da tako nije
u ovovidom svijetu
koji me drži i pušta, ko da sam plam,
tragom nebeske kočije.

I bojim se i ledi me: nestaće to
plovljenje plavo
kao kroz vodu
i ronjenje beskrajem nad crnim tlom
u nešto će ću se približiti svodu.

I sjećam se, pa budan želim – produžetak
sna –
opet ponoćna težnja:
sva
da raskinem užeta,
vinem se snagom mišice i ulomcima gležnja.

Nije drugi no svijet ovaj isti,
razapet između mene i visine,
a tamo iznad: površ izgubljena – pravac bistri
kud gazim taj zrak
zasiya nag
lisičje ...

Ne dugo – no s visa na vis,
katkad tako se sluči,
ko udes spravin,
da jedva doprem
i puknu opne,
tamni su u bravi
snivanja trgnuti ključ.

ZAPONCI

Noć me noktom kopa, oštrozjerna, mukla
i rastače tkiva, zglobove razbjene,
u dah me upila, po globu razvukla:
vrijeme od mene raskiva razmjene ...

I ne dišem više – tegovi na duši
i živac ne trže – stegovi u kosti
i žezlo zažareno kroz osjete buši
za mir svim noćima, stapajući zlo s tim

što stoji u meni i što se raspelo
dupke to raspeće – zabijeni čavli,
što žrvanj po truplu, po moždanu smjelom,
a to sve – da zaciče ovi paski psalmi!

Razdrani šumovi – urezni drumovi
kud su krvavile ove pukle pete,
do iznemoglosti u vrisku umovi,
trzaji teški što ih stukle sjete.

Noć zubom zapinje u moj živ postoranj
i potresa utrobom, bijući me o kami
i iskre izvija do tamna prostora
u kome ih pjane nad beskraje mami ...

MLJEČNJACI VREMENA

Ako bih proricao u buduće
ne bih stvarao svijet iznova
kao što sam nekad obećao,
jer bih se uvijek ovog sjećao
đe mi se čini svaka prinova –
novorođeno bez tople kuće.

I ništa ne želim ko što je bilo
no suprot svemu i svih doba:
od svega što smislim – ono probam,
darove dobra ili zlo krilo,
jedan da živi u dvojstvu oba
a oba u jedan, ko da se slilo.

Iz moga i tvoga protivstava
nek svijet – iskra iskršava,
da nije čekanje u čem si htio
i san da nije kao java:
tako nenadan nov dana dio
da bude, ne onaj koji je bio!

A šta je ovo čemu su zubi
u korijenu, kada se začu,
ni slika gleđi što se smiješi?
I sulud saznam kako griješi
vrijeme: što stvorih sve mi naču
i sve otrova što smjelo ljubih.

DRUGA STRANA MJESEČEVA

Slovio bih i o tom što ima dobra
i ne bih noću mračio dan,
da išta u životu od ploda pobrah
a ne vječito da budem bran:
nekad ko ponor, nekada zdan
od nepreskok otrova kao kobra.

I vi vidite ima nas tiše
koji podzemlju dadosmo rez ...
Svi se u meni potoci skriše
i sliše s tutnjem u jedan vez
od raznih glasova ko divlji džez
nepoznat vama na vrhu višem.

I ponornicu tražiće neko
u donjem svijetu silazeć u ad:
žeravom pakla ko se pekao
i tu najdublji dočekaao pad
da je istrgne svijetu sijekom
kao posljednji jedini nad ...

Samo mjesečevu sumračnu stranu
različim svojim, udaram trag
i gorom sudbinom nek gore ranu,
na moj će opet na kućni nag
prag u hodočašću ispraviti sag
što svijetu – svijetlo jednom svanu.

BALADA VJETRA

Rodni moj, pusti vinograde,
kraj šume čempresa –
što si osuđnjio!
Da li sinovi tvoji
zubima grizu kamen od jada?

Kako me u duši peče i boli,
rodni moj grozde,
i rana nikako da preboli ...

Pusti su ostali
čempresi i masline
i ja
i vizija ...

Rodni opuščeli rukosade,
zgaženi!
razjagmljeni!
Kuća je bila sunca puna
kao vatre
što je on i ti
izvatri.

Sumorni borovi nad plavilom
šušte pjesmu kostolomnu
da po vjetru mi južnu
došume
sjene primorskih kula,
kada ih zalaze zraci
da kamen stavim pod glavu
i dosanjam
tamne preteške tvoje ograde,
oboreni,
ogoljeni,
moj pusti vinograde!

ZAPIS

*U crkvi Gospe od škrpjela, na ostrvcu pred
Perastom, neki je Njemac 1944. urezao ovaj distih:
– Wie oft dass ich hier gestanden und gedacht
dass mich der Teufel nach Montenegro gebracht.
(Koliko sam puta ovđe stajao i razmišljao
koji me u Crnu Goru donese đavo).*

O, ko me dovede u taj kamen siv
đe se i val morski izubija živ,

a ni paklu ovđe nije sličan trag,
po kome skapava i sam ljuti vrag!

Ove mračne zemlje, đe si nezvan gost,
staze su – zasjede, prelaz – srušen most.

Ni kost moju neće iznijeti vran
iz te Gore Crne, crnji sviće dan.

I ko ovđe uđe, susilan i jak,
ne vraća se više, popiće ga mrak.

Bezdana mu more – otpočinak crn,
a postelja – škrljci i otrovni trn.

I vrisak mi majke biće žalan pjev
mome pustom glasu, kad padnem pod gnjev

podmukloga krša, đe kopamo rov,
đe i krik divljači nemušti je zov,

od koga se zebe – grudi su mi led –
i sve tu što soči samo toči jed,

samo je osveta i buntovnik sam:
ovđe ugušimo – tamo bukne plam!

Ah, u noći mojoj, u beznadan čas,
bdim, daleki dragi, misleći na vas.

I gledam zloslutnih ovih brda zub
kako mi zakida na vidiku rub.

Đe ja kruto stadoh – žme mi srce strah.
Nek sto živih munja raznesu i prah

toga ko me spremi ovom kraju zlom,
iz kog nikad više neću viđet dom!

UMAKLI VIDICI

Odnesite sve blago, sve čase
ove nesagorele zemlje!
Ne ostavite mi ništa
ni vi ni drugi.

Koliko ih noćas bježi i odnosi –
koliko ih nosi
moje grudi i dušu.

Ne ostavljajte me
u ovom ponoru!
Ovo mršavo blijedo lice
bacite pred pse!
Ništa mi ne spasite
osim pepeo.

Umaknite mi
nikad vas više dogledati neću.

Iako smo mladi
ipak osjećamo zarez

koji je od skoro postao tup.
Sagorite i ovo što u sebi štedim.

Do neba su već prodrli.
O umrli smo, umrli,
umakli moji vidici.

TREPANACIJA MOJEGA SNA

Čupa opnu mojega sna
i vrti
kao trampan u koru usamljena debla
i otkriva veo sa mojih sanjanja
kao paučinastu mrežu sa vrela kamena.

Što dublje da zavrti
što dublje da sazna
što dublje da prokopa
tajne i mojih snova
i izvore mojega sna
mojih snivanja
mojih predaha.

A u tajnu mojih misli
najviše se propinju stići ...
i lobanja snova puca
i kost pršti
i krcka
i pucketeta
i varnice iz zavrtanja sijevnu

i peku raskrvavljenu skramu snova
i vrte ponova:
zarđalim dlijetom i svrdlom
odbijaju sloj po sloj
i razbijaju san moj
kao ponoć dubok
kao bezdan izdubljen
đe ronim do beskrajnih dubina
po bezmjernom prostoru
čas letim iznad mora
čas iznad jezera
čas iznad provalija
iznad planina
iznad vrhova
čas iznad praznina
tamnih ...

A oni kucaju
prolamaju
unose bakterije i truju
okrvavljeni otvor opne
odakle dalje ne može da se dopre.

Trampaju trepanišu
da zatrape
odlomke moje tvrdine.
Šaronjaju šare po tananoj
tkanini mojih sanja
krvave stajke po moždi mojih spajanja.

[INSTINKTOM VOĐEN]

*(iz sna
u zoru 25. 10. 1966)*

... Instinktom vođen
za nesreću rođen
svoju
    možda i za sreću ljudsku
idem, u boju,
bez ikakvog vođe –
razbijam sverazornu ljusku ...

PISMO

Popunjam prostor da nije prazan
da s tobom se poveže mojim duhom,
a u životu nikad neću nać izraza
da ispunim ovo vrijeme gluho.

Ne kako je u sobi mojoj tišina
da je tiho tako i u mojoj suštini.
Na zemlji je mirno, a negđe dubina
tutnji i razara i krug moj čini.

Kad mjesec nov brdo u sjenku
baci – ja se rađam iznova
i nikad u duši da pređem tu preнку
đe su oblici kao sjeni divova.

Nije to spolja što ćutim primiren:
nutrina je moja sva u buri
i pljuskovi se liju, đe se vatre pire,
i prasak i svjetlica u prostor tmurni.

Dvojna iskra može da plane u meni
i razgara se i bije se u dvojstvu,
i tako nikada ti živi plameni
ne istule se u dovoljstvu.

PONOR

bratu Dušanu

*Bili smo mali siroti dječaci
preminuo je – uz moja koljena
kad u kući nigđe nikoga nema.
Zalazili posljednji sunca zraci ...*

1

Tražim ti dušu u travi i cvijetu
i mličem ko čela izgubljena
od žbunja do busenja

Tu sam i nijesam tu
đe sam tijelo stoput ogrebao
tu sam i nijesam tu
đe sam nokte nogu otucao
tu sam tu sam ...

Tražim ti dah i pogled
kuda je jutrom lutao gladan
da ozebao dočekaš zrno sunca

Tu sam i nijesam tu
đe sam rosu zjenice izlivaio
tu sam i nijesam tu
đe sam padao nesvjesticom
tu sam i nijesam tu
đe sam ležao na ranama
ko na očnjemu vidu

Tražim ti sjenu ko lud
što luta uzgoru za hladovima
i jarugama
i opija se bezgranicom svjetova

Tu sam i nijesam tu
da ti pronađem rukotvorine
i utisnute stope po kamenu
kuda si bos vijugao za zamahom

tu sam i nijesam tu
đe si iz ruke krišku pločastu
puštao ko strijelu
i išla je podnebo zviždala uporedo
sa mojom izmahnutom

Tražim taj zvijuk
vazduhom
kao daleki avionski zvuk
i nikada ne pada

niti ikada
više vidim
tu zavitlanu
zabijeljelu plovku

Tu sam i nijesam tu
đe po zanoveću i sitnim granama
prepoznajem da su nedavno bile
pupoljak u zametku
koji nas je posmatrao krišom rosno
u jutro radosno
i žalosno

Tu sam i nijesam tu –
borim se sa svojim
rođenima
da te posjete
da te obiđem
a znam već odavna:
samo mrvice zemlje
ili pepelna paučina kosti
ako je još u ponoru groba

A ja tražim i skitam
i navraćam uzalud

dok oblaci plove iznad
Doline Patroševe
ponad šuma
i razastiru zavjese čudne
iza njih vojska utvara minjuje
i gledam da i ti nijesi tu
jer tamo su
naši izdasi izvlašeni
izgruđeni

i u njima sve je zemaljsko
sve što između neba i zemlje luta
i vraća odnekle daleka puta
i vječno prolazi tako –
opet će se pojaviti ...

Tražim očima i uzdahom
uzalud:
brdo nepomično ko da leti
da i ono s pramenom ode
i kane kap
i osvrćem se da nije suza
uželjen što mi je posla ti

Tu sam i nijesam tu
a bregovi prolijeću
i čele lipom zuje
putovi se selu proplijeću
vidim đe dolaze i prolaze
i slušam da otkud nijesi ti:

kamen će se pokrenuti
a nećeš ti
i stijene će prozboriti
a nećeš ti –
to znam ...

Pa ipak te tražim i dozivam
nekad izglasa i očajno
zagrnuto
i čini mi se: odziv tvoj
i iza stabala lik
i oči progore kroz plavi zrak
i perčin kokoravi međ golo granje
i pođem pa opet nigđe ništa –

prazna su godišta
koja smo proveli s kućarama
što sada male survane ćute ...

Mili li se meni
da zidovi kameni
uspravno stoje
kad mrtva usta ne govore
kad ploče zatravljene
sakrile su ti od mene oči
pritisle ruke prekrštene?

Tu sam i nijesam tu
kad prvi prutak sunca
pomoli se ujutro na uranku
a ostroške trošne široke
zastijenjene grudi
hladinom me nijemom piju
i na moljenja mi
ni riječ ni odzvon ne odadnu
u nadanju mom
da će sa sijevom
i njegov se pomoliti stas
iza vrhova otud odozdo

kuda su mi ga odnijeli
zakopali ...

I u njima tražim ti sliku
da ne jašeš slučajno trkom
na prutu – konju
kao onda
i tražim ti kovrdže kose
da se nijesu zaplele
u oblakove pramenove
kao kad smo s Vranjega vrha
nama do neba posmatrali polugoli
dignutih čupavih glava
ka svodu koji se oko nas kreće

Tu sam i nijesam tu
a molim svoje i kazujem im
kako je tegotna ta igra bila
ta djetinjska trčanja čobana
pa da se poteže
da oslušnu
ma koji glas

Tu sam i nijesam tu
đe dim se širio od pirenja
ozeble ruke kad su ložile
u prigredicama liticama
duvali u prste da se stoplimo

Tu sam i nijesam tu
đe muk se mrkonje prolamao
u riku

Tu sam i nijesam tu
đe sam te ostavljena dozivao
i nosio zlehudu užinu

Tražim od jame do jame i škripa
dako ti začujem odziva odjek
ili jek bolnika sa zemljana poda

Tu sam i nijesam tu
đe sve je gluvo i uprazno
od samotinja od pomame
da izludim
da tumaram
da opet dođem na tragove
a opet nigđe nikoga nema
ni vlažne pare po pločama
ni zarezima po stancima
zaraslih travom i lišajem

Tu sam i nijesam tu
dako sa lipa zov ti čujem
đe smo se peli
i za jezgre kidali grane
da jezgramo

da sočnom korom prozborimo
da odjeknemo
kad se i mrav zaustavlja
i oko nas živo nanese uši
da posluša
a sad sve mrtvo – samo jad moj!
Tražim i saznah neprebolno
saznanje rano
da od nas ništa samrtnije
da smo danas zajedno dva
a sutra je jedan u tami
drugi – kami
u osami

Tu sam i nijesam tu
đe magle brdom prolijeću
i nikad više ne dođe on

Tražim i vječno tražim
i tu sam i nijesam tu
i kad me umori ponesu
i kad mi zupci vijeka zapnu hod
i kad mi boju mijenjaju kose
u bijelo
i kada dan se navali ko rov
i kada prekinem svaku nit
i tada tražim
i tu sam i nijesam tu

a okrajci livada i baština
a njive i ograde
a bregovi glavice i hrastovi
a kamenovi i ulice
a kućišta međe i domovi

svi su i nijesu tu
i jave se i ne pojave
i zašume i zanjeme

Kuda te tražim i prolazim
kuda smo “na vojsku” išli
u tutnjavi žagora dječjeg
u proljetanju kao zmajevi
i sve začutalo i doziva
i sve nestalo je i postoji

A kad moram biti kao i ti –
već nećemo se sresti
ko kad si i ti bio kao ja
a možda će nas opet jedan povoj
opoviti
i nećemo se ni javiti
jedan drugome

Tražim te i dozivam
i godine prolaze i naričem
ljudi su krišom zastajali
žene sa osjetom kvasile bol
da čuju ...

Tražim i oslušnem
u šumu kukuruza vjetrom
u povitku šenice tihom
ko šapat da je
il' glas ti nemoćni
a i nijesi ti
i jesi:

ostao ti dah
i kud je drugo no tu
vidio sam obezvijan ja
kad si ga predao prvo
čađi panjega i prahu potkrovnom
i polusjeni prednoćnog neba

rasprslom rubu zalazećeg sunca
sa koga dimljivi zrak
probi se kroz puškarnice kuće
kroz drevni debeli zid
đe sve je sjena i kob

Predao si ga i lišću murve
na kojoj smo ja i ti često
mrkinje duda brali
predao si ga njivama
i bostanima
i plavoj beskrajnoj tami
nad nama đe svijet smo svijetom

Tu sam i nijesam tu –
iz tebe je iznikla trava
samorašće probilo kamen
tu sam i nijesam tu
i tražim i nalazim
tu sam i nijesam tu –
i tražim i uzalud

a koščela kraj ubla dubi
i grana se i kao brdo se diže
koru si joj zarezivao
i peo se u rasove
modre koštice brao

Oblače
kada se na nju spustiš
ja tražim
ja sam tu
ja sam nenađenom gost

O pribranci
po vama smo čuvali tu
mi dva
a kao jedno
siraci osamni

i ostah ja
sam bez leleka
u sebi s priguškom vriska
i ništa ne pomaže

Tu sam i nijesam tu –
gluva jama
i gluvo u maglama

nigđe otiska – on
u neizmjer pošo je krik ...

ZLOSLUT

Ćuče blizu kuće na mojoj gori
ćuče ćuk
ni noću vuk
ne usadi mi strah
stozvjerim očima –
da ću biti prah
i mrtva stvar
i ćuče ćuk što će da umori
njegov zloslutni var
moja je noću suza neistočima:
nosi li donosi li kob?

U djetinjstvu mom
zakopa se taj zvuk u dušu
i zgruša se po njedrima lom
i tuga zavije na drob
i mračna pomisao
na lice i sree spali mi sušu
i radost sam zbrisao
kao lišće s drveta što pada
i više ne zalazi nada

u kutak zamračeni moj
a crnih snova bezbroj
roji se i roji
i svaki djelić boji
da će se raznijeti u ništa
i sa mog ognjišta
poviće se ugasli dim.

Na zjene se svalio teški lim
i mrakom ih vječnim
zaptiva
a vječito rijeka živa
kroz pore se vrele izliva
ili do prsta maloga struji
ili je slična bijesnoj oluji
i ne da se –
život se razbija u rušne talase
ili se okuplja
u tvrde kapi
da ova stijena šuplja
njega se ko slanosti napi.

Ćuče na mojoj gori ćuk
i čujem kao provalijom huk
dokotrlja se na ogromnom valu
i zgrabi me i vrtlogom vrti
i okolo baca
ko živa mrtvaca

i predati me hoće nezajaznoj smrti
i tijelo mi podvrći kalu
i nestati me u žvalu

i ćučē i robi
i kopa mu zvuk
po mojoj ugnutoj utrobi
i ćučē i prelazi glas u jauk
i stvara nada mnom svod i luk
kao grob

i noćas ja sam Job
sa stotine živih
nezarastivih
rana
i jedinog lijeka –
crnice zemlje što će da me skrije
moga malog vijeka
da se na me opšta haotičnost slije
i šaraju me prepletene zmije
i kruže
i lice mi kao jaguari ruže
iskrivljuju vilice
i crnu bradu nose razbujale svilice
i crni list je po drvetu svakom
i mrak je toliko lakom
da mi guta svu okolinu
i melje me kao u mlinu

i svaki drhtaj slavujuskoga glasa
pretvara mi u grušaj užasa
do preloma zemljine kore

i plače i cvili
i po živcima prebira i ore
i na podređenost sili
a on ćuče
ko da vodopad huči
i ne čujem
šta se harmonijom stvara
i san mi besanicom umara
i hoće da crne konce snuje
i nije mu stalo do mog životnog hara
niti osjeta do moga vreloga mara
čudotvornog
žara
niti
tanane niti
do mog obuhvatnog dara
no pređe od džbuna do omara
i satire moja posijanja jara
ćučanjem ko vrelim otrovom da ih posipa
i ostavlja tamu usred mojih izmlazalih lipa
i sa dva roga
kao đavoli što stražare
ubija u meni otpor protiv zloga
prodavca duše za pazare

što bi i mene da odnese
i isprede za mnom mrke rese
i stavi nada mnom vječne ljese
i satanski bezočno nasmije se.

A ko će pobjeći od ove zlosluti
a ko će nadvladati pisak mutni
a ko će preboljeti odzvon krša ljuti
a ko će se istrgnuti
ovoj noći
a ko će umaći onoj zloći
a ko je ublaga djetinjstva mog
kad me na dvoje
raspolovio iz sna mutnog
i kako će opet da se spoje
mrtvoumrla polovina
i ova što savladava
kao ranjena pobjegla lovina
hoće li i dalje da sa mnom spava
i da me zguši
i da i dalje u ovoj tmuši
zadržava dah
i hoće li još samo dalje
snovati po meni smrtnice tkalje
i slaviti u meni svih konaca krah
kad ćući uporno zloslutnik taj
što mi je omračio zeleni gaj
i proćerao sa svijetla sjaj

a ja ga nišanim i od sebe ćeram
ko nasrtna zviijera
a što je bila ta iskonska vjera
da on
donosi mi suton
kad sam nadvladao jutrom
sumanuto?

I ćuće blizu kuće ili u gori
i svakom negđe istim glasom zbori
da i on živi
i da nikome sumrak sivi
ne donosi sobom
niti mu prijeti slutnjom
ili zlobom
nit je stvoren on zemnim kobom:

*U vama to je
što crnim glasom radosti poje
u tebi huji
prirasla slutnja u oluji
što vitla te kao list još zelen
kuda si skakao hitar kao jelen
a gorčinu slaću pio kao pelen.*

I će god stanem
glas ću mu ćuti svijetom
a on ne može sa moje grane

cijeli svijet obletom
okružiti
opet mogao bi mrakom lice mi ružiti –
kad ne bi i on podložan bio istom
koncu i kraju što zadržti mu listom
đe ćuće u gori naseljenoj il' pustoj
sa mnom srušio se ili sa mnom usto.

GOSTI

J a

Pozivam vas na gozbu,
sirotinjo moja jadna,
posljednji put
posljednji put
kad o vama više nikad
zapjevati neću!

Svi ... imenovati vas ne treba,
kad znate koji ste
i kako ste proveli vijek
u kršu
u namrštenu jutru
u namračenu večeru.

Crn, bio je crn i vama vijek!
Pozivam bez štednje
na moje čašćenje izobilno,
kad o vama nikad više
zapisati neću!

Oprostio sam se i ispratio,
o imena poznata moja,
spomenuti vas neću,
koliko li čemera okusiste!
I nikad i nikad gozbeno,
a topli i srdačni
da ispod grla utočite
da rastvorite grudi
i širom da se uđe
i puno da se nađe:
prisnosti
i zatamljene radosti
i uvenule žudnje
i nepresahle žeđi.

Kucate mi noćas po bilu
kao u vrata večeri,
zavirite je li još ono
s kojim se ništa ne mjeri,
ili je usahlo kao vi
koji ste mi gosti rijetki.

Možda ste se smirili
u otupljenju
možda ste se pomirili
u otuđenju
možda ste se i jadom ponijeli,

ili se zaboravili
da postojite
i da ste bili
i da ste zaista toliko, toliko
propatili.

Kuće ostati neće
da iznad vrata stavimo ploče,
a ni rake ostati neće
da na pločama napišemo pomen ...

Dođite k meni
kao lastavice,
ne kao vrani!
Ja vas zaboraviti neću –
za spomen
održacu i opijelo
i pomen
i sašiću vam svakom
kadgod jedno svečano
jedno nedoder
bar jedno odijelo,
ukoliko se travom ne obučete
i ja vas ne poznam!

Dođite, i živi, i neživi,
izreda – susjedi moji siromašni,
ovo je posljednja poema – gozba

na koju vas pozivam!
I mjesto prvotoka rakije
suzom ću vas napojiti
i mjesto pretoka vina
ispod grla ću vam svoga natočiti,
neću se štedeti nijednom u vijeku!

Dođite vi, dođite vi,
dođite vi da ponovite,
svi siromasi će se sretete,
svi obećanjima omamljeni,
svi ostvarenjima neispunjeni,
puna je gozba razgovora
i puna zvanica i dobrotvora,
dođite!

Kucnite na zaliske moga sjećanja,
glasnite se zarancima jutara,
udarite u strune tužno – vesele
i zagrakćite kao jadikovku
i grmnite kao posjeklicu
i razvucite kao postradnicu
i ubrzajte kao polomom!

A ja se probudim – sjetim:
pozivam sve poimenice
i uskrsnu mi sva ublišta
sva kozaričišta

svi listoberi
sve krčevine
svi kamenolomi
sva konopišta i sve lazine,
sve čime se vjenčaste za života
bez života
i nikad ne videste
ništa od života.

A ja vam olakšicu činih
i povrijedih ranu,
kad obećah
da ćete i vi barem jednom
viđeti sokola s grane
ticu s javora
goluba s krova
i lastavicu sa streje ...

Kako se svako od njih vama veseli!

Vama se veselo srce zasmije
i povrijedih boli,
kad obećah:
da će i vas svako
da prisvaja i voli
i nikad da ne budete više
ni bosni ni goli –
zato me to tako boli

da dođete mi u goste.

To je moja gozba
i vaš pir
za vaš spokoj
i za moj
za mir.
Kad bih vas ređao
i brojao imena,
ne biste stali
uokrug moga stola
u obim moje gozbe.

- - -

D r u g i g o s t

– Neka se vazda na gozbu dođe
i ovđe i drugo đe,
kad nije moglo da nam se ispuni,
a ima ih što vazda im se
ispunja i sada i prije
i vazda se u nečije
lije,
a nas zemlja crna dotad pokrije –
i tek se ti za gozbu šeti!

- - -

J a

– Ja vas dušom pozivam
jer znam
da se namučiste
sa mnom,
a kome nijesu sve bistre,
neće ni doći.
Onaj se zasitio
što vas je ostavio
i neće ovakve noći.

Častimo se i pijmo do bezumlja poponoći,
do jutra pijana, kad pijetao
lupne krilima,
nevoljna sirotinjo moja,
sirotima!

Č e t v r t i g o s t

– Neka je zdrav ko zdravlja nema,
a nama ga je dosta,
pa neka rodi i po kamenju
i naknadi
što se ovđe prosije i provali!

J a

– Kucnuli ste u bubnicu nagriženu
u kost čeonu ste cuknuli
u lobanju ste kriknuli
u sviralu noći ste jauknuli
i skotrljala se ponoć kao breme,
odbauljala ko utvara
i dograbila se strana.
Čaše su se sudarile:
kosti o kosti
zub o zub
i niko ni pisnuo od vas nije,
dok se na gozbi troši i pije
i dok zijevaju okolo provalije.

Dođite, siroti moji,
i živi i neživi
i upokojeni i umorni,
svi koji kosti odmarate,
dođite na gozbu moju!

P e t i g o s t

– Zdravo s lijeva
zdesna,
neka ti čeljad nijesu bijesna,

neka ti livada zeleni
i u ženi
zrijeva
i u baštini
prizor
prinov!

G o s t i s k u p a

– Kako oni nama, tako njima
ovaj život nov
neka pomogne,
a čim se od njih ko domogne
bježi
kao da je drmnuo kosmos svježi
kao da osvaja svijet drugi:
i tvrdi se
i sili se,
a mi ostajemo na gozbi suvoj
tvojoj siromašnoj
i bogatoj –
samo po duši!

Š e s t i g o s t

– Zdravo i vi udno

i kad vam bilo sudno
i studno,
nemojte jednako sniti
nemojte jednaki biti,
možete nas i vi zaboraviti,
čim se dokopate kosti
i milosti
i silosti
i – o smionosti! ...

- - -

J a

– Dođite svi k meni
ispod strane i sa brijega
i planine,
dođite i sami i sa đetetom golim,
nemojte ih bacati u rijeku,
iako ništa u vijeku
ne nadate se i nemate im dati!
Što obučeni blagdanski nijesu,
ne mari –
isti sam ja i prije i sad
i ništa mi nije veći vinograd
no pregažen,
ali ovo vam je posljednjom
da vam pjevam

da vas pominjem,
jer dosta sam ko grumen
sa vama jednako gorio,
jer dosta sam u dim govorio
sa vama dijelio i tvorio
i s vama vrata željezna
srcima
čelima
rebrima
rukama nestalim otvorio,
al' na gozbu – ni vi ni ja ...

– Na ovu moju dođite
bez: bolji ti, gori on ...

–

Po kamenu tanjine kucanj
po drvetu suvine kucanj
po šušnju listine kucanj
po gumnu ledine kucanj

J a

– Sjećam se vas i dođite,
svi moji kosni i sirotni,
svi dragi susjedi moji,

dok gori dok plaminja
dok se ugasio nije luč
u kolibi mog samovanja.

Na gozbi je svega
kao od strane, kao od brijega,
da vadite,
što god obećah –
ne imah ga ni ja
zato ste svratili
vas ima: sve što je bilo,
ako li ko ne dođe
uslijed ljutnje
ili je zalutao usred smutnje
ili je zašutao uzgred lutnje,
neka pozdravi budu meni samu
u nevid u pratamu
u pomrčinu,
kad svici samo prolete
a nebesima zvijezde,
kad luči negđe svinu
i izgube se u nedoziv
u davninu,
kad se čuju glasovi
svih pasova
đe na kolo i sa sijela prolaze
uz naše bogaze
i zlodoli

kuda noga nevidelici odoli
da bi i nečastivi tuda zapro.

—

Gozba se otvara
ko nebo u oblaku
gozba se otvara
kao noć u sumraku
i rastvara
kao na proplanku,
i svako je zaposlen
i svako jedna sjen
i svako govoreć šuti
i prolaze minuti i minuti ...

- - -

I n a s t a z b o r ...
A čaša o čašu kao kost o kost:
nijedna prazna nije
i svaka se prepuna lije
kao da nikad napunjena nije
kao da je i zemlja pod njima žedna
i pod njima naiskap noćas pije ...

J a

— Dozvaao sam vas krikom što se dozove

bolom što se odazove
uzdahom što se pozove
srcem raspuklim što se prozove.

I svi ste zajedno i ujedno
i nikad vas zaboraviti neću:
ni čelo ni ruku
ni dah što iz grla vam rije
ni zub što se okrnjen smije
ni usnu što nikad smijehom osvanula nije
ni stas povijen na baštini
ni posijek kosijera po stegnu
ni prekoljak od jada oko grla
ni mjesto ujedeno nepomenicom
ni slomljen gnjat sa drveta
ni noć ni dan na licu što je
ni crnu sjenku što po njemu igra
ni čeone linije kao po kamenu
ni žilu prijetnje kao munju.

Sve vas izabrah
i sve vas sabrah
od najbližih srcu do posljednjih.

G o s t i s k u p a

– *Ko je posljednji nek prvi bude.*

Tako ste sokolili, digli ljude,
a đe smo sad
da i mi vas
zovnemo na našu gozbu
koje nema?

J a

– A ja vas gledam:
kako su se iskrivili prsti
kako su se prekršile kičme
kako su se uklupčala leđa,
kako su se izvitila lica
kako su ulupljene grudi
kao mrak što se uvrne
kako su utrnute oči
kao noć što se utuli.
Otišla jedrina kao san
otišla snaga – izdimila
sa ugljenom je sagorela
sa zemljom se izmijesila
sa dušom se udunula
i nadahnula okolinu.

Obmotava se trpeza moja
na kojoj svega – do nečega – ima.
A šta bi noćas nedostajalo

do negdašnje bliskosti?
kad smo svi i kad je sve:
sva bremena
i zla vremena
sve kiše i svi gradi
svi snijezi i svi bijesi
svi pucnji i svi bičevi
svi fijuci i svi madijeri
svi udarci i svi ožiljci
sve modrice ...

- - -

J a

– Sudnja sirotinjo moja,
nijesi se nasitila
nijesi se naspavala
napojila se nijesi
njegovala se nijesi.

- - -

Blago je noću koturnulo
kao nagnane u bijeg ovce,
srce je tminom odasuto
kao prosuta
posuda
punja ...

- - -

A sve što vas na gozbi opi
to sam vrelo izvorno mene
da me niko od vas ne pomene
osvećenjem
u svečanome trave odijelu,
kuda ste se otisli vi
u vjekove ...
Dođite vi, dođite vi,
svi siromašni će se sretete
svi obećanjima omamljeni,
svi u ostvarenjima ostavljeni,
puna je gozba razgovora,
dođite svi
od suva i mora!

- - -

—

Odšunjala se noć kao štene
odasula se i odmotala
kao klupko mrko
i sve sjeni crne, smagljene
snizale se vedrinom sita,
to sito
neistresito!

snizalo se jutrom i granom
i beskonačnosti na beznano.

RADOVAN ZOGOVIĆ

ŽILAMA ZA KAMEN

U ZEMLJI ĀE JE KAŹNJIVO PISATI PJESME

1.

Štrajk. Skele su postale stege. Stale su u skelama
graĊe.

Poplava strave podriva planine palata.

Štrajk. Ptica glasnica kuca u okna niz predgraĊe.

Hej, brate! Ruke su pruŹene. Prihvati ruku brata!

Štrajk! - Navire, narasta vrelo. Vrelo navire u meni.

I Źiri grudi. I u zjenicama blista.

Rijeċi podiŹe i kreće. Kroz Źljunak rijeċi se pjeni. -

Pjesma u meni navire, kô pod kritiċnjakom izdan!

U meni navire pjesma. Kljuċevi. Rijeċi. Rime!

Drhti krtiċnjak. Runi se. Zemlja se rastapa u vodi.

Skuplja se topli potok. Da Źikne. Da prohodi.

Ho-ruk, ho-ruk, pjesmo velike plime!

Idem ulicom stiŹan. Sad će prvi kljuċ, prvi srok da
proklija!

I strepim da ne sretnem znanca. Da me ne dotakne
liŹće.

A agent ide za mnom. Sjenka me njegova dotiče kao
zmija.

Hvata me, sputava, dok sam nad strofom nezaštićen.

Ja hitam. Za uglove skrećem. Umaći, zavarati pseto.

A krv u meni kaplje kô list pod jesenju lijesku.

Sve se u meni muti. Sve je kovitlac i rešeto.

U meni sahne pjesma kô potok na oštrom pijesku...

2.

Pjesme moje skrivene su će leže drva i briket.
I ja im idem kad hajke i pretresi minu.
Uzmem ih na ruke, očistim lišajeve i glinu,
i gledam: trune rukopis moje knjige.

I gledam: sveščicu moju, odavno zaslužnjenu,
Miševi grizu - već su odgrizli i puti.
Iz vlakana stiha na kojima su srokovi otkinuti
ističe krv. I stihovi blijede i venu.

Pjesme moje skrivene pogane miši i gamad.
I ja se s ježnjom kradem. Izvučem. Odmotam.

Otkrivam.

I gledam: o, pjesme moje, o moja stihozraka tkiva! -
miši se kote, mišica se okotila na vama.

U pjesmama našim, skrivanim od paše racije,
na nervima našim, na recima od suza i krvi,
kote se miši, krupni pogani crvi. -
A Miloš Crnjanski kliče: pobjeda nacije!

INTERNACIJA CRNE GORE

1.

Svitanje. Tihi san sela - mrtvi grad pod kupom od
pepela.

Zri, zri-i-i ... - zrikanje potanja u travu voćnjaka i
livada.

Muk. U planini su vjesnici jutra: deca, torovi, psi i
stada ...

Ljudi se bude. Guste su nad prozorom grane kao
zamočene u katran.

Ljudi padaju na slamnjače: dospati svoj kratki, svoj
dobri jutarnji san.

Njiva tamnosiva. Tamne su po lišću večernje suze.
Tu rani kopač jutarnjom zemljom nagrće zelene
kukuruze.

Topot potkovanih peta. Pucnji, kundaci, lomljave.
Lanci. - Ljudi su svezani na poderotini ponjave.

Ljudi su svezani na njivi - uz njih je raslo lišće voljeno,
zeleno, sabljasto, rošljivo - ruke đečje uz očinsko
koljeno.

Muk. Krvava pogača sunca.

Pucanj. Daleko negđe mekani bat bosoga bjegunca.

Kolona roblja. Seljaci polugoli, polubosi.

Kreći! Crnogorci su krivi jer misle da je Crna Gora
njihova Crna Gora.

Kraći! Za ljudima su ostale otvorene kuće. Glad što
kosi.

Motika pobodena u njivi - dignuta vapijuća ruka.
Nepokošene dozrele livade. Nepokupljeni mirisni
otkosi.

Majka pred pustom kućom. Majka kune i kuka!

Podne u planini. Jaukom su zatulili katuni.

Mukali su tužno bikovi. Graktali nad borovima
gavrani.

Narod se slio u gomilu. U bolu. U kletvi. U buni.

2.

Svezana Crna Gora ide preko Crne Gore.
Prašnjavi drum, tvrdi drum Crne Gore za porobljene
Crnogorce.

Sunce peče. Modro izgara kamen.
Kolone posrću, kolone krvare, kolone gore.
Plamen!
Plamen!

Koračaj, koračaj, svezana Crna Goro preko Crne Gore!
Modre šake vise - oboljeli grozdovi grožđa.
Oči peku. Usta - krvava pjena.
Grizu u meso vrela, zubata gbožđa.

Koračaj! Ko sustane - kundak. Ko padne - kamdžija
prepletana.

Ko neće - hoće oroz!...
Duga si, velika za svezane Crnogorce, malena Crna
Goro!

Žeđ. Jezik u vrelim ustima skače kô riba na vrelom
pijesku.

Čujte, u našim ustima gori komade kamene sode.

Vode!

Vode!

3.

Žeđ. Vreli kreč praha. Izgara, izgara s ivica sama sjena.

Pred kućom, prazno razrogačenom u cestu - stoji žena.

Na rukama joj mokro vedro puno vode.

- Ne zastajkuj! Ne skreći! - Cijev udari. Nož ubode.

- Nek bije! Prinesi, prinesi usni! Neka bude!

- I neka! Sve nas! Evo vode!

Evo vode!

Udri! - Zvek lanca. Sa vedra, slomljena, klone ruka.

Udri! - Pad žene. Pljusak vode. Trzaj muka.

Udri! Ti danas. Kundaci tvoji nek govore.

A sjutra.... Sjutra je osveta Crne Gore.

Korača, korača svezana Crna Gora preko Crne Gore.

Žandari viču. Žandare ostrvljuje miris strvi.

Bije kundak. Bodež bude...

Kolona korača preko prosute vode - žedna vode.

Kolona korača preko prosute krvi - žedna krvi.

Žedna krvi!

DOŠLJACI

PJESME ALI BINAKA

San se razbio Ali Binaku kao oboren krčag, i noći su postale tvrde i beskonačne. Duge i duge noćne sate leži on budan na staroj ugičini, a u gluhe večeri i rano pred zoru sedi pred odžakom, u kome po običaju svojih predaka sam loži vatru: sedi, razmišlja i broji brojaniće - očešljana bijela brada rumeni se prema plamenu kao svila metohijskih kukuruza. Šapće suvo lišće usana, romore brojanice - teška su vremena nastala, trag hoće da se utre plemenu Ali Binaku iz Metohije.

Lakše je bilo njegovim precima u njegovim godinama: ostave ralo i kosu, ostave pušku i ostanu na kuli; lože vatru na odžaku velike sobe, upravljaju radom svojih sinova i bratanaca, odlaze na đurđevdanske sudove staraca, mire kućne svađe, dočekuju muške goste, paze na mlade žene i klanjaju alahu. Ali šta da radi, šta da radi stari Ali Binak, kako da ostane na kuli, kud iz nje da izađe - teška su vremena nastala, teški gospodari: trag hoće da iskopaju i njemu i njegovu plemenu iz Metohije...

PJESMA PRVA

Ja Ali Binak brojim svoje mukle brojance
i sa znom svakim nižem ti o vrat nisku kamenja.

Ja Ali Binak -
kunem ti sve do šemena u odivi!

Zašto mi, zašto mi
ubi na krovu svetu tihu rodu?

Na mom odžaku klanjala je alahu,
na mom odžaku ljubila je kljuniće bijele
što kao pronik iz grudve zemlje probiju iz ljuštore
jajeta,
sa mog odžaka širila je na moj dom svoje bijele grane,
i nikad krilom nije oborila jabuku sa grane,
i nikad kljunom nije probila crveno oko trešnje
(da iscure crvena zjenica!) -
sveta tica!

Kad je prva puška pukla na nju -
začudo je gledala raširenim očima svetica;
kad je druga puška pukla na nju -

samo se povio vrat kao bijeli cvijet na vjetru;
kad je treća puška pukla na nju, -
pala je sa mog odžaka, krvava,
na moj krov ...

Noć je. Tužno mjesec gleda Škipniju i Metohiju.
Šedim pred odžakom - po žarovlju je pao zeleni
paspalj pepela.

Sve spava - čuje se samo kapanje brojanica.
Nada mnogom, na crnoj prostirci mahovine na krovu,
leži mrtva sveta ptica.

Bijela i krvava - krvlju pokapana gruda snijega,
bijela i krvava - krvlju potkravljena gruda snijega.

Čujem, čujem:

sa moje

strehe

kaplje

krv.

PJESMA DRUGA

Oboriše plotove moje kao žito,
pregaziše plotove moje kao poleglo žito;
pogaziše livade moje zelene
kao grožđe.

Prolječna livada ja kao bistra voda zelena -
sunce da je ne zamuti svojim prstima;
bijelo ocvala livada je snijeg prvorođeni -
ptica da ne ostavi traga po njemu;
vjetar da se ne povalja po rosnoj travi -
da je ne zamrsi!

Oboriše plotove moje kao žito,
pogaziše livade moje kao grožđe.
Noga moja nikad ne stade na njegov plot,
noga moja nikad ne ostavi stope na njegovoj livadi
(ni kad je po njoj snijeg do koljena!),
ni koza se moja nikad
ne pope na plot njegov da obrsti glogov izdanak.

Po livadi mojoj stotinu prtina kao po lanjskom snijegu.
I gle, prolazi on juče podno teških grana mojih
trešanja,
stade i iščaši granu,
a na njoj, kao na raskinutom đerdanu,
zadrhtaše i prosuše se crveni dragulji trešanja.
I rana će je iščašena grana
napuni se krvlju.

PJESMA TREĆA

O noći,
da li to prolaze vojske preko mostova,
krši li vjetar grane moga voćnjaka,
slama li snijeg šljemena ispod krova?

Ne, ne prolaze vojske preko mostova,
ne krši vjetar grane moga voćnjaka,
ne slama snijeg šljemena ispod krova.
To njegov konj hara po mom kolomboću
svu noć, svu noć ...

Čujem ga - to kola topovska prolaze kroz kukuruz:
lome se jedre kosti stabljika,
lome se vitra rebra listova.

Čujem ga - to dušmanin bijesni u klijeti moje kćeri,
koljenima gazi po njevoj djevojačkoj postelji,
reži kao pas pod grlom djevojačkim.
Tu je - gazi me kopitom po rebrima.

Ide on po njivi - pod njim padaju otkosi.
On vlažnim usnama pipa vrhove klipova,
otkida zubima rumenu bradavicu sa dojke,
i grize -
sa zuba mu pjenuša mlijeko.

Između večeri i mene leži mučna godina,
a on je svu noć na meni -
gazi me kopitom po rebrima!

PJESMA ČETVRTA

Ni kiše više ne pohode zemlju, ni sanak dušu.
I lišće svu noć šapće o rosnom šumoru kiše,
i usne suve da san zašumi kô pljusak ...
Zašumi, plaha, u grani orahovoj zašumi,
operi rđu s jabuka, nalij pazuhe kukuruza,
razgali krovove, natopi potrte šenokose,
napuni krčage izvora i prevrni.
Zašumi, blaga! I ja ću usnuti, a ti mi šumi,
i njihaj mi do zore granu pod prozorom,
kao kolijevku je njihaj.

Al' čemu da šumiš, čemu da mi granu njihaš?
Hoću li izjutra videti preprani pijesak na putu,
i povorke pazarne, kao vesele seobe?
Hoću li videti volove mokroroge,
i kola za njima, prepunjena bijelog pasulja,
i pasulj po putu - sedefe po drvetu?
Hoću li videti bijele sedlenike,
kad školjke kopita rasiplju po pijesku,
i romore ormom, i pješaci im puckaju sa usana,
a sitna ogledala sa uzda đakovačkih

bacaju bijele leptirove
na granje orahovo,
na okna đevojačka?

Kako da zaspim? Kud budan da pogledam?
Hoću li na voćnjake naše, kud ni jagnjad nijesu puštana,
a sad planduju došljački krmci i marvinčad?
Hoću li na kaleme mezimce, koje ni jug nije svijao,
a sad ih lome došljačke koze lomigorke?
Hoću li na puteve pazarne, kud ramlju volovi obosili,
i kola cvile, točkovi glavinjaju?
Hoću li na rijetke jahače i konje sedlenike
od kojih bosci pješaci sakrivaju noge u jarku?
Hoću li na ljude - oružnike i kosače,
s bisagama o vratu,
niskama paprika o ramenu?

Čemu da šumiš, čemu da mi granu njihaš?

PJESMA PETA

Bojim se mukle sobe u sutonu,
bojim se pustih ovnujskih zvona što vise na tavanu
i tiho na vjetru pojeckuju.
I bježim pod lipu, prekrstim noge na ledini
i čekam, čekam -
da ovce i krave, sa paše, napune seoske sokake,
da unesu radost u selo,
da unesu, sa polja, cvijeće među papcima,
da unesu mlijeko u vimenima.

Bojim se mukle sobe u sutonu,
bojim se pustih zvona što tiho na vjetru pojeckuju,
i bježim pod lipu, i skrstim noge na ledini,
i čekam, čekam...
S tuđine baština, suvim koritima ulica i sokaka,
pust suton škljoca papcima inokosnim.
Vrh đerma uzlijeće i pada kô ptica na užetu,
zidovi i plotovi mirišu na koprive.

Pustoš. Poplava mraka potapa napukle lađe kuća. -
Neće krave u vedrima vimena unijeti mlijeko u selo,

neće ovce unijeti cvijeće među papcima.
Stada se naša, bijela, raznizaše kao zubi,
torovi i pašnjaci su preorani!

Znaš li ti kako psi laju kod ovaca u sutonu,
znaš li kako laveži njihovi bukte
(bukte!)
kao radosni ognjevi oko tora?
Znaš li
kako je puna sisa na nepcu jaganjaca?

Eh, raste trava preko naših ulica!
Putevi naši široki su preorani.
Kunem se -
u grobovima raste krtola!

PJESMA ŠESTA

Stada se naša bijela raznizaše kao zubi,
u travu urastoše putevi k planinama.

I dani ljetnji, putnici žedni, dolaze i prolaze,
a oblaka nema ni s mora ni na more.

Podne je. Čelopek gori. Visi malaksalo granje,
kamenje miriše oporo, po sumporu.
Tri ovce, razovčene, idu po vreloj ulici
kao slijepe i jedna za drugu svezane.
I đe god bio, đe sio: jauču psi ovčari,
i dubu jame, i cvile ispod zemlje, -
od žege cvile, od tuge za planinom.

I dani žedni dolaze i prolaze,
a oblaka nema ni s mora ni na more.

Podne je. Čelopek gori. U planini prskaju potoci
i rose trave, i rose jele do koljena.
Česme zapljuskuju korita slapovita,
lepeču na vjetru, prskaju po pojištu.

I borovi huje kô špilje i mećave,
glasom iskonske,
praiskonske
samštine u planini.

Koja gora razgovara nema? Štedim gora razgovara
nema.

Ona pse više ne čuje, ni bradve doglasnice,
ni pjesme, ni tesle, ni bikove megdandžije.
Tu bljušturi ustaju, prerastaju katune opušće,le,
i zemlja pregriza torne kočeve iznad članka,
i trave proniču kroz štice i vrljike.
Stada se naša bijele raznizaše kao zubi,
u travu urastoše putevi i solila.
U travi naših planina, u visokoj rosnoj travi
vučice peru sise i doje vučad,
i doje vučad
na pustoj paši naših planina.

PJESMA SEDMA

Ne plači, bre, Ziz Nimoni, Nimon Ali,
ne plači u snu, čobanstvo svoje ne proklinji,
ne sanjaj planine, ni pašnjake rošljive do koljena,
ni plandišta ne sanjaj, ni česme ledenice.
Spavaj, čobanko moja ranoranko!
I rano porani, i kravu niz kamenpolje pojavi,
niz Bistricu rijeku presušnicu.
Tu će naći grki listak na grani,
i rose će naći -
rose po kamenu.

Ne boluj u snu, košuto moja plahovita,
ne kuni oči, ni devet godina, djetinjih ne proklinji
ne sanjaj crne lišajeve na proplanku,
đe trava gine, đe trava od krvi ne izrasta.
Spavaj, čobanko moja lakosanko!
Dolaze kiše jesenje - kiše će zemlju oprati,
oprati, semenom zasijati.
Izbiće trava, i sve će pokriti trava,
proljećna trava zaborava.

Ne boluj, jasiko, ne drhti groznicom zelenicom,
ne kidaj sitnu kosu, ne lomi ručice tankovrhe,
ne strepi od lijeske, ne sanjaj mrtvaca - pogibalca,
na zdencu ubijenog, lopuhom po licu pokrivenog.
Spavaj, čobanice moja zlosanice!

Dolaze kiše jesenje - kiše će rake uravnati,
uravnati, semenom zasijati.

Izbiće trava, i sve će pokriti trava,
zelena trava
zaborava.

Spavaj, čobanko moja ranoranko!
Da rano poraniš, da kravu na pašu pojaviš.
Da nađe hrane - makar grki listak na grani,
i rose da nađe - makar na kamenu!

PJESMA OSMA

Udariše na nas, iz potaje udariše,
na stanku jutarnjem pod lipom udariše.
I oboriše nas, raspasaše, pogaziše
kao dušmani snoplje dušmansko.

Udariše na nas pod lipom sjenovitom
što granjem nadvija raspuće šestokrako
a vrhom nadržasta, dimove iz dimnjaka.
Udariše na nas, pod lipom udariše
đe su nam đedovi šeđeli u jutra ljetnja i večeri,
i pitali se za zdravlje, pitali za otkose,
u trud kresali, oblake tolkovali,
i kose ostrili, i konje provodili.

I oboriše nas, raspasaše na travi, pogaziše,
đe smo, u jutra rana, u ljetnje sutone teškošene,
šeđeli i sami, nevoljom stiješnjeni,
s motikama tupim, iskoscima izedenim -
i čekiće kosne, i brige, i duvan dijelili,
i riječ uzdanicu od usta do usta prenosili
kao supret jutarnji
s ognjišta na ognjište.

Sad lipa čami sama. I ja je starac polazim
čim sjenka njena ulicu prelije i pogasi,
i šednem pod granje, prekrstim noge na ledini,
sušede pitam za zdravlje, kojih nema.
I šedim, šedim. S granama razgovaram
jezikom lišća. I ptice razumijem.
I ptice vele: ne viju vjetri u grane
da ptice pomore, da ptice obore sa grana,
no da grane,
no da grane ptice odbrane.

PJESMA DEVETA

Ne plači, Ibiš, đaće-uzniče u došljaka,
ne kidaj dušu, ne muči oči i ne plači.
Da, s đaćkom torbicom tuđinskih pismena ti si meni
nejačak kukuruz pod gubom olovnjačom.
Kad biješ šakom, po knjizi, ti šakom uzmahuješ
u eksere slova, oštih kao ekseri
s obje strane oštri. - Ali ne plači,
ne plači, Ibiš!

Muka i tuga - jer moj si više no moja žila u vratu,
i na grobu mome, iz zemlje slane od tuge i od mržnje
neće nići trava - zelena trava zaborava.
Ali ti ne plači. Kad padne muka na čovjeka,
čovječe, ne plači. Čovječe Ibiš, Ibiš Nimoni,
ne plači, zube u zube zasijeci i ne plači;
čovječe Ibiš,
pamti koji si i čiji si!

Nada mnom jednim, u vremenu plemena u meni,
bila su tri cara, koji su dolazili da ne prođu,
koji su gradove naše i sela dizali kao čaše

i kucali se njima preko stolova i granica,
i bacali ih u komade, od gnjeva ili ćefa,
i konje hljebom hranili, i sablje mesom, -
tri cara, koji su dolazili da ne prođu,
i prošli su,
razvalili se kao lonci.

Nad nama u meni, u raskosu jednoga života,
bila su tri kralja, koji su dolazili da ne prođu,
koji su topove vukli na sedam granica i puteva
i bili nas ognjem, i bili bahom da nas smrznu,
i tresli kao vočku, i strigli kao ovcu,
i pleli u ljese čije se kolje razglaba u koljenu, -
tri kralja, koji su dolazili da ne prođu,
i prošli su,
razvalili se kao lonci.

Brazdama ovih njiva, borama ovih čela
išle su paše Šemsi-paše, Sav-Batare, Todor-baše,
sejmeni, krilaši, žandari, ćuskijaši, batinaši,
kamatnici i mitnici, gočobije-knjigopisci...
I prošli su, vođe i vojske. To nepovratnije,
što se hvaljahu vječitiji. To iznenadnije,
kad se činjahu najjačima. Zovu se bilō, zvaće se,
zvaće se
koje jeste!

Zvaće se bilō. A mi - mi prvi i posljednji,
mi ustabljeno, mi ukorijenjeno korijenje koje hoda,

mi pošečeni, mi što se branimo i mladimo
u deset omlada, listamo u tri noža, -
mi smo tu, i bićemo - da selišta izrastaju u sela,
katuništa u katune, da šemena izniču ispod pljuska,
da sunce sadi svoj rasad u vode razlivene preko luka,
da naši sedlenici gaze potoke i plićake
i staju na zvijezde, i zvijezde odlijeću u komade,
da pjesmom znamo šta činimo, da ti izlistaš
u tri noža, i u tri pera da izlistaš,
da rasteš,
da rečeš koji si i čiji si!

I ti ne plači. Kad padne muka na čovjeka,
čovječe, ne plači! Čovječe Ibiš, ti srcem nadjunači
i knjigu nasilnu - kad je već knjiga i sila,
trpi i uči - kad je već sila i knjiga!
I u njoj ćeš, čak u njoj, nažandarenoj, nagospodarenoj,
naći da je katkad muškije i mudrije
drumove orati, no njive metohijske.
Odnekud iz nje došlo je da onom u koga je
zakon u kundaku, trag smrdi nečovještvom.
Negđe u njoj zapisao je Mark Miljan na Medunu
da se zna koji smo i čiji smo.

Zato ne plači. Zato na mucu nadjunači.
I iz te knjige, i onih za njom i za njima,
stići da uzmogneš, - đe knjiga glavi ne pomogla,
a glava ruci ne bilo ih - ni knjige ni glave,

stiči da ustvoriš, užišti da razaznaš
kad ćeš, sa kim ćeš, kako -
da knjiga bude *libra*, glava da bude *krue*,
sloboda - da bude! - *liri*.

I tada, Ibiš, bršljane ti moj oko pasa,
tada
pisljka u prstima tvojim, koje ljubim do deset u vršiće,
neće biti uglato mučilo, skliješteno među prste,
ne! - ona će biti i mekša i svježija
no vlati trave, jutarnje, kojom ćeš kosu da obrišeš,
no brus, mek i mokar, u ruci na uranku,
u ruci koju ljubim kosača koga ljubim,
biće - pamti koji smo i čiji smo!

PJESMA DESETA

Pale su šume naše
kao pokošene vojske.
Zemlju kao krmci rijemo
tražaći žile drveća.

Izvore naše i potoke okrenuše od nas,
usjeve naše ispija zemlja koja ih hrani.
Vodu za bašte i za njive
za novce kupujemo.

I eto - s ispaša naših i iz šuma
i na njive naše predoše koplja oštrovra,
i na njive naše predoše sprave oštronoge.

I žutim nogama, kô tice grabljivice,
kraču s brazde na brazdu
i crnim okom mjere ...

PJESMA JEDANAESTA

Dođoše zemljojedi za prvom jugovinom
kad zemlju bijelu ispisa prošarica
crtama za brazde, slovima za sjemenje.
Dođoše zemljojedi, izmjeriše njive, linije zarezаше,
i upisaše, i potpisaše,
i crtu na crtu, među na među preložiše, -
našu nam zemlju
kô riječ našu
sa sedam pečata zatvoriše.

I dani idu. Metohija navire mlijekom.
Nek idu. Neka navire. Nek vrela pokreću kamenje,
nek mravi uljani testere ledine kao pila,
neka pupoljci, pupeći, pokreću grane.
Ti, Ali Binaka Nimon Ali, -
ruke suviše položi preko krila.

I dani idu, kao konjici jednoplemena braća
što braći hitaju u pomoć i nijedan se otud ne vraća.
Dolazi proljeće! Neka ga, neka dolazi,
neka sinovi Ali Binaka, Binak Rustema,

papriku sade, koji su orali oranja
i dvadeset brazda sijali iz zamaha,
neka kokoške čuvaju, koji su ovce čuvali,
i krda vodili, i pjesme bugarili,
i bili odječne biljege po planini.
Neka potomci Binak Rustema postanu izmećari,
potomke -
izmećarke!

Ruke oračke položi preko krila!

PJESMA DVANAESTA

Ravnica je popila snijeg kao pogača mlijeko.
I - ljudi, hljebom se zaklinjem! -
na naše njive došljaci su donijeli plugove,
oru nam pod temeljom.

Ljudi od došljaka, ljudi na njivama,
ustavite plugove u brazdama,
zadržite seme u šakama, -
čujte!

Plug taj, što se zario u naše oranice,
nije plug,
nije plug - ni jemlješ nije jemlješ!

To su nož zarili između nas
u naše meso zemlje!

MLADIĆ SAM U SOBI ZA SAMRTNIKE

Noć ih je ogrnula teškim pelerinama,
pognule su glave pod prozorom i stoje
(dok raste paprat i čama)
smreke moje,
smreke u crnom, s crnim kapuljačama.

Ko to sad jeca? Žene il' smreke, ponikle nikom? -
Kaluđerice idu u krugu podno prozora,
i mole tužno kao da vuku lanac tucanikom.
Romore sestre. I smreke spuštaju glave
u ruke, u crne rukave.

Ko ide podno prozora? Gazi li po staklu il' šljunku?
Idu li žene? Il' idu smreke u crnom? -
Sestre i smreke idu, drže se ruka za ruku,
i romore, i jecaju -
lance po šoderu vuku.

Kaluđerice i smreke dolaze, drže se ruka za ruku.
Po stubama idu. I lance po stubama vuku.
I sad će ući. Staće nada mnom. Uza me.

I sobu će napuniti crnoga granja
i tame..

POVRATAK U LJEČILIŠTE

Milovanu Đilasu

Kako u ovim malim, bijelim sobama
tuga dođe iznenada - kô što odlete laste!
I zašto dođe?

Pokošene su livade,
a otava ne raste, a otava sporije raste
no tuga, no tuga u nama ...

Puste su livade kô mutna razlivena voda,
kô mutna voda kojoj ne znaš dubine,
kô ledna voda bez broda.
Ledna je voda u bunaru moje lubine, -
ja sam sam, bez druga i poroda.

Ja sam sam. I tuga iznenada niče,
stiže iznenada tuga kô putnik pokisli u han.
Kô putnik dođe.

I ja sam sam ...
Što sam sam, putniče,
što sam sam?

Kad ustanem do prozora, ja znam:
kosači neće doći na livade zelene,

PRVA RATNA JESEN

Drugo su jesenas, drugo nego prije
i ptice, i lišće, i stvari.

Hljeb na trpezi, kamen na ulici,
pod nožem, pod nogom krvari.

Opada lišće - to naša ramena
ni granje više ne brani.
Raspuklih kestena crni kastanjeti
koštano romore na grani.

Grcaju s bojišta telegrafske žice -
pune su krvi i smrti.
Kad na žice slete niske lastavica -
nizovi padaju mrtvi.

Juriši dječaka novine raznose -
juriši juriše stižu.
A novine su umrlnice liste
što se s bojišta pišu.

Drugo su jesenas, drugo nego prije
i ptice, i lišće, i stvari.

Hljeb na trpezi, kamen sa ulice
pod nožem, pod noktom krvari ...

PODREZANI ČOKOTI

Nikad čokoti nisu mlazali
proljećnim sokom.
A sada mlaza svaki posijek,
svakoje oko.
Mlaza po zemlji, obliva trsje,
obliva čokot.

Nikad kopači nisu kopali
dok ne bi pali.
A sad su pali, i gdje su pali,
tu su zaspali.
I leže trudni već sedam dana,
s po sedam rana.

Nikad čokoti nisu mlazali
crnvenim sokom.
A sada mlaza svaki posijek,
svakoje oko.
Obliva čokot, zaliva zemlju,
gusto, duboko.

Prolaze dani. Cvatu prisoji.
Kopači leže.
Prolaze dani - čokoti moji,
ko će da vas reže?
Kopači leže - čokoti moji,
ko će da vas veže?

VLADIČIN HAN

Je li, i đe je, taj gradić postojao i dotad,
ja nisam baš znao - i bio je negđe i nije.
A sad je tu: ožiljak nezamiren i modar
na mome srcu i uz grdelički brijeg.

Tu sam te čekao. Sunce je po šljivama rudim
padalo u prašku; u plavom plamenu po kestenju.
I sve je bilo tiho: i rijeka, i ptice, i ljudi,
da grožđe zrije, da se ne prekida u zrenju.

Tu sam te čekao. Prokrstarili smo ja i sati
sokak po sokak od po dva plota i od loza.
Gradić sam želio da sredim. Kestenje da presadim.
Klupu sam našao, pod granom - sješćemo putem s
voza.

A kad je voz, usporen, da grožđe u zrenju ne razbudi,
izbio sa lakta, pritajeno nizak i nemuš,
ja sam već znao - po studi u srcu, po studi! -
da tebe nema, da tebe nema u njemu.

Stao je. Otišli putnici. A ja sve čekam. Sve odlažem.
I znanci, odnekud mnogi, s voznih prozora mašu
čudno.

I vide svi - po rukama vide, po pogledima koji traže -
da sam te čekao. Čekao uzaludno.

I voz se miče. Pušta jedan, pa drugi klubast huktaj.
I ja bih, ja bih da pitam ... Prolazi ... Nestaju zadnja
znana

lica ... A ja? Kuda ću? Kuda ćemo, srce, kuda? -
Otišao sam, izgleda, na klupu ispod grana ...

Otada grad postoji. Tačno, stanovno - tišti, žiga
na mome srcu i nad Južnom Moravom, - znanac stari.
Na srcu mome kô modar i stvrđnut rub ožiljka
što se čas zamiri, čas opet prokrvari ...

POVREMENO ZAUVIJEK

Kada na moru - ono se popodne blistavo usplastmasi,
i vjetar ne vuče po vodi ni plot nevidljiv ni struk vlača;
ono, zaboravivši da se zaboravilo na suncu, stane

sasvim:

ništa se ne sprema; ništa se ne događa.

I kada, odjednom, bez ikakva pretpokreta i predglasa,
ne budeći se iz sna, sami san u trzanju, o karst rošav
dva - tri talasa pljusnu; sruče se unazad dva - tri mlaza,
ja znam: to je negđe daleko pučinom lađa prošla.

I znam: kad u meni - to bude odjednom, bude prosto,
u vozu možda, za stolom, u travi, šetnji možda, -
i sam san dubine, odnekud iznutra, nekud ozdo,
talas, vjetreći uvis, uzbudljiv i gorak, blag i oštar,

pljusne uz rebra, slije se, uvre u sebe, nestaje u dubini,
i tuga ostane - podsjetljiva, razrijeđena, a nadošla, -
ja znam, iako ostajem đe sam, iako mu se vješt ne

činim:

to si ti, u meni, dubinom - opet prošla ...

TI SNOVI, TI SNOVI, DOMINIKA

Ti snovi, ti snovi, Dominika: izbezumiš se i razbudiš,
a san se nastavlja - strši i drhti iz tebe kopljan držak.
I ti, s njim kô stablo s držaljem šekire zašecene, ti se
ljudiš
na sebe, budan: ne pozvah glasnije, ne potrčah ...

Sabiraš sebe, često i jetko: okorio, otupio, leden, glinen
od godina, od ove kore, u toj muklini, u toj stupi.
Al' dođe san. I san svaki put navede na minu. I ja
ginem,
ja letim u komade: sve te gubim, sve te gubim.

Gubim; dozivam; gubim još teže i još gluvlje,
a to boli i budnog, i drago ti je što boli, što si ranjav.
Nije nestala! Ljubav je samo, s mladošću, otišla nekud
dublje,
u korijenje. I živi tamo, s mladošću, s njom se sanja.

Kao u breza - kad im se, nad izvorom, izukrščaju sitne
vile,
ne dijele se, ona dva granata vršnjaka, ni kad stare.

A ledne li jesen, - krv, pretvorena u san, side u žile,
i one, prepletene, sanjaju isto. Dok su barem ...

Nije nestala! Ljubav je samo otišla nekud dublje,
s mladošću, i živi tamo s mladošću, s njom se sanja.
Snovi, snovi, Dominika - probudiš se raznesen, jedva
skupljen.

I ranjav si i budan. I drago ti je što si ranjav.

KOSA

Ti znaj: kosa se tvoja i dan-današnji, kao nekad,
sva skupa, između ramena i plećaka - blago ljulja.
Poziva: slijedi; obeshrabruje; zaustavlja; hita, čeka,
neodoljiva, nepristupačna - do bezumlja!

Ona - težine, odmjerenosti, gustine mekog liva,
a ipak takva, da vlas svaku osjetiš i razaznaš.
Ti pođeš. Ona se, rašćešljana, među plečkama uspreliva
kao talas. Strunom o strunu skoro glasna.

Neka je prošlo. Neka, oblivajući hladno, izmiče brza
pista
života. Nek jesen udara u lice golim granama onih lipa.
Ona ostaje što je bila: vječito jedina, vječno ista.
Mazi se. Priljubljuje se. Ljulja se i presipa.

Neka je prošlo! Neka je sve rjeđa; rijetka; skoro siva;
prosijeda; sijeda. Nek više i ne šumi glasom Vruje!
Ona se, ipak, niz junsku lipovu aleju sve presipa, sve
preliva,
vječito gusta, svijetla, izvorska. Ja je čujem!

O prelivaj se, igraju, - o, prorijeđena, sijeda, sasvim
tija! -
kao nekad. O ne raspi se ni na posljednjoj mojoj crti!
U moj stih pređi. Ritmom ramena mladih u stihu sebe
njihaj.
Da budeš besmrtna, obesmrtni ga, obesmrtni!

BALADA O RUDARU

*U srednjovjekovnoj Srbiji rudara
koji se pobuni spuštali su u okno na
užetu koje se presijeca.*

Jireček. Istorija Srba II

Posljednje jutro. Posljednji pokisli dah nad šljakom.
I spustiše ga - s konopcem o peti, svezana u gležnje i u
zglavke,
s lampom na čelu, s kljunom za pojasom, oštrokrakom -
i spustiše ga u okno strmoglavke.

I vitlo zaskamuka. Konopac pođe, sve niži: ujed, ujed,
beskrajan, munjevit, razračvan. Usijanje! Zamrženjenje!
Konopac pada i penje se! Zateže: žilu iz pete isukuje.
Kičmu, po toj žili, raskida na pršljenje!

On pada, pada. On pada bez spasa i bez kraja,
s kljunom i lampom, vezan u gležnje i u zglavke.
On pada u okno, u okno koje je, čas krtica a čas vajar,
i sam kopao - on pada strmoglavke.

Uz njega, uz grudi sve tješnje, sve gluvlji i sve uži,
nadire rov - sve crnje kamenje sve nižih, tvrdih plasa.
I krv se sliva u glavu, napinje kanale, puni uši,
da iz njih šikne, da glavu proniže ražnjem mlaza.

On visi o tetivi. On cilja tjemenom o dno rova.
I nož već sjecka. Po konopcu trzaji, žične ospe.
I krv se sliva i sliva: u samu lobanju, sam njen oval,
da je sva skupa - da se svekolika smjesta prospe!

On pada, pada. On visi bez spasa i bez konca,
s kljunom i lampom, o sve bržem konopcu što se kida.
On pada u okno, u okno koje je, žarom klesara, mukom
rovca,
rio dok ne brizne deveti znoj i ridaj.

Posljednje vlakno... On juri, on juri, krvi krcat.
I udriće o dno, o ploče svoje, o stopište svojih stuba.
I lampa će provaliti čelo, kljuna pronaći put do srca,
i krv prelitati otučke od rudače i od zuba.

Pa mir... A dolje, u dubini, kroz šupljikavu škrapnu
smješu,
krv će da gori, da šapuće, da stine u gust saliv ...
I kad se, jednom opet, rudari u oknu zarove i zaklešu -
iznenadiće ih, nagradiće ih zvijezde i kristali!

CRTA ISPOD MLADOSTI

Kad skončam, jeretik, i legnem, napokonje
saglasan sa svima, umiljat i zaslađen,
u mom stolu neće ni drug ni licemjer sjetno skonjen
naći neštampanih napisa niti građe.

Neće naći - ni drug, ni uhoda literarna
epigrame moje, ni himne gdje se rugam,
ni basne, ni letke, ni pamflete, srdžbo rana,
ni skice, ni pisma od žene ili druga.

Ne! Iznenađeni, ozlojađeni kao matiran igrač šaha,
oni će svakom mojom fiokom ponoviti isto: nema!
Jer ja sam, svu mladost, od prvog studentskog
almanaha,
morao svoj stan da držim na sve spreman.

Jer ja sam, opet i opet, morao, kao tuđe,
da čistim svoje svežnje, da palim svoje smjelce.
I čekam, po svu noć, hoće li pred svanuće
zvonce, po stanu, da jurne u strijelce.

Jer meni su, prvi, prethodni kritičari, prvi žiri
bili policajci - loveći šta će gnjiti.

Mene su, nad svakim stihom, vrebali žandari ili žbiri
kao da postavljam, po trgu, bikford - fitilj!

Meni su, Ponjavić i Tiljak, učili, uz čitanje,
da je šamar njihov - zvučniji od mog stroka.
Moje su stihove cenzori krastili - nervno granje,
i šili, prilagali uz akta kao dokaz.

A pisma Pavlova i Pavlovu, od Price ili Prici,
moj smotak, sto puta prebiran i prekrivan,
nestao je u ustanku - u ljutom požaru i u bici,
s Polimljem voljenim, bijelim iza šljiva.

I priče najdraže, krivene, mladičke, hulne priče,
zanio je negđe Čedomir Knežević u Potkunje.
A zatim je pao, na juriš, - dok borce i čuva i podstiče,
komesar, i seljak, i rezbar - proplotunjen ...

I tako redom ... I zato, kad legnem, napokonje
saglasan sa svima, lojalan i zaslađen,
u mom stolu neće ni drug ni licemjer, sjetno skonjen,
naći neštampanih napisa niti građe.

Jer ja sam, ja sam, svu mladost, morao svoje strane
kriti, spaljivati, gubiti - opet kriti.

Mene su, nad svakim stihom, vrebale uhode

preprodane

Kao da postavljam, po trgu, bikford - fitilj!

JABLAN PRED PROZOROM

On je moj sadašnji prijatelj bez uzmaca,
jedini gost moj, pobornik moj i spornik.
Napušta drug, blati laskavac, čankoliz boluje od
lumbaga,
a on, pomeđaš moj, jablan moj nepokorni,

On je tu! ... Zarivši stopalo, u zemlju, na tri sežnja,
ustremljen u zenit, u struku ugibljiv, ali krepak,
on bije uvis, s koluta betonskog oko gležnja,
bije prkosno, sedmospratno - u rub crepa!

I stoji tu: zelen i rošljiv; jodiran, stoji krečen
kô šljiva prolječna od prvih račvica do u članak.
I meni - zelenom azbukom listića - april reče
i zimu praskom ledenih kanija ispod grana.

On meni, raspetom, meni upletenom u ćerčiva -
dok jezikom suvim, na nepcu suvu, ližem glečer -
zapljusne stakla, sjenku i vodu pokrene i preliwa,
i teče - Veruša pod granjem kada teče.

I kad me tavan, odozgo nadolje pokretan tisak prese,
pritiska u tjeme, i davi, i lež o stolici mojoj visi,
on nadme granje, razbacava prozore, i unese
potpornje s lišćem, miris oluje, kišan kisik.

I kad se, ushodan, od zida zidu odbijam kao omča
il' čovjek što omču i veže i klata sam u sebi, -
on uvrne lišće, on sklopi grane, on se skopča
i maše, kažiprst: da se ne bi, da se ne bi!

Il' žbir dozlogrdi. Tad on, i prezriv i uzbuđen,
razlakti ceradu - i prozor zakloni mrskom prištu.
Sad opet, olujan, kuca u prozor. Otvorim. I on uđe
granama, gnijezdima - pticama što se bištu.

Il' stoji na kiši. Kisne, čisti se, uživa, razniježen,
zanesen, stišan, povijen na stranu i razlišćen.
Kô pjesnik u kome, odjednom, strofe otpočinu da se
driješe
i on im govori, stišan, trepćući samo lišćem.

Kisne za nas oba - za nas stanovan, za nas sabran,
čisti se i raste, duboko ustremmljen i uzemljen...
Zato on i jeste što nijeste - dakle jablan,
zato i doseže oblak nad gradom, sok iz zemlje!

ZVONO BEZ JEZIKA

Obamrlo, mokro, s prezapošljene gubilišne tezge
preturilo se tu - da se dotrza i dobuni,
zvono kome su - za plotun ustanku, da više bunama ne
plotuni -
do resice jezik izasjekli na odreske.

I sad je tu: mrtvo, vjekovječno, iskošeno na obod i na
tjeme,
zimljivo iznutra kao kaciga znojava pored trupa.
Vapi, zapanjeno, bez glasa, bez mjere za muke i
vrijeme,
zagrizavši u kamen vilicom svoga ruba.

Sužnjuje, raskolnik, izdvojen u gradu, zaslužnjen ispod
mreže
na stavama ljudi, na proprištu vjetrova ili klasa.
Nadohvat jauku i buntu, rukama, pticama, lišću
svježem, -
uzbrujivi buntar - bez pokreta i bez glasa.

Bez tornja nad gradom i nad granjem, bez tučka i bez
prugla,

bez mišica osi što dižu sve gromče i sve više.
I svaki je dodir, svaki ushit, svaka muka - muka mukla,
jer će je tučak - da ih odzvoni i odnjiše?

Jer će je jezik - da srmež vjetra, da kaplju tečno -
glasnu
i lepet lišća, i dodir laste razvoni i rasprospe?
O oni - podžmaruju zvono. Muče ga. Oni gasnu
u spazmi bronze, slanim plikovima smrtne ospe.

Jer će je jezik - da svaki mučki plotun, svaki ridaj,
svaku dum-dum ranu razgnjevi i razbunta?
A bakar ih prima, pretvara u žmarke, u drhat što ga
kida
i solju grize, i rđom obliva - mrtav, mutav!

Đe je, đe je jezik - da na bat, na plamsaj barjaka
preko tuča
nakrši u zvonu zvuka - i zaljulja, i rasipa?
I plamen pali tkivo. Topot ga raskida, razara, muči
mučan
kao dinamit rijeku - kao rijeka škrge riba ...

I sve je tu, u toj bronzi, pod opnama ovih mrasa,
stratište i zgarište, znoj, groznica, spazma tkiva.
Bol je tu vrijeme - bol što biva, opet biva, samo biva,
bez stanke i bez kraja, bez mjere i bez glasa ...

KULA ČUTANJA

Ta mukla, okrugla kula, ta kula prerubljena zjapi
sa Malabar - Hila, ježeći uza se kokosik siv i židak;
ta slijepa kula, umuzgana od izmeta lešinarskog i od
kapi
krvi s lešinara što čuče rubom zida.

I tu, u tu kulu, izasvjetsku, na dno vakuumno i
smrdljivo,
gerbadi unose umrle Parse, kljunati i okošti.
Unesu, razgolite - i golo tijelo, tek gdje-gdje
podrhtljivo,
na rešetku bace, rasprostru kô na roštilj.

I tu, u toj kuli, iz koje se niko ne vraća ni kô kostur,
i sad, ovog časa - što stoji, ustavljen, što je stovjek! -
dok kračeš, pričaš, zastaješ na skveru ili mostu,
mrtav i go na rešeci, leži čovjek!

Sada - deset do deset! I lešinari, nad trupom krotko -
krtim,
pružaju glave i perje zavrću uz šiju kao rukav.

I počinje ono - ono strašnije i od smrti,
čime bi srce da vas zgrane, nad čim bi da vas skuka.

Tu će on da bude rastrzan, rasključan - pseći plijen,
oglodan, usitnjen, prerađen u kostur i u izmet.
A on je bez ruku da se brani, on je bez zjenice da se
bije,
da sledi mučitelje pizmene i bez pizme.

Biće rasključan, oglodan, ugašen, biće ožet -
i zar to, ta zasmrt, nije od smrti mnogo grublja?
Jer smrt nije strašna. Strašno je, strašnije je što ne
možeš
u smrti da dobuktiš - dosvijetliš kao zublja.

Taj kraj je strašan - biti ugašen bez iskre i bez dima,
na dohvat gradu što gori nad morem kao luster;
na dohvat moru što bora i baca na Bombaj table lima
i ispljuskuje nad kejom barjake svitanja jarko-žustre.

Strašan je taj zid - taj obruč lešinara što se puše,
kljunati, golovrati, glave kornjačke ili zmijske,
lešinara u ornatu, s pregačama dželatskim ispod guše,
s dlakama po grlu - da krv zadrže kao niske.

Ta puta su strašna. - Sputan u tornju dubokom, koji
sputan
dubi nad morem - dok more Malabar potresa ili ruja,

i valom na zapad goni u Aden ostrva - teška pluta,
i brusi, i šilji afrički bodež Gardafuja.

Bezrukost je strašna - u kuli premuka što te skopa
i kljuje, i čereči, i krike guši - mukli muku!
I samo ponekad, nijemo, u nebo, ispali iz svog topa
lešinare, sjenke lešinara, prnje ruku.

I mir ... A u kuli, mukloj, stravičnoj, iz zle snitve,
i dalje, i sada, ovog časa - što stoji, što je stovjek! -
pred lešinarima, pod kljunovima otvorenim kao britve,
ako i skrućen, oboren, ugašen, - leži čovjek!

KAĆINA KOSA ODASVUD DO AUŠVICA

I više se nije vratio, iako je došla subota večer,
otac koji je htio da su u Kaće vitice - krute vlati.
I Kaći više ne sijeku kosu, i Kaća ne da da se siječe,
ne da da se plete - dok god se otac ne vrati.

Dok god se ne vrati - makar bio daleko kao Jemen
iz hajdučkih priča - nedođin za hajduke;
makar kosa nadužala, natežala kao breme,
makar je dizala sa zemlje i nosila preko ruke...

I kosa raste, mokra i slana po licu. Spora, spora,
a ipak brža no vrijeme i Kaća u rastu, ipak brža!
Teška, viseća, povija dječji potiljak; pada, tmora,
na dječje srce, na dječji lakat, siv i mršav.

I niže, i teže ... Već će da dostigne i preraste
djetinje prste ... Već se s prstima mrsi mokro ...
Već tiče trave nekošene. Brzo će dotaći mrtve brazde.
Kružna. Neostavljiva. Kostretna. Živi pokrov!

Kosa raste ...

INSTRUKCIJE MASLINI

Žilama za kamen! Za siv, podlovcenski kamen opak
na samom spoju visova uvis i visova naopačke.
Izubijano, skrutnuto korijenje isprepleti i zakopaj,
pokuči prste, raskljuni i zakljuni kao mačke.

U sami kamen! U zavičajne, od mora slane ljute kore
bušačem korijena, hiljadu i jednom radnom žilom!
I svaku izračvaj u kliješte, naiviči i nabrusi kao borer,
produžuj, sekund po sekund, jedva vidljivo živo šilo!

I pipaj! U pukline uđi. Prinesi borere kišnoj ospi
po kamenu. I steži kliještima žila - melji petit.
Petit brašna. I ne nađeš li damar vode, znojem pospi
i skaši brašno, hrani se kamenom - kamen jede!

I postaj kamen. Kameno-uljanom i slanom štavom
svoju kožu
uštavi, osivi, okori, nakvrgaj. Kamen jede!
Vrijedi - za školjke cvjetova, noću morske, za list
dožud,
za kapi maslinki, s peteljka kapi - da, vrijedi!

Miriši, s pripeke, na kamen otučen kamenom koji
prska,
miriši, u kiši zimskoj, na memlu i mamurluk kao
tuljan.

Štiti se od žege - nek list tvoj, što gušći, bude hrskav,
i ozdo sivo-zelen, a ozgo i zelen i nauljan.

I pčele cvjetova - u zrak, niz vjetar pčele, da na malje
nakupe zemlje, i saspu na krš, u škrape izduben i
izgreben.

I gustom mrežom sjenke, k večeri, što kasnije, to sve
dalje,
hvataj sjenku zemlje. I navuci je, u podne, oko sebe.

Vrijedi! Makar hlad pod tobom ne postao čak ni
troskot,
makar žile, makar korijen bio i premoren i izguljen, -
vrijedi - za glas granja, školjke cvjetova, za list prosto,
za viske maslinki, zelene, modre - kristal s uljem!

A ustreba li, isprošupljuj se do u račve. Budi sedra,
budi raspeta, stojeća mreža od rudače i oksida.
Isprošupljuj se - da naperene pneumatičke puške vjetra,
promašujući kroz šupljinu, ne svale ispod zida!

A kad uz more, skrđeni beskonačno, potiskivani s juga
jugom,

gojazni, crni, kosmati, nagrcaju nilski konji
talasa, i prazneći nozdre, tiskajući se, zajahujući jedan
drugog,
zapluskaju - da se razjedeš u soli i u tonji, -

Ti se ukruti, ti se napregni, izuvijaj se u grč smrtan
i iznoj se uljem, iznoj se od žila pa do tučka.
Vrijedi - za noć jednu, noć iščekivanja, kad ti se, iza
brda,
svjetionik, igrajući se, čas javlja, a čas čučka.

Vrijedi - da bar jednom, kad mrak obezliči, zgužva
kopno, -
ribaru nad svijećom, što žar razgrće rukama, budeš:
svoji.

Vrijedi - za cigla tri cvijeta, za tri kapljice ulja s
opnom;
vrijedi - da se, uspravno, prosto stoji!

POHVALA GRABU, MASLINI DIVLJIH ŠUMA

Žile i koža - uspravne tvrde tetive u navlaci krute kože,
od zemlje, uvis, do samih svitaka brsne zobi.

I sav upreden u stablu, i sav stanovit kao stožer,
sav ćoškast tetivama. - I zato ga ja osobim.

Za njegovo: održati se i kad je pod tobom kamen
škrgut,
odoljeti žeđi, šikari, nadržastanju, biljnoj lepri!
Za zakon njegov: je li rana - mobiliši se, gradi kvrgu;
je li vjetar - s vjetrom se, rebrima uspravnim, vječno
rėbri!

Za korijen i upornost - korijen i upornost robijaša
što kašikom prokop kopa, testerom za ampule pili
okov.

Za upornost s kojom, rastući obratno, zemlju proplice i
domaša,
s kojom, u mreži žila, drži obronke nad potokom.

I što muktaš nije: što zalogaj zemlje iz nebića
preotimlje,

rastvara, prerađuje u lišće; žilom i grčem kamen kida.
I što je, kô gasilac kreča, od kreča, u jesen, lišajiv i
odimljen,
i što je, po odjeći, malterom poprskan kao zidar!

I što pitom nije, ni savitljiv kô vrba, ni lomljiv kô
jovljake,
već krut i kvrgav, ćoškast i čvorav, ljut i pogan.
Što gužve ne daje, ni jarmove, ni taljige, ni toljage,
ni obluk samarni, ni kundak, ni klade. - Samo oganj!

Samo oganj ... On, sav nad sobom - od držgore i
osiljka,
i sav, ispod sebe: ne molim, ne čekam nanos glistav!
Zato ga osobim. Zato bih iz svakog njegovog pupoljka
i ožiljka
himnom zelenom srokovima na peteljci da izlistam!

POLEMIKA

Только самое страшное,-
даже страшнее
чем смерть:
знать
что птицы
поют на земле
без нас.
Что черешни
поют на земле
без нас.
Что светлеет
река.
И летят облака
над нами.
Без нас

Р. Рождественский

Ni jedan! Neka ni jedan cvijet ni jedna trešnja ne
izgubi
rudničko-drenička, i druge, kad mene već ne bude.
Ni jedna čaška, latica, ni jedan jedini tečni rubin
neka ne nestane - kad mene zaledi smrtna studen.

Ni jedna žica telegrafska neka se ne prekine -
po njima, nanizane, nekome hitaju junske kiše,
ni jedan voz neka ni na čas ne prestane da šiba iz
daljine
šipkama u prigušen doboš - sve češće i sve bliže ...

Nek se ni jedna svjetiljka u granju parkova ne ugasi,
neka ni jedna os ne stane hodom, ne izmijeni brz na
spori;
ni jedan grad u noći - kibernetički titrav rasip -
neka ne zgasne - kad svijest moja zatrepti i pregori.

Neka moj prozor, otvoren, moj najmiliji njiše pejzaž,
nek njiše, i bez mene, vedrinom očišćen i udubljen;
nek se na konopcu koji od jedne breze nateže druga
breza,
lomeći vjetar i sunce, oprano suši rublje.

Neka, kad padnem, ni jedan drozd okarinu ne ispusti,
sićušnu, staklastu, punu pomiješanog zvuka s vodom;
nek se splavovi i oblaci, što jure na pregon i u sustig,
ne smrknu zbog mene ni ispod vode ni pod svodom!

Neka ni jedan izvor ne stane, ni jedan djetlić ili taster,
ni jedna streha i kaplja, što se s drugima natkapava;
nek ni na jednom zavoju uvis ni jedan smjeli jastreb
ne umukne - kad po poklopcu zemljana grmne salva.

Nek ništa ne stane! Jer meni nije ni strašno, ni strašnije
od smrti - što će oblaci, prelijetajući svoje sjene,
da lete nad nama, a bez nas; što će jablan, što će klijen
da šumi na zemlji, a bez nas - tačnije; a bez mene;

Što će strehe da kaplju, i ptice da poju na zemlji, a bez
mene,
što će da jure splavovi, pjevaju vretena, cvatu trešnje,
što će nanizanu kišu da nose žice na zemlji, a bez
mene. -

Nek nose, nek cvatu, nek lete! I još ljepše

pjevaju, kaplju, šumore, prelijetaju! I još ljepše!
Nestati s mišlju da ništa nije stalo - otkud užas?!
Ljepše je, čak dolje, raste li sve uvis, bujnije no što
bješe.

Mogila od toga biva lakša, zemlja suša.

Drugo je strašno ... I ja ga - po tome kako me već
draga mjesta,
opet viđena, bole kao nešto dijelom nepovratno,
kako me manje uzbuđi voćka u cvatu, vitak šestar -
ja ga pogađam, nazirem, zapažam neodvratno.

To strašno: da trešnje, oblaci, vretena, niske kiše,
topole, gradovi, sunce što svlači mladu brezu -
malo po malo, što bliže danu nestanka, to sve više -
ne budu lijepi, iznenadni kao što jesu!

Lijepi, iznenadni, raskošni - kao što jesu!

BESMRTNOST TKALJE

Kako, otvoreno negđe, vrijeme od vazduha i od ulja
teče, i kako se, otkad te nema, oseća kako teče!
I što više teče, to više udaljava obalu tvoj, tvoj
brežuljak,
koji se, svake jeseni, bolesnički podlije i oteče.

I grob u strani, nakazno dug - kraćeg se sanduka nije
našlo -
biva sve kraći, sve tanji, snošljiviji - skoro snosan.
I trnje ono, i korov, i kupine, i daska nadgrobna kao
ašov,
i zvijezda čamova, već osakaćena i već kosa.

I sve je sitniji, po vosku lica, znoj; sve tiši biva pogreb;
ti sve običnije živa - što se povećava ovaj raspon ...
Ti tkaš, ti tkaš neumorno u onom sklonitom dijelu naše
sobe,
uz "mali prozor", naknadno prorezan za tvoj razboj.

Svečana, usredsređena, ruku još mokrih od suđa, ali
ornih,

ti stupaš u razboj - ti si tu u prvom zamahu sjemenom
prvi ratar!
I već kroz tanke, iskošene žice sunca u viru čunak roni,
već biju brdila, već trupka po podu teška natra.

Ja strepim: pući će brdo, razletjeće se ludi skačci,
a ti još upireš pesnicom u tkanje - da postav nije
mlječak?
Takva je već tvoja mjera: jesu li ljudi - to umjelci i
junaci,
je li žena - hitrica, majstor i tkanja i cijeđa.

Tkaj, majko! Od svakog udarca otkidaju se, sveista,
lete nazad
pera povezače tvoje - tako se, u plavom viru, iz kose
baca plavet!
Od svakog udarca prozor tvoj, svakim staklom, zazvoni
i zamlaza,
razboj se trgne i poskoči od poda - ludi lafet!

A onda - sunce siđe na prozor. I razmreži se. I razgori.
I u brdo se, i u niti, s žicama zajedno, uvedu tanki
zraci.

Ti se smiješiš. Zažmuriš. I čim pogledaš - sitan čvorčić
otkineš s tkanja ... I opet zaskakuću zvonki skačci;

uzviju ramenima niti; dolje trupkaju i igraju stope hitre
podnožnika. I brdila biju sve češće, zanesenije - bije
štedro.

Oslušnem spolja - to iz mrkih brvana naše kuće, ispod
šindre,
mužari, prigušeni daljinom, pozdravljaju prvo jedro.

A zagledam li se: ti, oduprta o uzde (pored tebe je
zasio tvoj dječuljak),
goniš zapregu na prostor, talasast, mećavom svu noć
krećen.

Ti tkaš, ti tkaš ... I sve dalja biva obala tvoja, tvoj
brežuljak,
koji se, svake jeseni, miokardično podlije i oteče.

DVIJE BALADE

1.

I opet tako: budu li, đe bilo, otkosi niz pobilje,
i raskosom svakim dva traga što kosač stopama izvuče
i ugazi,
ja sam to opet stigao na ljetne ferije u Polimlje,
i opet se u sobu bolovanja tvojega ne ulazi ...

I je li sjenokos rebrasto pokošen, je li čupav,
je li sam raskos širinom golem - četvrt đerma! -
i ti si tu: tim da si, svim čim si bio - svim tim skupa,
i onim, prisutnim sa strane, studenim - da te nema.

Tu si i kosiš. Svakim zamahom govoriš: I ne štedi
sebe! Štediš li - onda svoje. Kosiš li - onda kosi!
I kosu, zatim, otkivaš, nalakćen, i kosa odzvanja prema
peti,
a k vrhu zvekće kô puna boca, sva u rosi.

Kosa i sunce. Ti ređaš, naslažeš otkose uz otkose,
u strani - koso, u blažoj - pravo, u ravni - ravno slažeš.
I ja sam tako, na tablici, ređao uspravne, ravne, kose -
one prve, od kojih si ti neponovljivo bio blažen ...

Kosa i otkos. On seže kroz sav moj život - iz
djetinjstva ...
Glasom onih koji ga nemaju, al' nečem ne mogu da
odole

(okupacija, integracije u smrt, potjere i ubistva!),
ti tužiš uz zamah: „Kuda si mi uletio, siv sokole?“

Kosa i kosa. Siktava, neumorna. Odjednom: „Bruka!
Glupak!

Ranih ga! - grdiš zeče spleteno u travi. - Kud se
šunja?“

I gledaš, krivac, na šumarke, gdje - zna se - žive skupa
ostali zečevi, žbunje i - sad već - sjenke žbunja ...

I danas, evo, u kraju koji ti nijesi dospio ni da slutiš,
ja, sijed, s iskustvom i mišlju od kojih i same kosti
stare,

stojim i sam sam - sam koliko je uokrug tla i ljudi.
Suton. Čile putanje oko mene. Greznu bare.

I jele, vidik - sve načas postaje od kosti i od dima,
i bukva poda se povlači ispodžilni potok žila.
Al' tu su, svom stranom, otkosi, otkosi. I ti s njima:
osjećam te svim sobom, svim krajem - *živa i bila*.

Svud si. I baš tu - alat za šutra ostavljaš ispod međa,
i iskrsnučoš, kašnuvši - ja te čekam: što dalje, to sve
jače.

I suza, odnekud iznutra, sužava skrutnutu račvu vjeda. -
Zar ću, besuzan i opor, još jednom da zaplačem?

2.

Je li mećava - huji, putevi stali, zavijani, vidik
smračen,
je li se, pod grlom i glasom, gorčina, samoća, čama
zglasla,
priča li potočnjak, na samštini, da čuje sam sebe đe
se stače -
i ti si tu: sio si na niski tronožac da zaguslaš ...

O, strune pod krvgavim prstima mog oca! - Ljuti vjetar
u prozor od zečje kože, tri puta po tri, bije granjem.
I onda se pušta da bruji, prodire, zavijava, mete s leda. -
Ali to nijesu ti zvuci. - Strava ovoga. Osjećanje.

I opet se pušta u prostor i vrijeme unazad. - Pusti, stuđa
do kraja svijeta i noći. I snijeg, snijeg, snijeg, svemu
kivan.

Bezbrođe. I sêlâ nema - sèlo. I sèla nema - sama kuća.
I čovjek sebe doziva; druge pronalazi i doziva ...

Prsti! - Oštro, pa dublje - čak gusle drvene uši čulje!

Kopita. Hajke. Robovanje. Trag se poznaje. Trag te
hvata ...
Ali dozivaj - samštinom iskonskom dolazi namjernik
zakapuljen. -
Hajduku loži za hajduke oštreno kolje. Budi jatak!

Guslar budi! - Dugo je, duboko u prostoru i vremenu
korigenje
plemena: čupaju, sijeku - čovjeku korijena ne iščupa!
I opet - vjetar. Onaj što kida i raznosi čaure sa
sjemenjem. -
Ali to nijesu ti zvuci. - Škrgut i prizvuk svega skupa!

Sad je to, prsti i strune, tišina, omorina puste stepe,
sve visi, stalo - tako to biva kad se čamotinja razlopuši.
Nikoga. Vrijeme sporo, da ga vidiš! Tišina osjeća samu
sebe.
I potočnjak žuborka - da se od pustoši ne uguši.

Ali to nije, sa ovih struna, glas, istovjetan, toga. To je
dio
njega, i čovjek koji sebe, koji vrijeme uzburkava i
zaprema.
To kad ti guslaš. Kad si tu tim da si, svim onim što si
bio,
i onim, prisutnim sa strane, studenim - da te nema...

DALEKO OD MIRKE, VJEVERICI

Ostani na zemlji - ja neću baciti na tebe ni lak iver.
Ne čulji uši i ne prezaj. Ne pokazuj zubne igle.
Hladno je i gladno - pa beri i jedi svoje gljive,
još tople od zemlje iz koje su noćas nikle.

Te grane, te krošnje kestenenova - od njihova ledna
lišća
magla se, u noći, na lišću, učinila ledna slota!
Vraćaj se na stup. Tu krzno svoje oblizuj i prečišćaj.
I ne boj se, ne strepi - jer ja sam Mirkin otac.

Ne strepi! Ne oslušuj srce u stablu; ne udaraj se da te
bole
svi parošci i sve račve - ne napreži se i ne pentraj!
Kud ćeš, tako umorna i mokra, u same, jutros gole,
vrške šume, koje već podilazi jeza vjetra?

Kuda ćeš, sad opet, s tom jedva nađenom pečurkom u
vrh lipa?
Zašto me sad otud izgledaš s toliko nevjerice? -
Ne zvjeraj! Ne grizi pečurku tako žurno! Ne rasipaj!
Ja sam Mirkin otac - a Mirka voli vjeverice.

SVJETIONIK MALEN I ZABAČEN

Bljesne i nestane. Vertikalno propadne u svoj kamen.
I školjka nestane. I delte nasuprot. Čak i zraka.
I mrak pohrli - da ga doguši u jami, da zaspe otvor
jame.
Ni tla, ni prostora, ni pokreta - vakuum mraka.

I opet plane, usamljen, odsječen od kopna i od ljudi.
I opet zgasne - kako je razmak mraka dugačak i sve
duži!
To se on - ja znam - u jami bori; stiješnjen, on to ludi;
diže se, ruši u sebe; opet se diže, opet ruši...

Mrak, prazno, isto do kraja svijeta. Stalo je, gubi mjeru
vrijeme. Traje stajanjem. Zaglavljeno. Da zaglavi.
To se on, pod tim, otima, pribira snagu - čekaj, vjeruj!
Opet će on svjetlost da iznese i objavi!

Ne gori - ne postoji. U nebiću se otima sa nebićem
da vrati svjetlost i biće sebi samome, školju, delti.
I vraća - vjeruj i čekaj! Vraća uprkos svemu u šta siđe.
Svijetli ... svijetli ... svijetli. Postoji dok svijetli!

TEODORAKIS JAROSU

Tebe, ostrvo-gumno na kom se kopita ljudskih rebara
krta kreda,
obraslo u zupce - da i bura bude iscijepana u remenje,
razjedeno solju - da ljudske rane nagrizaš i razjedaš,
izbušeno u ribež - da do članaka prste rendaš,
usijana pločo-palošino, nepokornima osljepljenje, -
tebe će, u gnjevu, kamen po kamen, naša đeca
raskopati; djeca će naša
tebe
raskopati do temeljca!

Raskopaće te! I svaki će tvoj kamen, već rasklaćen,
podizati s nadom i strahom: tu će, uz uzdah, možda
vrisak,
naći ispušak, ostavljen drugu, koji ne dođe da ga nađe,
koricu hljeba, drugu, koji je nad njom uhvaćen i
premlaćen,
pismo neposlano, potajnu pjesmu, spisak žrtava,
nedopisan,
kašiku naoštrenu, da se, odole li muke, mucu nađe ...
Raskopaće te! I svaki će tvoj kamen, već rasklaćen,

podizati s gnjevom - nije li, otkidajući dronjke mesa,
bura zamela listak kože, izkrzan nokat, parče veza,
izblijedjelu očinsku kosu, upletenu u korijenje. -
O svaki će tvoj kamen po kamen
biti
stravično otkrovenje!

I skupiće, naša đeca, bičeve, izjave, svrdla pera,
tragače, kašike - da se, na svjetlosti, užasnu svoje
sjene.

I dovešće licemjera - da se postidi licemjera,
i hijene će dovesti - da se užasnu na hijene.

I, raskopano (utopljenici s kamenom o kosti vrata -
moji jemci!),
tebe će, ostrvo, mazijo u kotlu mora, isplutala sigo
strave,
tebe će, u gnjevu i stidu, ponovo sastaviti naša đeca,
naša će đeca,
na stid, i gnjev, i uklin svojoj đeci,
tebe, kamen po kamen, od temeljca
do bodeža na vrhu visa -
na vidik da istave!

UGLJARSKI DIM

Dim iznad gore! I sve je ostalo nevidljiv fitilj uvoda.
Kažem, dim. I gora se udaljila taman toliko
da bude i gora i krov od zelene paprati,
i ukosila se, izljemezana, taman toliko
da bude krov na dvije vode, drugom kosinom nevidljiv.
Dim, kažem. I sve se iščistilo, sve izbistrilo, podiglo
da se on penje u nebo. I on se penje,
bršljan bijeli; sam sebi i sam iz sebe
pušta i diže končane ljestvice: vlasastim
vrežicama pipa, hvata se za konce; zastane,
nakupi bijele snage, naklubi, i segne
snopasto uvis - nad gorom udaljenom taman toliko
da je krov Zagorju, da se sve vidi nad krovom.
Dim, rekoh, dim iz djetinjstva, ugljarski,
mojega oca i moj,
ugljareva sina!

On, kažem, iznenađen i ozaren, i skačem
s platforme, na usputnoj stanici - stigoh!
On isti, nad gorom i u meni. I šta se to koga tiče
što je ovaj danas, a onaj u mome djetinjstvu,

onaj na Limu, ovaj na Sutli, od mulja sutlijastoj,
što je dječak, s dimom u kosi, već s dimom sjedine u
kosi,

što je očeva krstača, samotna, davno složila ruke
i pala ničice na njih - šta se to koga tiče?

Tu je dim. To je moj otac, seljak i ugljar povremeno,
zgorio, pod jovama, veliku jamu žarovlja,
i jama se jari, granje se podiže i opušta,
hladeći se lišćem - sa lica na naličje.

To je moj otac, ugljar povremeno, zgorio jamu žarovlja
i sad ga prska vodom i stručno pokriva granjem,
i sad će, stručno, nagnuti zemlje na granje.

I zemlja miriše na krompir u pepelu pečen, na mlade
već uperene, gdje-gdje nagorjele, uvijene ljeskove
izdanke

od kojih se grade gužve, oraće i ostale,
i još na nešto, čudnije i gušće. I dimi
iz jame, iz pora zemlje, iz naših zakrpa i rukava,
iz granja - nad gorom, udaljenom taman toliko
da bude i krov i gora; diže se, bršljan bijeli,
zastane, izvlači ljestvice iz sebe; pušta
vlasaste vreže; naklubi snage i seže
snopasto u visinu!

On, kažem ozaren. Isti nad gorom i u meni,
u svakoj grani i ruci, iz zemlje na koju sam stao
i u koju, za tih petnaest minuta stojanja,
puštam korijen, i žile iz njega, i žilice iz žila.

On isti, sa svih prstiju uvis, iz svakog fiščića lišća,
perjanica moja, zanos ugljarski i ugljarem,
izbija i izrasta - iz mene i iz zemlje,
koja je pod jednom nogom Polimlje, pod drugom Sutla
puntara Pavla Šterca, kovača i ugljara,
izrasta u nebo - koje se olujama čisti i koje
(visoko, visoko!) ni njemu ni meni ne treba da je niže,
ni zemlja mekša no što je. Moja
đe god se dimi, ovako ugljarski, ovako dimom
Pavla Šterca i moga oca, ugljara povremeno.
Moja. Moja sinovski i ugljarski...
I ded, ti, sada - obezdomi i rasini
ugljarskoga sina!

VENECIJANSKO MORE

Da me ne dotakne! Da me po rukama talasom ne orosi,
ni kapljom svojom, čak s vesla, ne pokvasi čak ni
stope!

Neću da ga vidim. Ime mu ne podnosim. Miris mu ne
podnosim.

Miriše na jod - mučenog mažu da ga za muke
osposobe!

Neću da se okupam u njemu; neću, podbijen, da
zagazim;

neću nikad više uzeti s tri prsta morsku so iz slanice.

Da me jezikom ne lizne po golom. Da mi odjeću ne
nakvasi! -

Ono, nedjeljivo, suprotnim krajem udara u tamnice.

Ono, drugim krajem, podno zidova provedeno, kroz
rešetke,

puni samice zazidane. Puni zazidanome školjku ušnu.

Da me ne dotakne-drugim svojim krajem, bodljikavom
solju četke,

ono meso riba. Sužnjevim negvama cjevanice lomi
sužnju.

TALASI

O strašno snoviđenje, o strašno, od koga se
ni snom ne izbavljam - neuspavljive li, strašne spone!
Morem, pokrenutim na sjever, od kopna suprotnog - ne
dolaze
na grad, pregoneći se, prevaljujući se, vali ... O ne!

S galija robijaških, iz buna, s kamenoloma, gorozatre,
s palubnih vješala pred Hvarom, iz jama u Kotoru i u
Splitu,
polumodri, s dronjcima krpa, šklopcima od uboja ili
vatre,
upropriječeni, naređani - leševi na grad idu!

Izduženi (vješala!) izvaljani (more!), podbuhli da se
cakle,
prestizujući se - preko ranjavoga se prevaljuje više ranjav -
oni, s levantom, ispod i ispred spuštene sparne magle,
pristižu u grad. Zato se u gradu po svu noć ružno sanja.

Stižu na potporne zidne, na brodske kljunove i verige;
splasnuvši, poprečke ulaze u kanale, rukavce,
parukavce.

Poprečke se penju na stube obalske, na kućne
stepenike,
tuku, stenjući unutra, o gondole i o čamce.

Ti slušaš talase i mramor, potpornje, pučinu koja runča,
talase i šljunak spoljašnjih plićaka? - O ne! O ne!
Leševi leđima plićake stružu, leševi povlače škrgut
šljunčan.

Od nadutosti i soli zvonki, leševi o mermer stuba
zvone!

Gledaš: na kejevima se, na pragovima palata, pjena
puši,
i katran brodski talasi s lađa skidaju i iznose? -
Nije! Katranom sudije rebelijantima zalivaju nos i uši;
pjene su: užad rašččeljana, dronjci košulja, alge kose.

Il' oblak u oranje mora, kô sjeme što klija pri padu,
baca kišu,
il' se galeb ljulja, sletjevši na talas izdužen i natečen? -
Nije! Kiša leševe rešeta! Na leševima se ptice njišu!
Leševe kljuju. S kandža im, kad lete, šćavonska kosa
teče!

I kad mulj i talog, uzmućujući se, uspliju sa dna vode -
to mrtvi, umorni, potonuvši, pomićući se mute mutljag.
I kad ti, potkupljen, za sve drugo oslijepiš od ljepote -
ti si, potkupljen, progutao i taj gutljaj!

REBEL U EPILOGU

Ne klekoh, opčinjen tajanstvom i klonućem,
pred tvojim oltarom se kao svijeća ne istopih!
Pred tobom, caricom mora, ne padoh; ne poljubih,
ošamućen,
mramorno remenje na mramornoj tvojoj stopi.

Dah mora bije i dahom rana; udara smradom jarka
tamničkog; u svakoj plimi tamničarska rđa brava. -
Ne, ja ne oslijepljeh od lagunskog ikonostasa svetog
Marka,
ne razlistah se kao knjiga pod šapom svetog lava!

Mene ne opiše lukovi tvoji, stubovi, stele, tvoje loze
u mramoru, balkoni u mramoru; ne uzeh za gotovo
tvoja gesla!
Ostrvo-galijo, grade-galijo petospratna, koju voze
galijaši prikovani za sjedišta i za vesla!

Dvorci, hramovi, portali - omramorena sama vječnost!
A meni u svačem, prizvukom, primirisom, truli
Danska!

Ljepota i vječnost svega - to je tek pravednost i
čovječnost.

Čovječnost, čovječnost, sužnjaro svejadranska!

Ne, ja ne zaboravih ništa! I drugima ne dam. Inkvizitor
inkvizitora senatskih! Nepodmitljivo *za i protiv!*

Odgovaraj! Muke? Galije? Otrov u vinu? Nož i mito? -
I tek kad o tom, i potom - o gradnji i ljepoti ...

TROJANOV BERBERIN I NJEGOVA KNJIGA

1.

Zabrani, kozouhi, konfiskuj, navrapiti,
udenjči denjak - uvezan, ukočanjen.
I je li to konac? Ne, to konac neće biti
gonjenoj knjizi. Ni konac ni skončanje!

Pustićeš lovce. Pustićeš trkala svoja mnogonoga.
Skupiti knjigu, svezak po svezak, zaključati - nek se
štake!

I ključ će tvoj da te strese: njenoga gromotoka
biće već puni svi katanci tvoji i sve brave.

Al' ti se ne daš. Ti ćeš odmahnuti. Ti ćeš opet
hajku na knjigu nahajkati. I još bješnju!
I poći na počinak. I ljudi će ti, u susret, koračati njene
stope,
njenim rimama udaraće se ljučevi u tvom svežnju.

I kad god se, svemog, za sto svoj ustoličiš
i razmašeš se za javnost: umjetnost, sloboda, novo
doba! -

ona će se pomaći u fioci: „Ne dvoliči!“
rezana na strofe, hrapava - kragujevačka ručna bomba!

2.

Konfiskuj, siloviti, onijemi, kozouhi,
brijačevu knjigu - oskvrni i poharaj.
Koricama njenim vlastitim, dvostrukim, osmostrukim,
išamaraj je, išamaraj, išamaraj!

Nasloži pod konac. Zapali i raspiri. - Ipak, ipak,
konac ni skončanje neće donijeti ni taj fitilj!
Na stratištu, na spalištu vjetar će da napipa
listić, još listić, smanjen, opaljen - ali čitljiv!

I dići će ih. I noću, kradimice, vječni rovar,
spustiti pod vrata, nataći na žice ili drače.
Lomača, buknojajući, rasuće nad vama svoja slova -
usitnjeni, varničavi, vreli karteč.

I će pepeo nesmirljivi dopadne, će se skrasi,
izbiće mlaz zove, izbiće sve jači i sve duži.
I drug će ga naći, usviraliti, i svirala će da oglasi:
u cara Trojana, u cara Trojana kozje uši!

3.

Konfiskuj, kozouhi, osudi, siloviti,
tanušnu knjigu - pretraži i prebišti.
Al' hoćeš li je tako iz ljudi bez ostatka izloviti,
iz umnih i bujnih - iz neništih?

Pretraži sve stoce, sve police. Markiraj i poskidaj.
S ruku, iz džepova istrгни i izmjesti.
Al' zar ćeš je, tako, oteti iz koraka i iz vida,
zar ćeš je, ikad, izmjestiti iz svijesti?

Ne! Stih će njen, bar svaki stoti, ostati u čovjeku,
živjeće u njemu kô ljubav drugova prema drugu;
nicaće u njemu kad stihovima što ublažuju ili peku
stane da proba, da ponavlja svoju otpornost ili tugu.

Znaće ih čovjek. I bude li ih, na kraju, znao još jedan
jedincati,
i ti tog učutkaš, - ni tu se ne svršava ni mûkom ni
posluhom.
On će ih reći zemlji, i zemlja zovi, i svirala će glas
izdati,
moj glas o drugu majstoru i caru kozouhom!

INSTRUKCIJA INSTRUKTORU

Je li već jesen, je li neminovno, kako jeste,
da se povene, ovešta, umumija i ugasne;
da se zajeseni - onda zajeseni kao kesten,
kao ruj zajeseni kao jasika ili jasen!

Kô kesten na kosi, kô jasen u jeliku, kô jasika
što tek izlazi iz gore na proplanak, i još druga
već sišla na proplanak, žučkasto izatkan i naslikan
nad Bosnom vodom što se zalijeće i veruga.

Kô ta jasika - kad šumu porosi, pojodi žuta maća,
ona se okerom okupa i, smjerna, štedrošču neštedišu,
proplanak onarandži - nakupljeno sunce vraća,
i proplanak raste - da je svjetlosti mjesta više!

Ona, od koje se proplanak razastre u premeke
rogožu, đe đeca legnu dok je još pletilje ne dovrše.
Ona budi! Od nje u vodama, voljenim jer uprkos
svemu teku,
u ribljivim vodama, budu, doplićući se, zlatne vrše.

Od nje u svaki, sjećimice leteći prozor svakog vlaka
po osmijeh bude, po iznenađenje, po njen dukat...
I ruj postani! Rujem - da ne zaboravimo ni rata ni
ustanka -
grivasto krvari svaka zakosa ili čuka.

Kô breza zajeseni - razbukti i raziskri u sebi baklju
breze!
Zajeseni kô ona dva jasena kozarska - ona braća.
Jer gori, i grije, i svijetli, nestajući, čak i treset.
O vraćaj pozajmljeno sunce! Samo vraćaj!

JANKO ĐONVIĆ

CRNCI I CRNOGORCI

PROLJEĆNA PJESMA

U pojatama ugnutim od nevremena riču volovi u susret
radu i proljeću,

proljeću što malje između oblaka pomalja.

Nad uznemirenim šumama svježi, modri dahovi
kuljaju i lijevaju se, daždoviti, u rašćenje.

Iskidani puteljci utapaju se u žbunje
što se jedrinom zanijelo na rubovima obronaka,
iskidani puteljci naši, umorni od penjanja,
zabrazdali golemom planinom.

U podnožju njih čuče
krnjave, slamene kolibe -
prosjaci ti sinji našom krajinom!

Mrk oblak hrastova razvedrio se u svitanje.

Pozivaju me neorezani vinogradi da ih orežem,
pozivaju me čađavi ambari da ih s poljima vežem,
ostali su prazni, samotni.

Poziva me mokra zemlja da donesem kriv plug
da joj rasporim njedra sočna od bubrenja.

Mrk oblak hrastova, vedar u svitanje,
zaljuljao se pod talasom ptica ...

Šumo moja, slapovi zeleni do malo će se uliti
u tvoja korita; od snažnoga vrenja
ti ćeš biti mlada.

U široka jutra volovi će rikati na tvojima kosama,
i tvoja krotka, gladna stada
poplaviće gajišta
u prvim srebrnim rosama.

VIDICI I TOROVI

3.

Te godine na Gori paštrovskoj,
koja se žućela osamljeno u pazuhama i pojasevima,
ja sam bio golo i prozeblo čobanče.
Sa babom i jednom sestricom
živjeli smo o kori hljeba
kao o suvoj cerovini,
o krčagu vode
i krčagu mlijeka.

Te godine otac pođe u daleki svijet
da kopa tuđe zlato.
U vratima kuće, na polasku,
Baka je prosula za njim vodu,
što je značilo da se on nama opet vrati.

On pođe, a mi ostasmo sami.
Jedino je majka dolazila iz sela na tor,
iskidanim puteljkom uz vrletnu planinu,
i donosila nam žuti, ispucali kukuruzni hljeb,
čija me tvrda kora pratila kroz život
kao živi brdski crnogorski reljef.

O, brazde i pukotine tih hljebova
ostaće mi u sjećanju
kao prvi gorki naponi
koji su iz dana u dan sve više
uozbiljavali moje djetinje lice.

BAŠTINI PRED POPLAVU

Usplahirena rijeka
hukti s planine
zadihana,
plaha,
zelena.

Usplahirena rijeka -
utroba zemljinih
nеспokoj.
O, osnaži, zabujaj,
odnijeće mi te ta voda,
ta silna nepogoda,
baštino moja, hljebu moj!

Visoki, uzreli kukuruzi,
momku do ramena,
čekaju branje.
Baštino,
njego,
planinska rijeka,
nemirna,
brza,
odnijeće te u igranje.

Radosti moja,
đedova što te orali i brali
i s proljeća hajkali
u tvoje brazde.
Osnaži, drži se
zbog njihovih ruka,
osnaži, drži se
zbog njihovih muka;
zbog godina njihovih
punih znoja,
jer evo rijeke
s grebena planinskih,
baštino, hrano moja.

Sirotice dobra, plodna njivo,
osnaži, uzvij,
ne odroni se.
Prodao te ne bih
za sve blago.
Na proljeće mlado
ogradu ću tebi
ograditi kamenu,
zemljo moja, moja nado!

PRED KATUNOM

Svako večer dok sunce traži po planini
kolibu da prenoći, zvjerinski se skitam
proplankom golim, samotan i blijed.
Dobarveče, čobane družo,
jesi li pomuzao kravu i upalio lampu?

Noge su mi izranjane od grebena,
oči su mi umorne od gledanja,
ruke su mi lomne od granja,
hoćeš li me primiti, družo?

Primi, moj neznani, prezreni brate,
putnika mene prašnjavog, zamorenog,
sa dračavim štapom i promašenim životom.
Samo ću tražiti rukovet slame i studenu ploču,
krčag vode
i topli mir tvoga samostana.

Čuješ li korak moj niz stranu
i kratko disanje ispod jasenovog lišća?
Čobane, moj družo,
jesi li pomuzao kravu i upalio lampu?

Primi me u tvoj mali ugnuti stan,
da me ne pregazi noć, jer sam dijete njeno,
pa će me od ljubavi izljubiti, ispiti.

Zora bi pogrebno obasjala moje tijelo,
dušu moju, dah moj i oko moje
i odijelo izgužvano od skitanja.

Primi me, o družo!
Tvoju vatru kroz pukotinu krova
pozdravljam savitih koljena.
Zvono tvoga ovna pod brvnima
radosno odzvanja u mome srcu.

Primi me, družo, da noć ti radosna bude,
momačka noć što miriše na goru,
kroz koju đevojka jedna na izvoru
sniva o neđelji, mladoženji i ljetnjem plandovanju.

Da noć ti radosna bude,
da ti srce zaplavi ljubavlju
kao listanjem tvoj brijest nad katunom.

POD GOLIM NEBOM

U široka ljetnja jutra
izvrela bogato iz komadane zemlje,
ispucale od mrazeva,
oči će mi sagledati prostranstvo meko,
poplavljeno nebesima, gorom i vodama
i srce moje steći će mir -
uzbraće krupan, bio cvijet sa grane tišine,
steći će mir dalekog orača
kada mu volovi, umorni, zapasu travu
krajevima baštine, uzorane toplo i milo,
krivim plugom zarivenim još u posljednju brazdu.

Na bistrim izvorima
što ključaju iz ljutog kamena,
opraću vid i ruke,
a žubor čist, što zapljuskuje iz granja,
uliću u snove.
Torbu nečiju i štap nečiji
kod izvora pozdraviću
i kliknuću ovčara iza brvna,
iza torova utonulih u šipražje,
da mi u krčag namuze svježa mlijeka.

U široka ljetnja jutra, rosna i zelena,
sa stasite planine,
stisnutom pesnicom,
nasmijaću se gradovima što buče u daljine
i zavalicu se nemarno u neokošenu travu
kao moj praotac Pero Marov.
Dušu ću imati krepku i čistu
kao bjeline kamena odlomljene maljem
i vedar, muški san imaću
pod golim nebom.

TUŽBARICA

Razdanjuje se iza širokog grma
što pognut čeka sunce
da uzri u njegovim zelenim vrhovima.
Razdanjuje se iza proplanaka
dalekih
i na oštrim bridovima srpova
u rukama žetalica
poklekljih.

Još mokro lupanje
krila pijetlovih
rasijeca tišinu kao veslo vodu
i tih žubor studenca
uliva se negđe u grlo zore.

Pjesma nečija pozdravlja svitanje
sa čobanskog puta u uranke,
sa iskidanog
bijelog puta
što zaranja u pašnjake.

O, ko to tuži kroz ljetnju zoru
te jutro sviće u njegovom plaču,
ko si ti, neumorni pjevaču?

PUTNIK

Vodi me drum kao prošaka štap,
oj, daljina zelena popi mi oči.
Na modar komad neba, nad pustim brdom,
gleda kao na spasenje putnik umoran.

Predveče, rumenom toplinom,
korake umorne
što vuku za sobom iskidani dan
najaviću samotnom rudinom.
Za izgubljeni moj mir
dosta će mi biti teška hrastova grana,
miris njen sirov i opor,
za izgubljeni moj mir
dosta će mi biti
u gustišu mladom neugažena trava.

Vodi me drum kao prošaka štap
i kod toliko puteva
puta nemam
saznanju do dna.
Život je prebolan kada se zna:

umrijeti pod nebom koje se ne svršava nigđe,
utopiti se u rijeku koja otiče u beskraj,
grijati se na suncu koje, večerom, ne ugasi planina.

Sirotom putniku hadžiluk je rana
kada u daljini ne čeka ga
bijela kuća u granju
i utjehe i sna postelja meka.

Oj, naveče rumenom toplinom,
korake umorne
što vuku za sobom iskidani dan
najaviću samotnom rudinom.

PAŠTROVSKA GORA UŽUĆELA

On je sam a vi ga korite,
nad njime nebo olujno, namršteno,
on je sam a vi ga ne volite.
Život se zbio između dva proplanka,
a on sam posred ove jeseni
zabačen, potonuo u tišinu,
veze misao tužnu,
na ove strane ogoljele.

Oblaci oktobarski kao grmovi divlji
rastu iz njegovih ramena,
njegovom životu, njegovoj mladosti
oni su, eto, gorka namjena.
Suđeno je bilo da ih dočeka tu
kod ovih torina mutnih
što jedva mile ovom padinom -
prošaci ti sinji našom krajinom!

Druže moj, kome srce na peteljci drhti,
eto Paštovska gora užućela
i list me zavijao žut,

sumnja mi mnoga radost raznijela
a okomit vjetar prosječe mi bijeli put.

On je sam a vi ga korite,
život negđe buja u daljini...
- Nijesi valjao a ne bi sahnuo
kao posljednja grana u toj planini.
Odatle je već sve prošlo,
ptice su skoro motale po zraku,
odlećele k jugu.
Žito je ubrano, pojate opušćele,
biljeg tužan samotnome drugu.
Samo snažan rik vola pod cerom
jedini je doziv životu tvome,
golema varka tvoje samoće.

Ja vidim: ti naginješ lik
nad bunarom
- tvoje sudbine tragično ogledalo.
Tamo iza strmeni čeka đevojka
kao nepošćeno mlado jutro,
čeka bijelo krdo
u pazuhu Štedinje.

SELO

Životinjski rik
rapav,
silan
i dug
kao brdski stepenik,
penje se u pusto nebo
koje planina drži
na svojoj kamenoj srži.

Uz taj krik,
sveprisutan
i živ,
popeo bih se na stjenoviti greben
što visi nad selom
u polukrugu bijelom.

- - -

Ništa se tu ne događa,
samo korjenovi soče
i riju zemlju,

samo groblje ćuti pod košćelom
na brdu neveselom.

Crkva kao kvočka
natkriljuje
svoje mlade -
mlade i stare na suncu i snijegu,
dok se oni oko nje legu, legu.

Ništa se tu ne događa,
samo kamenja teškog
odron
zagrmi kao u sami dan postanja,
i ubogi Đurina prođe između kuća
sa šeširovom kao Napoleon,
i samoća kipi iz natrulog panja.

KRAJINA

Ovđe se mir razlijeva kao vazduh, kao voda, nad
gorama,
i ulijeva u nebeska ušća
bez granica, bez međa -
kao da izvire iz jalovih dolova,
iz kamena nedoglednog
što sa šarkama zmijama žeđa.

Ovđe mir vapije nad selima
utočenim poput saća
u predjelima,
vječito u svađi sa izvorima
što u vidu kravljih repova
iz hladovina i granja mašu.
Mir se zagrcava na sušnim ponorima.

Mir ispunjava nebo do gladnog ptičijeg krika
i hoda putima
i besputima ...
Uvlači se u mene kao njiva neorana,
kao pašnjak pust i neugažen,

da me spoji sa davno pokopanim precima,
da se oglasi u sopstvenoj krvi
crnim, usamljenim lelecima.

Mir ovaj, što u vidu nevidljivih zastava
leprša, jedri krajinom
i zateže svoje stjegove,
i znamenja,
svejedno, na vjetru južnom ili sjevernom.

ZDRAVICA

Braćo, drugovi i prijatelji,
srećna vam bila
ova naša odiva,
naša kćer,
cvijet čađavih kućeraka,
kaplja naše krvi.

Da se polazimo
iz Đura Markova
u Marka Đurova
i iz Marka Đurova
u Đura Markova,
bilicima
i prvijencima,
valuticama
i poluticama,
ljbom i vinom
i svakim beričetom i mirom.

U nas su dva pića na cijeni:
znoj i krv,

krv i znoj -
znoj sa krševitih dolova
iz žuljevitih dlanova,
i krv što se crvenila
i točila
za slobodu naše krajine,
što se neštedimice lila ...

U to ime, drugovi i prijatelji,
ispijmo ovo vino,
ovu krv starih, kvrgavih korjenova,
što još brizga,
i klokoće,
i biči se,
i diči se
sa naših Podkuća, Bratotina,
Radalja i Grebalja -
to crno sunce naše,
procijedeno i protočeno
u nova slavlja.

U KAMENJARU

U prvo toplo jutro
koje isklija iz tla kao trava,
zašekosmo motikama u svježju, mokru zemlju,
bačismo šemenje, a ono se, mlado, ugasi u brazdi.
Zemlja ne rodi ništa,
samo zabuja gora i pašnjak,
goveda mukahu radosno u pojasevima planinskim.

I lozu njegovasmo i njivismo
što se zelena,
razuzdana
vijala uz ostruge,
a na jesen grozdovi užućeše
i zrijevanje im ne zamirisa tragom.

Zastrepješe kao lišće na vjetru
domovi naši čađavi i ugnuti,
zastrepješe nad praznim ambarima
prezreni i siroti.

A u zadnje toplo jutro
koje poveni na tlu kao trava,
razidosmo se gladni po svijetu
tuđe njive da oreimo,
tuđe kamenje da lomimo,
tuđe bregove da ronimo.

CRMNICI POD JESEN

Crmnico, uzavrela si kao to vino.
Tvoje toplo, prosto srce
bije u zemlji pod vinogradima sagorjelim.
Na tvoja polja pala je suša,
žute pjege sunca trunu po dnima,
klasje je snuždeno i nisko
i dariva nas čamoljcima.
Tvoje rijeke posivjele od tuge
rabotnika tvojih i njihovih žeđa,
tvoje rijeke teku umorno
iza tvojih zatravljenih međa.

Crmnico, uzavrela si kao to vino
što miriše u zraku iz podruma i konoba,
vranjevi na bačvama još svježi brižde,
kod njih straže žene do u noćno doba ...
Crmnico, ne mogu te sagledati
pod jesen što žuti prisojjima tvojim,
pod jesen što dovodi
tvoje ljude
iz dalekih kontinenata, rudokopa.

Sa zlatnim zubima dođu oni
koje su razmijenili za svoj zlatni život.
Dođu sa kuferima što mirišu na gradove,
u civilo obučeni, sa kravatom i šeširom,
pod kojima se kriju
razorena pluća i štetni stomak
kao mrtvi mlin.

Crmnico, uzavrela si kao to tvoje vino,
čista, skrovita, osamljena
čobanskim tuženjem iz vrleti tvojih golih.
Već je jesen i magle se uvlače
u tvoja pazuha i tvoja polja,
lišće opada na puteve tvoje
i šuškori pod nogama krda.
Već su strane tvoje sivjele od čeljadi,
jutrima, niz njih, red je dugi prošao.
To su trudbenici tvoji pošli na nadnice
sa torbama i u duši sa selima tvojim.
Prošao je dugi red kao zarobljenici
na nečiji posao dok je kiša lila
i svima u srcu tuga je bila
kao i visoke drače kraj puta.

Crmnico, zašto ih žalosne ispraćaš
kad u tebi - kažu - ima života i svega,
zašto ih ne ustaviš da se odmaraju tu
pod leptirima tvoga pitomoga snijega?

Ili - ti si gola i samo vino rađáš
a sunce ti i nameti opustoše blaga i žita.
O Crmnico, zabačena i skrovita,
svaki dan ti nemir nosi,
u glad srlja -
kud ćeš poći, put kojega kontinenta
u ova jutra maglovita?

CRNCI I CRNOGORCI

1

U plasmaj jutarnjeg sunca
koje se toplo izdigne
nad američkim rudokopima,
prođu praznim, širokim ulicama,
između olistalih drvoreda,
k'o sjenke suvi, košćati,
sa budacima na ramenu
i vrućim hljebom u torbi,
Crnci i Crnogorci.

Pred njima rudnik, golem i žut,
i san o kolijevci na drugom kontinentu,
san o ambaru praznom
u kome se ko zmija
gladna godina savija.

I na grlima podzemnih jama
rano istočno sunce njima je zalaz.
I na cio dan
tutnje njihovi budaci,
tutnje i kunu
ispod svijeta.

O, oče moj, rudaru sinji,
primi na dar ovaj komad srca,
ovaj moj pozdrav tebi,
veliki čovječe znoja i truda.

Svega te dva puta u životu viđeh
još kao dijete, doma, na Balkanu.
Tvoje blijede, mršave ruke
dale su mi samo nekoliko stisaka, -
tvoje blijede, mršave ruke.
Tvoje mirne, dobre oči
samo su se na mene jednom nasmijale, -
o, tvoje mirne, dobre oči!

Tvoj život, mlad i bujan kao proljetnje drvo
povi se i usahnu tamo.
Plug, pred pojatom, osta čekajući na tebe -
ispucao je, isušio se, pognuo,
baština zaledinila, zakorovila,
a vo Plavonja s Štrbine muklo
rikne katkad alugom gustom.

O, primi na dar ovaj komad srca,
ovaj moj pozdrav tebi,
veliki čovječe znoja i truda!

Kad proljeće zamiriše nad gradovima
i zelena krv njegova nabuja u stabla,
izvijaju se široke palme oko vila
i prvi bagremovi na život zaraduju -
Crnci i Crnogorci
duboko u zemlji,
zakopani kao kamenje
kao korijenje -
mišicama,
nekada nabreklam od zdravlja k'o kotline rala,
što šekirama
poobaraše rodne gajeve,
tuku,
tuku
i vlastitim rukama svoje rake kopaju -
ah, rake svojih dana,
mišicama, istrošenim, usahlim.

Poneki jekne bolno pod tuđim brdima
i umire tu, kao skot, izmučen.

Sklapa oči pune domaćih prizora,
svoje čeljadi,
svoga katuništa
i svojih tvrdih njiva.
Crkavaju tu
pod padom kakvog brijega,
Crnci i Crnogorci
u zlatnim grobovima!

Večernja rumen.
Ulice cvjetaju koracima i smijehom.
Smrkava se
tiho
gore, na zemlji, punoj balova, mjesečine i ljubavnika...
I na cijelu noć
sve dalje i dalje,
očajno tutnje njihovi budaci,
tutnje i kunu
ispod svijeta.
A kad na grlima podzemnih jama
žuta svjetlost karbituše utrne, -
Crnce i Crnogorce
zemlja vraća -
i jedne crne i druge crne.

KONTRABANDŽIJE

Skadarsko jezero je široka kopanja uzgibane pučine.
Na njemu sniježni šilopi vrhu
i ljute mećave kao divlji čestari rastu.
Na njemu švercerski čamci prodijevaju se kao noćne
ptice -
sivim, ostrim veslima duboko razgrću pobunjenu vodu.
Crne, čupave figure,
ah, mršave, žalosne, izgrodane
sa pogledima iz iskopnjelog lica
kao suvim, razornim munjama
zamahuju.

- Mašane, Petre, đeco, brže!
Hladan, go, širok vjetar od Malesije
probija do kosti.
Kašete duvana žutoga kao hljeb
i mirisnog kao hljeb
pokrivene vrećama i strukama,
putuju vodom.
Čamac kao siv trun lebdi na talasima,
čamac kao nemirna zenica titra u uzburkanom oku
jezera.

Kontrabandžije voze kroz daždovitu noć,
dugo, neumorno, krvavo ...
Njihov san na javi
miriše na ispucao, vruć hljeb
i sita, zdrava detinja lica.
Njihov san na javi
mećava smotava,
vitla,
nosi,
cijepa ga u sitne, žalosne kidoljke.

Kontrabandžije voze kroz daždovitu noć,
kroz karamrak, kroz vjetrovitu noć!
Njihovi muskuli
jedini su motori u čamcu.
Crna vesla crpe, piju, sišu snagu,
crna vesla su teška kao i motika kod kuće,
kao i ralo u škaljevitom tlu,
kao i ćuskije kroz ukopane polumente,
kao i šekire u srcima sržnih stabala,
kao i cio taj život
goli, šturi i gladni.

Na njih vrebaju motorni čamci i reflektori.
U gustim, alugavim, smolavim noćima,
jezero režu hladni noževi svjetlosti.
Ali ko će njih pohvatati sve,

njih ima mnogo kao što je i sam život širok.
Na svakom talasu,
na svakoj skeli
mali, crni, kvrgavi čunovi
prodijevaju se kroz život, noć i borbu.
Na njima su kontrabandžije što granice prelaze,
na njima su muskuli i još neopjevana hrabrost
za koru hljeba,
za osmijeh đeteta,
za malo proste, dimljive radosti
u kolibama i katunima.

Na njima su kontrabandžije što granicu prelaze:
Malisori,
Crmničani,
Ceklinjani,
Zećani,
sa zakonom silnim kao život,
sa zakonom hladnim kao smrt;
puška ti, puška mi!

Muskul dalje kroz noć klokoće
i zadaja snagom siva vesla.
Čamci sijeku uzburjenu vodu
p-ju-p-ju-p-ju ...

- Dobro veče, ljudi, jeste li poginuli noćas?
Karamrak je pun vukova i vjetrova.

- O, mir, mir. Dobro je.

Mir šućur!

Kontrabandžije će još iste noći,
natučenih, isparanih gnjatova
banuti u razbacana, utuljena sela,
sa vrećama na ramenima,
mokri u čupavi
kao nekad njihini praoci.

MORAČA

Morača hukti, nadire u nedogled,
snažna,
žilava.
Otima se crna lavina
iz prodora brdskih,
surih.
Morača hući,
nosi,
kotrlja,
pjeva.
Roni prepreke, dube kamenitu pustu obalu.
Morača nosi sinje oblake
u svom oštrom, bistrom, naglom valu.
Morača kao neumorni neimar
radi -
ruši,
gradi,
dube stanove za sirotinju.
U pećinama, kraj nje, ljudi kao pohabane vreće
pire suvad
da na njima skuvaju malo leće.

Morača pomamna, goropadna hita,
dube kamenjar, prska i rije,
uska su, preuska njena korita.
Putuje bremenita od snage
i u bregovima podriva,
kopa,
rilja,
urliče,
dok život oko nje
u dubinama strašno tuminja.
Morača kao gorska vučica
protukuje se kroz izdubano stijenje.
Dolazi iskraj naših krda i torova,
ispod nazubljenih gorskih vijenaca,
lomi se,
pjeni,
krvari,
niz vrletno kamenje.
Mi, đeca njena,
gola, pocrnjela i smjela,
oštra i tvrda kao reljef njenog stijenja,
što na njenim ljutim obalama život lêgu -
mi, đeca njena, vidimo jasno kao da to već postoji:
vidimo na njoj mostove kao zagrljene ruke,
život svjež i nov -
kotače,
remenje,

motorna rala -
vidimo strojeve mrke
kako u svom snažnom huku
pokopaju naše zalogaje grke.

Morača nosi grede, čeljad i gorska vrela,
grči se u koritu kao ogromna, izujedana
mišica,
dolazi pravo, krvavo otrgnuta
iz crnogorskih sela.
Njeni talasi stižu, zapjenjeni,
kao planinska ovnuja runa.

O, o, o!
kroz tjesnace, klance i vrleti,
Morača hukti, nadire u nedogled
kao gola i gladna seljačka buna.

COKULA

Cokulo,
velika, teška, siva,
što ćutiš u stroju ko kasarna u daljini,
tebi se obraćam danas ja uvrijeđeni građanin.
Ti si mene gazila, gnječila,
ja sam bio pred tobom skot podjarmljeni.
Iz mraka tvojih otvora
svitala su mukla, ropska jutra
puna hladnoće, psovki, šamara
i ribanja u nužnicima kužnim.
O, krvavog ponižavanja
koje čovjeka spušta
na ljigavi, puzeći prah.

Ja se još stidim da sebe pogledam,
još sam popljuvana, obeščaćena njuška.
Idem ulicom i na prvu uniformu
koja se u vrevi oholo i grubo ocrta,
uzdrhtim,
pobljedim,
prsti mi se zgrče u životinjsku kandžu.

Ja vidim vas i sada, beskrajni strojevi mrki,
napukli, iskrivljeni, zborani, prazni.
U hladnim i poluosvijetljenim hodnicima
kao u surim, mrtvim pustinjama,
požarni tlapaju noć i dan,
neispavani i blijedi kao utvare.
Bataljoni praznih cokula ćute
kao bataljoni mrtvih vojnika,
kroz njihove donove ne bije vruća krv pješačkog
stopala.

Bataljoni cokula ćute u hodnicima jezivim
kao poodsijecane noge mrtvih vojnika.
Sa njih čavli mrki -
vučji, podmukli zubi -
mrve
u mojoj izmučenoj svijesti
još svijetle radosti,
još žalosne ostatke
čovjeka i građanina.

Na prljavom krugu
đe dežurni, mamuza i konjsko kopito
postaju svemoćni kao bogovi u svijesti varvara,
kasarna kao velika žuta kutija
odzvanja ritmično
od strojeva i cokula.
U sivim, kišljivim lokvama na krugu

kasarna se ljulja
sa bezbroj šamara, psovki, nužnika i snova.
Zvekeću kanije, škljocaju zatvarači u nepoznato.
Mi zebemo na kiši.
Cokula postaje vlažna rupa
u kojoj prsti trnu, cepte.

- Mirno! Sastavi kopito,
majku ti zaraženu!
Peta o petu puca,
a prsi se junački isturaju van.
Ne trepćemo, ne dišemo.
Kapetanova kobila bijesnih sapi
propinje se kao morski val.
Polazimo nekud kroz blato, lišće i maglu,
stupamo u četvororedu naprijed,
a za nama
cokula ostavlja svježe, žalosne tragove
kroz prljavi jesenji dan.

ZRNO PIJESKA

More je široka i modra poema u vidiku -
nabira se kao beskrajno platno
svježe razmotano sa velikih prekomorskih lađa
koje kao džinovske pegle
glačaju pučinu
i blago smiruju njene bijele pređe,
njene bijele vale.

U predvečerju čempresi miruju
i vita jedra sijeku razlivenu plavet.
Na sitnom pijesku kao na pšenici našoj rođenoj,
požnjevenoj milim rukama sa uzanih njiva,
ležim i mislim na tebe.

Sva ljepota mora i neba što se u beskraju sastaju,
nije ravna ljepoti moje ljubavi,
koja se kotrlja kao zrnce pijeska
o obale srca,
izranjanog kao morska hrid.

To zrnce pijeska u tihom večeru
maleno je kao ja, kao i ti
prema veličanstvu ostrva i mora.
Ono se kotrlja u meni svu noć
i ne da mi oka da sklopim
sve misleć na razlivenu plavet u tvojim očima,
na tihi odmor u tvom prisustvu
kao na najljepši moj pejzaž,
koji ne mogu da mi dočaraju
ni široki morski horizonti,
ni te bijele lađe što se na pučini ljuljaju.

VRIJEDI ŽIVJETI NA SVIJETU

1.

Vrijedi živjeti na svijetu
radi sitnih radosti,
radi bijelih kuća u granju,
radi drumova što u beskraj izmiču,
radi bezezlene dece male,
radi rijeka što teku tako nevino i krotko.

Vrijedi živjeti na svijetu
i dizati počast u pjenušavo nebo
onome pismu iz Montenegra,
skrivenom u malom paketu,
o deci i devojkama
kroz jadicovce
klance.

Vrijedi živjeti
radi bosih četa,
snažno otrgnutih iz videla,
što pregaziše vjekovne laži,
prestole i krune,
što ustaše,

kako naše rijeke ustaju
i ubraše krvave jabuke bune.

Vrijedi živjeti
radi onog čovjeka iz Kornijeta,
na putevima spasenja,
što nam je u noći donio vino.
Srce bije pod rancem,
hoće daljine da preskoči.

2.

Vrijedi živjeti na svijetu
i radi suza majki na oranicama jesenjim
što su kvasile brazde ljubavlju neizmjernom.
Vrijedi živjeti radi tih ispaćenih očiju
iz kojih su se jasno čitale
odredbe svjetskog mira.

Trijumf mira neće se uzdići
ni u Versaju, ni u Ženevi,
ni u Londonu, ni u Romi,
nego će u tim očima
gorjeti jasno i jarko poput zornjače.

Vrijedi živjeti
radi novoga bratstva
koje zrijeva u toplim slamama,
u ovršju minulog ljeta,
na rubu bezdana rata,
sa barjacima svježim i novim
na kojima se sijaju amblemi:
naši su putevi zvijezdom osvijetljeni.

Vrijedi živjeti na svijetu
radi onih dječjih ruku u Pijađi
tamo u tužnoj Abruci,
što su nama, samotnim bjeguncima,
ubrale grožđe,
radi onih milih glasića
što su cvrkutali oko nas,
sa nama,
na pločama,
zobljući grožđe.

A vrijedi živjeti i radi one male crнке
sa očima nemirnim,
strjelovitim
koje su ranile ovo srce lazaronsko.

One suze neće propadnuti,
ono pismo neće izblijeđeti,
one ručice se neće osušiti,
one oči se neće ugasiti.

O, bdij nad nama, ti silni živote,
bdij nad nama, ti sveto pravo,
kada je na suvoj, ispucaloj zemlji
raskasapljeni, krvavi čovjek,
pružao ruku za pomoć.

PODNE U SKAI

Na svim putevima kuda sam prolazio
poneki preklani osmijeh,
preklano prijateljstvo.
Krv curi iz žutih satova
što sa starih, sivih tornjeva
padaju na nepoznate ulice.
Siroti bjegunče,
sa krstopleta puteva,
pođi stazom koja ti iz srca izvire:
kućice male pod gorom se stisle
i hrastove šume u daljini bruje.

Na tornjevima zvona ljuļjaju podne.
Nečije grudi rastu u prozorima,
nečije oči cvrkuću u oknima...

Kućice male pod gorom se stisle
i hrastove šume u daljini bruje.
U čađavim gredama zlati se žito,
prska u svježem zrnju -
ukras naše balkanske jeseni.

Šedim u maloj krčmi
i slušam iz daljine
radio-spikera
sa rubova oluje...

Šedim i oči sklapam
uz tihi romor kiše,
O, te lutalačke oči moje
ne vide ništa više.

Zvona na tornjevima ljuljaju podne
i u meni jedno malo zvono njišu:
njegove zvonove
moje uzdrhtale ruke pišu.

LOBANJA

Zelen Gora zeleno buknila
u nebeske ponore.

Vojnik je našao lobanju
pod modrom smrekom
praznu kao podnebesje.

Možda je svoju sopstvenu
spuštio sa ramena,
možda su same cokule
ostavile modre lokve
u travi,
kamenu do koljena.

Lobanja kezi jake zube,
zdrave dvije grivnje.
U očnim šupljinama inje.
Vojnik otvara zvonku potkovicu
bijelih zuba,
u očima mu se smije
planinsko bilje.

- Odakle si, ljudska krgo,
koga još na domu imaš?
Đe su ti ostale ruke,
noge,
grudi,
kada je prestalo da kuca tvoje srce?
- Nikoga više nemam,
sama sam na svijetu.
Postojbina mi je Zelen Gora,
njeni vukovi i vjetrovi,
njene mećave i snjegovi.

Vojnik je našao svoju lobanju
pod modrom smrekom
praznu kao podnebesje.

MIR

Veliki odah
narodni dušnici ištu.

Mir žele kolibe i neuzorane njive,
zaseoci,
dolje,
uzavreli, crni kvartovi,
mir žele pašnjaci i torovi,
mir žele izlokani drumovi.
Mir žele crne, hučne tvornice
i duboki krvotoci,
dimnjaci,
mir žele uboge bolnice.

Mir žele uznemireni, dugi vozovi
i drhtavi gipki mostovi.
Kroz noć srljaju krcati transporti
i na njima žuto, zlatno zrnje -
pred tunelima snopovi iskara ...
Mir žele ptice nebeske i južni vjetrovi,
pristaništa,
rijeke,

rudnici,
dokovi.
Mir žele svi okeani i brodovi.

U slavu mira rastu ljudski glasovi,
u slavu mira dižu se pobožni horovi,
u slavu mira svetkovine u srcima bujaju
kao nepregledni zeleni borovi -
mir žele naši snovi
i naši bolovi.

Mir žele izđikale, modre topole,
i hrašće,
i lužje,
i ribarske mreže.
Za njim vrišti more,
hridi crne i gole.

Mir, veliki mir kao sunčani dan
vape zeleni, goroviti bregovi,
ravnice,
polja,
nekrčeni sadovi.

Mir vapiju svi vidimi i nevidimi,
mir vapiju sela i gradovi.

Ničega većega od mira nema,
ni planina,
ni nebesa,
ni okeanske vode,
od običnoga ljudskoga mira -

mrava,
tišine,
stabla,
prirode.

Ničega većega od mira nema,
neobuzdanijega.
Mir je želja natruđenih udova,
svih čovjekovih ideala i pregnuća,
mir je velika sinteza,
sinteza
svemoguća.

I sitni, bijedni ljudi kleče na kamenu
oštrom,
škrljastom,
koljena i udovi im krvare.
Traže u redovima nedoglednim,
traže u gomilama nepreglednim
da rđu odnesu brze vode -
da se u nepovrat strovale
i topovi,
i razarači,
i ubistveni avioni.
O, traže bijedni, gmižući milioni,
traže od globusa
mira,
hljeba,
zelenila
i slobode.

ZMIJINJE JEZERO

Izgubljeno ogledalo u dubokoj šumi,
kaplja neba u mrčavi.

Jele ga štite od svakog uroka,
stoljetne jele ko koplja stražare
i čuvaju njegov mir.
Naraštaji se smjenjuju na straži,
naraštaji čuvaju njegovu čistotu
i nevinost.

Mahovine i trave blaže trud umornih stopala.
Pogled se gnjura u bistrinu neizmjernu,
u djevičansku stidljivost njegovu.

Ogromni bor, natopljen smolom,
pao je na braniku njegovom,
skršili su ga snjegovi i vjetrovi
zadojeni vučjim bolom.
Drugi je stoljećima doslužio svoj rok
na kamenoj obali -
u njegovom velikom srcu vrve mravi

i ptice se odmaraju na crnim korama
i čobani se igraju ostacima srca njegovog.

Molim jele i borove
i zvjerinje šumsko,
da me prime na mrtvoj straži.
Vjeran ću biti jezeru i stijenju
i tankovrhoj jeli
što proplanak neba traži.

Našao sam izgubljeno ogledalo
u kome jele kolo igraju,
u kome oblaci i ptice
ogledaju lice.

- Uzmi na dlan kaplju vode
i kaplju sunca,
očisti se na ovom ljekovitom valu.
Speri sa sebe kuž i gubu gradova,
speri ljudsku zlobu
koja je okorila tvoje srce
koje iz nje kao ptiče
cvili,
prokljuvava.
Sa tvog dlana ono nek poleti
na mirno jezero i vrhove jela,
na očinska ramena brkatih borova.

Mir njegov jele čuvaju,
jele posestrime.
Odbranite me, jele, ubojna koplja moja,
od grebenjaka,
od vukodlaka.
Ko će ako ne vi, sačuvati moj mir,
ko umiriti ruke moje?

Skriveno ogledalo u stoljetnoj šumi,
kaplja neba u mrčavi.

Naraštaji se smjenjuju na straži,
naraštaji su pali na braniku njegovom.
O, primi me, kapljo gorska, za vojnika svog
namjesto rastočenog bora
što trune sam
na lišaju kamena zlog.

SVETI STEFAN

Ne zaboravi ovaj goletni i modri odlomak primorja
kad usamljenom čovjeku odsvukud govore
šumovi i tišina Stefana neizmijerna.
Ne zaboravi oblake nad pučinom, predveče,
rumene kao runa na krdima uvrh Čelobrd
i mir što se razlijeva kao voda,
roneći goli, gladni kamen
u srebrni pojas maslina
koje kao pramenovi magle opervazuju podnožja.

Ne zaboravi onog čovjeka iz San Dijega
što se vratio u stari kraj
i ne može da se napriča
i nastoji s čeljadima ispod voltova i maslina.
Oči su mu prenapučene otočja, i mora, i jedara,
i starinskih, crvotočnih crkvica na obroncima,
sa čijih tornjeva više zvona ne zvone
samo ptice sa širina ulijeću i savijaju svoja gnijezda u
njima.

Ne zaboravi široki i jarki mjesečev trag
na pučini koja tek otvara svoje beskrajne,
što grimizno drhti kao haljina kupačice -
čije se oblo, gipko tijelo
i grudi u oštrom uglu, upete kao tetive,
nudi suncu i moru
i pogledima zalutalim
bijelim rubom pijeska i talasa ...

Ne zaboravi slikare sa razapetim platnima
na zatravljenim taracama i skalinama,
što tišinu lišajastih zvonika
upijaju bojama
i beru čudnu i bujnu poeziju Stefana.

Ne zaboravi starice poluslijepe, okapale nad
goluzdravom dječicom
i nad svojim dotrajanim rukama,
što proviruju sa prozora iz napuklih zidina,
da ko ne više s džade da je pošta stigla,
da je i za njih prispio paket iz svijeta,
milodar plemenitosti komunitadi poštovske
i njihove ljubavi, iz daljine, za rodni, posni krš
što ga svojom slanoćom nagriza i zapljuskuje more.

Ne zaboravi kravlji muk na pijesku,
pošto nagne sunce za Stefanom,

i čobana umornog sa rogatom palicom, za njim,
što silazi biblijski s brda u nizinu,
da uz vječni šum, ko zna kojih talasa,
nađe odmor
i san nasušni
za sutrašnji dan.
More je pod hridinama usamljeno,
uraslo u drače i šipkovine,
seosko more ...

Ne zaboravi široko na Stefanu kada se svi kapci
zatvore
i iza njih sanja i kunja kao iza umornih očiju.
More se propinje do voltova na krezubim stijenama
i pravi duboke doline i škrape od svojih opustošenih
širina.

I čini se da oko tih mrtvih kuća
lutaju duše potopljenih pirata i mornara
koji na galijama,
i pred istim ovim Stefanom,
neveselo svršiše u burama i bitkama
i neispitanim vodenim pustinjama -
kao da oni, sa mora, silovito upiru i leleču,
hoteći se domoći tvrdih hridina Stefana,
da u mirni dan kao ulje
gledaju prostrane, tamnomodre vidike Jadrana,
pod oblacima prozračnim, živim i nestalnim,
pod oblacima južnim, vječno promjenljivim!

POSJETA

Majko moja
koje davno više nema,
mislio sam da vrijeme nije jače
od tebe i od mene,
da se nećemo nikad rastaviti,
da na tebe ne mogu zaboraviti.
A prođe toliko dana
ja se tebe i ne šetih
kao da nikad ni živjela nijesi.
Tek kad pisah generalije
pred hotelskim portirom
on me opomenu na rubriku za ime tvoje.

Je li to stid
ili strah
ili nešto teže od oboje?
Možda i silaženje s uma:
u toj uzanoj pregradi
kao da ti, nevidljiva,
čekaše na mene.

Ubode me ime tvoje kao strijela,
ime i prezime djevojačko.

Ti si onda mlada bila
i puna bjeline
južnih nebesa ...

Dođe mi da se pravdam pred portiom,
da mu mnogo pričam o tebi,
a ne samo da zapišem ime tvoje
na onoj hladnoj policijskoj hartiji.

Ja razgledam veliki Pariz,
svjetlosti njegove polivaju me
u bezmjerje.

Kako bi dobro bilo
kada bi banula odnekud
putnica daleka, ti.

To bi bio za mene veći susret
nego Pariza i Napoleona
pred Egipatskim stubom
na Konkordu.

Znam, zapitkivala bi me o svemu,
o svemu,
ja bih bio tvoj besplatni vodič.

Divili bi se Parizu zajedno,
možda bi se ti prekrstila pred jarmom
Notr-Dama.

I kao da čujem tvoje brižne riječi:
„Kućo moja, čuvaj se od ovih auta,
koliko ih je kao da iz zemlje izvire ...“
Poveo bih te u veliki magacin
tekućim stepenicama što vode u sazvežđe.

Tvoj pogureni, mali stas tonuo bi u sjaj suđa,
u slapove ogledala
kao u dubine ljetnjih voda.

Od svega izobilja kupili bi samo
štap hljeba,
vez banana
i malo crne kafe,
ja znam ti si uvijek voljela kafu.

Vratili bi se u sobicu na mansardi,
mi ptice nebeske Kartije Latena.
Jeli bismo, pili i gledali se,
bili bismo,
zar ne,
najbogatiji ljudi u Parizu?

DŽEMPER

U džemperu još se zadržao đetinji dah.
U prsima kao da njegovo malo srce tuče.
Čini mi se da on negđe bez džempera zebe,
a treba da se utopli i da se obuče.

U vlaknima još topline njegove ima
i ona uspomenom ovo srce grije.
Uzimam džemper u ruke umjesto njega
a malih, punačkih prsiju nigđe, nigđe nije.

Uzimam džemper i još dahom ga zagrijavam,
da se to dijete već jedanput obuče.
„Evo mace, srećo ...“ varam i njega i sebe,
al' odziva nema, samo srce strašno tuče.

STEFAN MITROVIĆ

SNIJEG I MORE

SAM

sestri Vukici

On je sam, Andrija Jablan, u noćnoj mučionici
on je okovan između četiri nijema zida,
između četiri samoće od kamena.
On je sam, i nikog nema do li sebe,
i noć tihu kao klijanje maslina,
kao san krila zaspalih
lastavica.

On je sam. I protiv njega stoje
u ovoj noći bistrih zvijezda
devet mučitelja s devet bičeva,
devet bičevalaca s devet lisica,
devet okovalaca s devet igala
za bodenje pod nokte.

On je sam u noći u kamenom mučilištu,
a sunca nema da probije
kroz stakla prozora
galebljom svjetlošću s visova dana,
da uđe u prostor osama i mučenja.
I sunca nema, da mu lice vidi,

da mu ranu na čelu,
bijelom sjenkom
cjeliva.

On je sam samcat, Andrija Jablan,
i nema zvijezde nad prozorom,
da poruči moru, da more kaže talasima,
talasi rodnom selu na obali,
da je doveden u mučilište.
Nema zvijezde glasonoš, da poruči
ocu i majci u selu, bratu ribaru,
da mučitelji polaze na njega
s devet lanaca, s devet bičeva,
s devet putila
od željeza.

On je samcat sam, okovan osamom i željezom,
on koji je brodom kroz oluje plovio
pored oštih rtova, pored ošmrka,
on koji je izdanke maslina sadio,
da zemlja očima seljana rodi svjetlost ulja
da svjetlost ulja
mrak
razgoni.

On je osamljen, on je vezan, on Andrija Jablan
i protiv njega stoje sva mučila,
i bičevi i korbači, i šibe oštrovrhe,
i igle užarene, i kliješta za lomljenje zuba,

i tegovi željezni, kese pijeska
za tuču u kosti krsta,
i bubrege.

On je sam, a noć je budna u krošnjama
proljetnih rascvjetanih bagrema.
Ruke mučitelja počinju. Kreću se ka njemu mučila.
Kreću se bičevi, idu lisice i lanci.
Gledaju ga igle oštarih vrhova,
i krakaste kamdžije
i kliješta rastvorena
ka noktima.

On je sam, samosam. Noć je zanimala
u vrhovima borova na planini.
Šutnja, pa vika, pa cika, pa alakanje mučilaca.
Počinju da nasrću bičevima
na njegovo lancima vezano tijelo,
a bagremi mirisima sanjaju
o tihom snu ljudi,
o snu iza trepavica.

On stoji sam i visok, okovan u noći,
kad je srce tvrđe od čelika,
kad prsti ne jecaju pred otvorenim kliještima.
Mučitelj, evo, sada kliještima nasrće,
kliješta rastvara, da mu na rukama
vadi nokte

s prstiju
tankoćutnih.

On je sam i visok u lancima, u okovima
među vadiocima noktiju sa prstiju.
U srcu ima zemlju svu do visina jutra,
i rodno selo na obali bregovitoj,
i bor granati na brijegu nad selom
i vječnost na usni njegovoj
zašućeloj.

UZVISIVANJE ROBOVA

Život će zemlje, život na obalama mora,
život na obalama rijeka valovitih
dići čelo do tebe, do tvog čela
u kom sloboda vjekuje,
do čela
na mukama.

Diže se u visinu! Do tebe,
do visine tvoje, do slobode
u rani na tvom čelu
dići se mora i stočar na planini,
i maslinar sa obale mora,
i brodograditelj
lađa za široke pučine,
lađa, prebrodarka
oluja.

Do tebe, robe u željeznom okovu,
do tvog srca, do tvog sna o slobodi
uzvisiće se sva zemlja, sva njena plodjenja.
Savijene grane maslina dignuće se

plodnjem iz korijena do tvog srca,
do neba tvoga u tvom srcu,
robe na mukama
Andrija Jablane.

Diže se u visine! Visine bez robovanja,
visine sunca u srcu, visine neba u ruci,
koja sije i čeka da uzraste pšenica,
visine čela zemlje u domu rađanja
žive da se ugranaju u visinu,
koja jest, koja danuje i vjekuje u tebi,
maslinaru na mukama,
Andrija Jablane.

ZDENAC SVJETLOSTI

Rijeka teče, teče po zemlji iz izvora,
ide među planinama, među brdima,
vijuga niz polja i uvire u tebe,
u tvoj san, u san tvojih očiju,
u san tvoga bića.

Teku rijeke, teku u jedinstvo, u san tvoj,
u jedan izvor, da poteku, sve, ka čovjeku,
ka zemlji čovjeka, ka gradu na obali,
ka selu na planini. Teku, da poteku kroz ljubav
u čovjekovo.

Dotekle u tebe, došle u jedan zdenac svoj,
rijeke zemlje, tvoje rijeke snivaju
svoj san, svoj ljudski san. Tvojim očima
snivaju. One nemaju drugih očiju
za svoj ljudski san do li tvojih očiju.

One, rijeke zemlje, nemaju drugog vida
do li tvoga vida, Andrija Jablane,
sužnju na mukama, u lancima na mukama,

na mukama u tamnici. One, rijeke sanjarke,
gledaju sebe, gledaju zemlju, gledaju svoj tok
svoj uvor u ljudsko tvojim očima.

I rijeke sanjaju. Dotekle u svoj kladenac
iz njega hoće da poteku u svjetlost,
u svjetlost za noć, da mraka ne bude.
Hoće da poteku, da očima sijača daruju dan
za noć, dan koji živi u njihovom zdencu.

ZAMUKLI LELEK U ZAMETKU

Neće suza do očiju da dođe,
jer je srce reklo kostima,
jauk da ne rađaju iz bola od biča,
jer je bol rekao očima
suzu od muka
da ne kanu.

Neće jecaj usnom da zatitra,
kad mora široka uviru u plač,
jer čelo reče usni da ne zajeca,
kad ponoć moli zoru da svane,
kad bičevi usječu rane
u tabane.

Neće kost lelekom da zakuka,
kad čekićem ekser u petu
zakivaju. Neće kost da lelekne,
jer je glas rekao leleku
u zametku bola
da zamukne.

NIŠTA DO LI SEBE

Što noćas ima vezani mornar u sužnjici,
dok mu lanci ruku preko ruke
vezuju u prijekrst željeznim biočuzima,
dok mu gvožđe, dok mu gvožđe mržnje
steže kosti na rukama?

Što noćas ima vezani mornar Andrija Jablan
dok mu bičevi bičuju i čelo,
i ramena, i prsa i poplate,
dok mu žuta sjenka mjeseca
kroz prozor sužnjice obasjava
krv na licu?

Mornar po morima, Andrija Jablan,
vezan za ruke, vezan za noge,
nema ništa do li sebe. Nema ništa
do li svoje tijelo, do li svoje srce,
do li svojih zašutjelih usana,
do li muk srca
na usnama.

Andrija Jablan, mornar kroz oluje i tišine,
obješen u falaci između dva stola,
nema ništa do li sebe
do li svojih zašućelih usana,
do li svojih svezanih okrvavljenih ruku,
do li čelo, i ranu na čelu
i tok rumene krvi
od čela
do lica.

Andrija Jablan,
nema ništa do li sebe,
do li svoje srce
i u srcu zemlju, i sunce, i more talasavo,
i selo rodno nad morem,
i maslinu granatu zelenim granama,
granatu danima sunca
ka vječnosti.

NE PLAČI ZEMLJO

Ne plači, zemljo, u tihim večerima,
kad more šumi uz kamene bregove,
kad more doziva zvijezde, da noć osvijetle,
da osvijetle lice života
u kamenom mučilištu u gradu
među bregovima.

Ti, zemljo, nijesi zemlja mučitelja,
koji bičevima rastvaraju rane na čelu,
koji kliještima vade nokte na rukama,
na rukama što ih vole mirisi šeboja,
na prstima što su ih ljubili očevi
u kolijevkama.

Ne plači, zemljo, u zvjezdanim noćima,
kad planine žubore visokim hrastovima,
kad planine traže od sunca da porani,
da obasja čelo
u kamenom mučilištu u gradu.

Ti, zemljo, nijesi zemlja tamničara,
koji lance usjekuju u kosti članaka,
koji pijeskom biju u krsta, da bubrege odvale,
da ne bi čovjek stajao visok
u danu međ plodnim poljima,
u noći među zvijezdama.

VELIKO PITANJE

Veliko pitanje! Zašto ne reći veliko pitanje,
zašto ga srcem ne otkucati u noći muka,
kad lanci lome kosti na rukama?
Zašto ga ne reći i zemlji i suncu,
i kamenom grebenu, i travci na grebenu,
i životu samoniklom kao nebo,
i klici
života?

Čija je ovo zemlja? Čija je ovo zemlja
obala mora sa kojih ljubav doziva
jutarnje sunce, da sunce ozari
rumenom svjetlošću
vrata i prozore?

Čija je ovo zemlja visokih
stijena, iz kojih je ruka tesara
sagradila bijele pragove
u selima pod planinom?

Čija je ovo zemlja omeđenih polja,
đe je ruka proljetnog sijanja
posijala seme
da se radost rodi u zrnima?

Čije je ovo sunce što jeca
u ponoći nad mučilištima,
što rađa pobjedokrile dane
za radost očima?

Čije je ovo nebo nad planinama
i zvjezdani beskraj što daje
visine čulima, beskrajnost životu,
da život nije jecanje nad koncem?

Ja rekoh veliko pitanje u noći
kad okov steže kosti na rukama,
kad igle bodu meso pod noktima,
kad noć leleče nad mučilištima,
kad svijetli rana
bičem rastvorena
na čelu Andrije Jablana.

ON IMA SVE

Sam je, okovan je, mučen je mučilima,
Andrija Jablan, brodar morima,
i ništa nema do li sebe
u kamenoj samoći mučionice.
Noć je na rijekama. Tišina. Biju,
biju po poplatima, biju po rukama,
tuku kesama pijeska po krstima,
šibaju ga po čelu,
po licu.

Noć je nad gradom tiha,
nad gradom, nad rijekama.
Noć je tiha kao da izvire
iz kamena.
Tišinu lome udarci bičeva
i ko čavli se zakivaju
u mir ulica,
u mir rascvjetanih grana
visokih bagrema.

Sam je, obješen lancima između dva stola
Andrija Jablan, koji kalemi pitome masline
u vrtačama nad morem.

Udarci pljušte po njegovim tabanima,
željezom oružja biju u njegovo tjeme,
iglama ga bodu pod nokte.

Jauka nema u srcu,
grlom
da jaukne.

On Andrija Jablan, nema ništa do li sebe,
do li srce i trpljenje, do li ranu i ćutanje,
a sve je njegovo, a ima sve,
sve do klice

života
u noćasnjoj bitci na mučila.

On ima zemlju, svu, i njene planine,
na kojima borovi rastu
u grananje u visine.

On ima zemlju, svu, i njena mora romorita,
i obale rascvjetane rumenim oleandrima,
i voćnjake đe loze pregršti pune grozdovima,
i sunce svemira nad zemljom, nad vinogradima,
i sunčev zakon
rađanja.

On ima zemlju, i sunce, i nebo zvjezdanja,
i noći su njegove, noći mirisa i sna,

i dani su njegovi, kad sunce i nebo
siju svjetlost u sjenama.

I sjemena su njegova, od sjemena žita,
od sjemena hljeba do sjemena masline,
koja rađa plamen za crnu noć.

On ima zemlju, svu, i sve ljude,
i zidare koji gradove zidaju na obalama,
i mornare koji plove od luke do luke,
i sijače žita na poljima proljeća,
i proljeće samo što niče iz jedinstva
sunca i zemlje.

On ima sve, sav zvjezdani beskraj,
i jutro rumeno nad kamenim planinama,
kad dan zove na oranje ledina,
i podne je njegovo kad sto zove na ručak,
i večer je njegova, kad kamen sanja
o novome domu u selu nad obalom mora.
On ima sve, on ima prazakon
rođenja
u ljubavi.

Biju ga, mučila udaraju po njegovom tijelu,
po prsima njegovim, po njegovom čelu,
a noć ne sklapa oči u cvjetovima bilja,
a noć ne zaspiva u izvorima rijeka,
a noć plače očima budnih sestara.

Tuku ga, u mučilištu, tuku mornara,
udarac po tjemenu,
udarac po rukama,
udarac po prsima poviše srca,
udarac za udarcem.

Jeka udaraca
ide
kroz ulice,
ide po gradu
od prozora do prozora.

Ni šeboj ne može da zaspi
u vrtu nad rijekom.
Jablani bi htjeli bolom
da se saviju
ka ulicama grada.

POČETAK RAZVEZIVANJA OKOVA

Sve je u okovu. I kamena planina nad selom,
i selo plemena na obalama bučnog mora,
i nebo bistro i oblačno nad maslinjacima,
i maslina pitoma od korijena do ploda,
i zrnce masline na grani.

Sve je u lancima. I majka i radost majke,
što propjeva nad kolijevkom djetinjom,
propjeva, pa zaplače. I plač je majke
u okovu. I sunce zorom nad plačem majke,
nad kolijevkom i plačem osviće
cilikom okova.

Sve je u bukagiji. I vrtače i polje pšenično,
i orač kad ore, i sijač kad sije,
i mlin i mlinar koji šenicu melje.
I sto i pogača na stolu, i otac u čelu stola,
i svi zašeli za stolom siromaštva
u lancu su od tlake.

I pleme je u volovskom jarmu, gorem
od volovskog. Smokva ne zameće ploda,
a da šećer iz korijena ne plače zbog jarma.
Ruka ne sadi maslinu, a da plođenje,
što živi u ruci, ne jeca što je u okovu,
što je u igu-okovu.

Vežan okovom od željeza Andrija Jablan
razvezuje, razvezuje okov. Razvezuje ga, taj okov,
sa života majke, sa rođenja, sa kolijevke.
Razlančuje ga, taj okov, sa ljudskog doma,
sa dedovskog praga, sa prozora dana,
sa sunca zorokrilog nad domom.

Svezan lancem od željeza, Andrija Jablan
raskiva okov sa zemlje sveroditeljke,
sa polja njenih, sa rijeka i mora njenih,
sa planina visokih. *Raskiva* ga, taj okov,
sa voćnjaka, sa korijena, sa plođenja,
sa neba grananja, sa čovjeka zemlje.

RASVIT PONOĆI

Muči me do u ponoć,
a ponoć hoće od bola da svane,
a ponoć hoće
ranu da obasja.

O PTICO DANA

Zazidaše me u kamenu tamnicu,
da sunce ne vidim nad brdom,
da nebo ne gledam nad mojim selom,
da očima ne živim sa svjetlošću,
sa bijelom
svjetlošću,
o ptico dana na tamničkom prozoru.

Vezaše me u lance u kamenoj tamnici,
da ruke moje ne žive kao ruke,
kao ruke koje damare slobodom srca,
slobodom bića u kojemu je ljubav,
zvjezdana
ljubav,
o ptico dana na tamničkom prozoru.

Mučiše me svu noć u kamenoj tamnici,
da ubiju slobodu u mom srcu,
da ostanem pust na svijetu,
da nemam više sebe u sebi,
o ptico dana na tamničkom prozoru.

STRAH OD KLADENCA SNA

Noć je zvjezdana nad tamnicom,
a ja zvijezde ne vidim
iz ćelije pod zemljom.

Čega li se boje tamničar i kralj,
te zazidaše mene i zvijezde?

Oni se boje od mog čela koje obasjava
i te zvijezde nad tamnicom, i to nebo,
i to polje šenično, i tu ruku plodarku.

Noć je duboka. Plamen je zvijezda tužan.
Koračam kroz mrak podzemne ćelije.
Čega li se boje tamničar i kralj?

Oni se boje od zvijezda,
od srca i čela
od sna i zemlje s tugom u cvijetu.

Oni se boje od klica zelenih
dubljih od tišine kamena.

LJUBAV

Ne mogu prebrojati dane moje patnje,
mnogo ih bješe u tamnicama gluvim,
kad ključ u ruci spolja ne davaše,
da izađem iz osumračene tjeskobe
u bijeli dan, u dan proljeća.

Ne mogu prebrojati dane moje patnje,
mnogo ih bješe na visokim planinama,
kad je led mrznuo i grudi i ruke,
a snijeg ne davaše vatru da zapalim,
da ogrijem dlanove i grudi.

Ne mogu prebrojati dane moje patnje,
mnogo ih bješe na obalama rijeka,
kad željezne kiše rata ne davahu
da rijeku pređem preko mosta,
da rijeku pregazim i stignem na konak i večeru.

Ne mogu prebrojati dane moje patnje.
Zato ja bezmjernom ljubavlju volim
ovaj bijeli proljetni dan
što sam ga želio dok bijah
u kamenim ćelijama, visećim van svijeta.

PTICA NA IVICI

Đe je njeno jato, da li se izgubila u prostoru,
u prostoru mora i sunca nad morem,
pa je, izgubljena, slećela na tu ivicu,
da cvjetove pita kuda će krilom da se zaputi?

Stoji na ivici sama, tica među cvjetovima,
prozor sam joj moje kuće rastvorio,
da uđe pod moj krov,
ali ona neće kroz prozor u kuću moju da uleti.

POVRATAK MOME DOMU

Dome moj na obali mora,
u kamenom selu na obali tihog mora!
Dome moj, što te volim ljubavlju rođenja,
ja neću danas da pjevam,
kako odoh od tebe onog bijelog jutra
sa tvog kamenog praga
na drum osobođenja.

Dome moj od kamena
na obali neumornog mora!
Ja, sin tvoj, danas hoću da pjevam
povratku mom u tvoje svijetle odaje,
povratku mom tvojoj ljubavi.
Ja hoću da se vratim
maslinjaku zelenom nad obalama
i bijelim galebima
raskriljenim nad morem.

Dome moj, ja danas hoću život u tebi,
u tebi, đedovski dome moj!
U tebi hoću razgovor i veselje,

hljeb domaći topli
na stolu tvom, stolu gostoprivnom,
iz dana u dan
da i noć bude radosnica.

Dome moj na obali stišanog mora,
ja hoću pod krovom tvojim
ona divno svita
lastavičja gnijezda.
Lastavice u rasvici
ja hoću pjesmom da dozivaju
zoru u maslinjake.

MOLBA ZA GROB

O, more naše,
o, more sa tišinom tamnom u romonu,
o, more sa cvjetovima zvijezda na kamenom dnu,
primi u zagrljaj našeg brata, cvjetara sunca,
primi ga u grob,
                    u grob od talasa tihih,
                    oj, od talasa tihih.

O, more tiho sa sucnem zore u zvuku talasa,
o, more naše
isteši rukom talasa, rukom pjesme tužaljke
grob od bisera na kamenom dnu,
                    među cvjetovima dubina,
                    oj, cvjetovima dubina.

O, more naše, more rodno sa danom u maslini,
položi u grob od bisera na kamenom brijegu
pod talasima tihim pod olujama hučnim
brata našeg, brodarka slobode.
Neka naš brat počiva
                    oj, u cvjetovima
                    tišine i šumora.

PORUKA

Sunce je đevojci poslalo poruku
po zracima zore u osvitu nad morem.
Sunce je đevojci utkalo poruku
u žubore mora, u žubore uz obale.

Đevojko moja sunčanih kosa,
ne dozivaj u zori srcem dubine,
dubine moje nijeme do bola,
dubine plavog mora bez mira.

Đevojko, ruko mojih cvjetnih džardina,
ne pružaj ruke, ruke rasplakane
ka moru mome, ka talasima brzim,
ka odsjaju mojem u dubini.

Đevojko, vitkosti mojih obala,
ne zovi rukama dubine, nijeme dubine,
jer na kamenim dnima leže tvoja braća,
mrtva tvoja braća s čelom na grebenu.

SAN BILJA

Da li ću ti doći u zoru ranu,
kad sunce zvonjavom objavljuje radost
življenja? Znam, neću ti doći u zoru ranu.
Htio bih zorom da ti donesem
mnogo darova jutarnjih,
htio bih vrata tvoga doma,
da budu vazdan radošću otvorena.

Da li ću ti doći u večerano,
kad dan najavljuje tišinu noći
za sve ljude svijeta? Znam, neću ti doći u večerano.
Htio bih pred noć da ti donesem mir
za sve dane tvoga življenja.
Htio bih prozori tvoga doma,
nikad da ne znaju za noćni vjetar,
kad mora jauču talasom iz dubine.

Da li ću ti doći u ponoć samu,
kad bilje spava pred tvojim vratima,
kad mirisi snatre u tvom snu?
Doći ću ti u samu ponoć,

ali san bilja, ali san mirisa
neću, znam,
probuditi.

GOLUB SNA

Sunce u noći hoće da raskrili
goluba sna, goluba sa krilima sna,
goluba tišina mora i obala,
goluba noći nad brdima,
tihokrilog,
nezaspali od muka.

Sunce hoće da ti crni golub sna,
da ti golub tišina vrtova
sklopi trepavice nad očima,
da ti gugutka zapjeva u mučilištu
krilom tihokrilim,
nezaspali od muka.

Sunce hoće da ti tihi golub sna
dade uspavanku proljetnih vrtova,
uspavanku žutih mimoza kraj mora,
maslina sa srebrom u lišću
i da krili tihokrilo,
nezaspali od muka.

I raskrili sunce u noći goluba sna.
Golublja krila zapjevaše tihano
uspavanku zvijezda i mirisa mimoza.
Al lanci stežu kosti tvojih ruka
i ne daju san da se začne
iz krila goluba tihokrilog,
nezaspali od muka.

MOLBA VJETRU

Vjetre, utišaj
svoje dahove, svoje udarce,
da se sinovi moji ne probude.
Oni su zaspali, oni su zaspali, sinovi moji
zvjezdanim golubljim snom
u ovoj noći kad grane maslina
nemaju mira.

Sinovi moji, vjetre, neka spavaju
tihim snom u kolibama svojim.
U snu njihovom, u snu mojih sinova
sada je tišina noći,
tišina postojanja,
mir zemlje koja se
odmara između dva dana oprašivanja.

Vjetre u noći vjetrovitoj
uspregni, uspregni svoje kose,
svoje oštrice kose.
Ne posijeci, vjetre, ni jednu granu
masline što mir moli i čuva.

Posiječeš li granu,
maslina će zaplakati korijenom i stablom.
Od plača će se probuditi moji sinovi,
nestaće ljepote neba
u njihovom snu,
u njihovom tihom snu,
u tihom snu
mojih sinova.

ZAKLETVA

Veče je, tiho je, i tamne sjenke niču
iz grana jabuka i loza.

Veče je, mirno je, i sjenke
padaju na terase, na vrata i prozore
na lica što gledaju dubinama
bez riječi.

Ti si pred domom majke samotnice,
ti vojnik sa vrhunaca slobode,
ti vojnik suza zastalih u dubinama bitke,
ti vojnik sa snom rascvjetanih vrtova u ruci,
ti vojnik s ranom
na jagodici.

Veče je, i tiho je, i tamne sjenke šume,
a majka samotnica u zakletvu plač uvezla,
plač usuzila.
Zakletva kuca kao samo srce.

PROBUDI ME

Probudi me zorom, da dođem na brijeg,
kad bijele sjenke svjetlosti titraju
po granama borova nad morem,
po granama tihih maslina
pod brijegom.

Probudi me zorom, da dođem na otok,
kad dubine mora romorima progovore,
kad tajnu kazuju suncu, tajnu tuge cvijeta,
da dan sunca pođe po svijetu
okićen tugom cvijeta.

OSLUŠKIVANJE

Slušam bol u kamenu,
slušam bol u korijenu jablana.

Slušam bol u svemu što jest,
u svemu što je bilo, u svemu što će biti.

BOLJE JE

Bolje je osmijehni se
kamenj stijeni
u dubini.

Bolje je osmijehni se
otoku na pučini
sjenci na dnu.

TIŠINA IZMEĐU ŽIVOTA I SMRTI

Nije se ta lađa javljala sa pučine,
dok je plovila ka kopnu, ka brijegu nad lukom,
dok su je tukle ledene oluje,
dok je očima kormilara tražila svjetionik.

Danima se nije ta lađa javljala, danima i noćima.
Svjetionici su pitali sunce u rasvićici,
da li lađa lomi oluje, da li kroz njih prolazi,
ili je slomljenu talasi nose niz pučinu?

Očevi mornara nijesu znali, da li da zakukaju
nad utopljenim sinovima, ili da s lelekom čekaju.
Majke mornara suzama su more molile,
da stane, da zastane, u valove da se ne diže.

U luci je bila tišina između života i smrti.

ŽIV JE

I kada majka plače na groblju kamenom,
da kaže svoj bol zemlji i proljeću bijelog ljiljana,
bol za sinom poginulim na brdu,
sin je prisutan u slobodi plača.

I kada otac rukom pokazuje mjesto na obali
đe će se podignuti grad njegovog sina poginulog,
grad u kojem će visinu srca sunce voditi,
sin je prisutan u očevoj ruci.

I kada brat plovi brodom u sunčane daljine,
da kontinente veže snom poginulog brata,
brat je poginuli živ u putu brata mornara.

VRH ČEMPRESA

Slomi mi krilo ptice,
što je zorom slijetala
na vrh moga čempresa,
na sam vrh.

Ne pjeva vrh čempresa
glasom moje ptice.

VRH TIŠINE

Stojim bez koraka, zastao na obali,
đe čempres šumi sve dublju noć,
đe korijen čempresa čuva tišinu,
da se na vrhu njegovom ne bi probudila
ptica.

Postojim, kao što postoji brdo to nad morem,
kao što postoji zvijezda ta na nebu,
kao što jest taj čempres visoki,
kao što živi ta ptica prenoćnica
na vrhu tišine čempresa.

SUNCE JE POSTALO BOL

Sunce sluša bol u tvojim ranama
sluhom visina, sluhom plavih visina.
Sunce je postalo bol, postaje bol
plave visine od brijega nad morem
do u beskraj
zvijezda ponoćnica.

Ti ne slušaš ni srcem, ni čelom
bol veliki u tvojim ranama
na tvojim rukama okovanim,
ljubimicama rascvjetanih proljeća,
beračicama maslina i grožđa.

Ti si zabranio kosti tvoga tijela,
i čelu tvom, i gordosti tvojoj,
i srcu tvom i čulima tvojim
da slušaju
bol
tvojih rana.

Sunce je postalo bol tvojih rana.

BOL

Da li bol da kažem samoći mojoj,
da me ona čuje sluhom dubokim kao nebo?
Da li bol da kažem suncu
što živi nad mojim domom?

Ne, neću samoći mojoj reći bol,
ni ranu, ni bol.
Reći ću bol suncu u visinama,
da bol moj stoji visoko kao ono, sunce.

STRAH MAJKE

Do tebe, do tvog doma u gradu od jauka,
živi on koji će radost tvoju da otme,
radošću tvojom
lice
da umiva.

KAP KRVI NA KAMENU

Čija je to kap krvi na kamenu,
na kamenu nad mojim selom
u ovo proljetno jutro kad mirišu jabuke,
u ovo proljetno jutro kad sunce raste -
čija je to kap krvi na kamenu?

SVE JE TU

U toj pjesmi je sve: i zemlja, i sunce,
i zvjezdani svemir, i dan i noć,
i ova maslina pred mojom kućom,
i to zrno masline što cvjeta plamen iz ulja.

U toj pjesmi je sve:
i moja patnja na drumu slobode,
i moja robija među tamničkim zidovima,
i pobjeda nad krvopilcem.

U SVOJ OBLIK

O, velika riječi! Uđimo u svoj oblik,
u oblik spasa, u oblik oslobođenja
u oblik u kom pustoš na obali i na brdu
neće zavijati kao vuk.

Ne dvoumi, sine čovjekov, pod suncem,
ne dvoumi ni u jutru nad morem,
ni u noći kada zvijezde pjevaju.
Ne dvoumi, uđi u svoj oblik,
u oblik mira.

GRANICA

Sagradih granicu od kamena,
da mi oštrim željezom
moje srce ne ubode.

Planinu pretvorih u granicu,
da mi nožem sa dva brida
moje ruke ne posječe.

Rijeku uzeh za granicu,
da moje oči ne izvadi nožem,
da moje oči ne kamenuje.

Ja bezgraničan dobih granicu,
ja bezgraničan štitim se granicom,
granicom bezgraničnost sačuvah u mom biću.

PROGOVORI PRAZNINO

Osta praznina gdje je oleandar živio.
Niti plače, niti jeca
oleandrova praznina.

Slušam tišinu smrti, slušam nepostojanje
onih što su ovđe na zemlji, ovđe pod suncem
živjeli.
Slušam tišinu smrti.

Praznina će su živjeli,
će su se proljeću radovali, stoji na zemlji,
stoji bez glasa.

Progovori, praznino, progovori, tišino smrti,
da i postojeće nepostojanje ima riječ.
Progovori, praznino, progovori, tišino.

PTICA U LETU

Ptica u letu! Poruči svima da je ptica u letu,
leti nad morem, presrijeće, prolijeće talase.
Ljepotu krila i leta daruje
širinama zemlje i mora
i kamenim stijenama
na obali.

Poruči svima da je ptica u letu!
Neka svako čuva ljepotu njenoga leta,
ljepotu krila u letu - neka svi čuvaju ta krila!
Ni očima, ni vidom očiju
neka niko pticu
ne uznemiri.

Ljepota neka je bez straha,
neka su njena krila - krilata,
neka je njen pjev pjesma njenog tijela,
pjev grla izvitog u krasotu
dok krila
lete.

Poruči svima: ptica je u letu!

NICANJE MEĐU KAMENJE

Da li da uzraste iz korijena među kamenjem,
ne pita taj šipak ni sebe, ni mene,
ne pita ni klicu korijena u šemenu,
ni klicu stabla u korijenu u šemenu,
ni visinu neba u šemenu.

On niče. On korijenom pođe u zemlju,
u brdo nad obalom, u posnu crvenicu
među suvim kamenjem.

On, čvorovat, iz korijena uzraste
u trnovito stablo nad tihim morem,
u trnovite visine ka nebu.

Od mene ne traži crveni šipak
ni kapi vode, ni hrane za korijen,
za žile korijena pružene među kamenje.
On uzraste, on sebe uzniknu u trnove,
od korijena tvrdog među kamenjem
do visine vrha, do crvenog cvijeta
na vrhu među trnovima
u visinu neba.

NEZNANI ZVUK

Zvuk jedan neznan
hoće srce da mi razori.

Ne ulazi
u moje srce u moje polje!

Zvuk neznan
hoće da me razori.

SVIJETLA JESEN

Na mojim prozorima

titraju
bijeke sjenke
sunca.

Bijeke sjenke sunca

titraju
po granama.

Bijeke sjenke sunca

titraju
po pučini.

SNIJEG I MORE

Snijeg, mutan i krupan, pao na talase mora,
na bistrinu sunčanu nad talasima mora.
Bijeli snijeg pao je na sve zvukove mora,
na vid alga, dubina romoritih,
na vrtove dubina i primorja.

More je talasima bujnim jeknulo od studeni,
od studeni snijega što pada sav dan sunca.
More je jeknulo olujama s podvodnih grebena
kamenitih
od studi snijega, od studi mutnoga snijega,
u podne primorja predproljećnog.

Zašto pade snijeg s mojih nebesa na talase moje,
zašto pade, bijel, kao mrtvačka svjetlost,
da mi biljke porumenjele prevari i opali?
Zašto pade snijeg s nebesa, snijeg leden,
da alge moje, cvijeće dubina i primorja,
sledeni u led suncu predproljećnom?

Jauče more valovima dubina, pradubina,
suncu glas diže od jauka visokog kao čempres,
nebu diže glas od jauka visokih kao duga,
svemiru beskonačnom diže glas, zapomaže.
Cvijeće dubina treba spasiti sutrašnjem suncu
oplodniku.
O, spas, svemire beskonačni, cvijetu u dubini!

ALEKSANDAR LESO IVANOVIĆ

LJUDI SJENKE

U SUSRET NEBU

Sjaj čudni jedan zapad toči.
Na zemlju nebo slazi kradom:
nose ga, nose žutim gradom,
nose ga stakla, vode, oči.

Sjaj čudni jedan zapad ima:
visoka stabla k njemu streme,
put njega noćas ptice nijeme
hitaju pjane, u jatima.

Od neba toga žutog pijan,
i ja mu pogled mutni šaljem,
na zemlji ovoj teškim maljem
života patnog izubijan.

Kroz šapat trava što ga sreće,
po dahu vjetra, po jastrebu,
po šumu lišća nek uzlete
nijeme moje žalbe nebu.

SNIJEG PADA

Da li što u tom svitkanju pahuljica
zaiskri varka života radosnijeg,
tek volim kad se vrh kuća i ulica
bjelina hvata i pada, pada snijeg.

Da li što ovo srce neveselo
suminu ljubav, i blagost, i toplina,
tek volim kad mi spušti se na čelo
pahulja meka - poljubac visina.

KARI ŠABANOVI

Sjećanje me lakom tugom ovi:
... veče slazi i miriše lipa.
Kroz sumrak se čuje kolska škripa,
- s puta idu kari Šabanovi.

Mi u susret otrčimo k njima,
a kari nas vrate srećne kući
i sivom nas džadom truckajući
o pređenim šapću drumovima ...

... Mili dani, moji sni nestali,
kao da ste vi u jutro neko
na kare se kradom ukrcali
i otišli od mene daleko.

Zalud uho sad zvukove lovi,
zalud oko daljinama pipa:
davno više ne čuje se škripa
niti idu kari Šabanovi.

DVIJE JASIKE

Jasiko bijela, i ja sam kao ti
što ti vječito lišće treperi.

U osvit rani, u noć, u suton plav,
jasiko bijela, i ja treperim sav.

A ne znam zašto, nit tvoje lišće zna,
jasiko bijela, sestro žalosna.

SLOMLJENOM OKNU

Slomljeno okno sa pola stakla,
ko li te razbi, šta ti je bilo?
Je li te ruka kamenom takla,
il dok si odsjaj daljine pilo
zalupi vjetar prozorsko krilo?

Ko li ti uze odbljeske dana,
nebo i kuću u granju skritu?
Ko li ti ubi u letu pticu
i slomi grane jablanu vitu?

Da neko ko te po sudbi svoji
Skrhano tvoje komade spoji,
Da li bi sliku još krila staru
Ta sitna parčad na trotoaru?

Slomljeno okno iz tankog rama,
U tebi vidim, dok slazi tama,
Krajičak puta i golo polje.

A kad se malo zagledam bolje,
da li to vidim i sebe sama?

LJUDI SJENKE

Ima na svijetu mirnih, dobrih ljudi
što kroz život nečujno i tiho gaze
kao da nogom stupaju po pamuku,
a naše oči nikada ne opaze
ni njih ni njinu tihu radost ili muku.

Ima ćutljivih patnika na svijetu
što se samo umorno i gorko nasmiješe
na ljude kad se o njih teško ogriješe
i suminu ih nevini, nalik cvijetu.

I ima ljudi usamljenih i bonih,
sa obrazima upalim i žutim,
što ne čuje im se ni smijeha ni plača,
što žive kao samotna i divlja drača,
ali s bodljama unutra okrenutim,
da nijedna nikoga ne ogrebe
i da nijednom nikoga ne ubodu
do samo svoje rođeno srce i sebe.

Njih ne vidi naše oko kad ih srijeta,
kad tiho prođu u mimogredu mirnu,
jer nikog oni ni laktom ne dodirnu
u vječnoj gužvi i vrevi ovog svijeta.

I žive oni tako, nečujni i neveseli,
i mile kao sjenke, kao vrijeme i sati,
i tek kad umru, slomljeni i uveli,
objave crni posmrtni plakati
da su i oni sa nama živjeli.

ŽALBA MRTVOM DRUGU

*Dragoj sjeni književnika
Nikole-Punje Lopičića*

1.

Pišem ti mrtvom iz našeg mjesta,
dok jablan drhti od noći stravljen.
A niko ne zna ni koja cesta
do tebe vodi na grob zatravljen.

Zahuje kroz noć kao da kore
vjetrovi s juga ko fijuk biča;
o tebi s tužnim prizvukom zборе
mećave zimske iz tvojih priča.

2.

Usamljen rodnim prolazim gradom,
u sjenci kuća, kraj niskog žbunja,
i samo mi se pridruže kradom
umukli tvoji koraci, Punja.

Sa mnom druguje jedino munja,
vjetar i kiša i magla siva.
Zaboravili su davno, Punja,
i tebe mrtva i mene živa.

SVATOVI

Mirišu polja sazrela.
I puna sunca dopola
svija se, svija topola:
vrhom je svate nazrela.

Na hitrim blješte konjima
da zjena oka zaboli.
Na koplja nebo naboli
pa modro palo po njima.

Već zorni frkću hatovi
i tutnji polje zeleno:
kićeni jezde svatovi
konaku tvome, Jeleno!

SVJETLUCANJE

Kao da spazih iskru sitnu
s ognjišta nekog otrgnutu,
kao da svitac meko svitnu
zanesen na svom noćnom putu.

A nit je svitac, nit u tmini
varnicu sitnu oko spazi:
auto neki drumom slazi
niz tamno brdo u daljini.

Pa farom bljesnu u noć docnu,
pa žutu tačku u mrak utka,
pa zlatnom iglom tamu bocnu
s dalekog drumskog zavijutka.

KUĆIŠTE U POLJU

Dva doma nekad u večeri studne,
- sad trošne međe, puste i bezljudne.

Šušne li zmija u tišini dana
il travu vjetra pomiluje struja,
od zmije im se hod ljudski pričuja,
od vjetra - šapat davnih ukućana.

U gustom spletu trave povijuše,
još samo jedno ko da žele one:
zidove jedna drugoj da prislone,
pa trošne da se od dodira sruše.

Dva doma nekad, dva kliktava zova,
- sad puste međe, s nebom mjesto krova.

POTONJA URA RADA TOMOVA

Poželje - mrući mlad na rodnoj ploči:
sve drugo neka prežaljeno bude,
al da je samo da ostanu oči,
zagldane u svijet i u ljude.

Posljednji treptaj vida ispuni sjeta:
svaka je smrt po jedna propast svijeta.

BILJARDA

Na stogodišnjicu smrti Njegoševe

Na mjesečini grad ko danju vidan.
Pusta i gluva s kulama Biljarda
kraj manastira tužna čeka Rada
da s puta stigne od prsi izvidan.

I mjesečina po krugu prebira,
prstima žutim kroz noć pipa meku,
na stazi nekoj blizu manastira
Vladici bižnom da ocrta sjenku.

Noć grabi jutru a ni java Radu.
Tek crne sjenke zamašu iz kruga,
pa svukoliku kamenu Biljardu
opaše teška, stogodišnja tuga.

JUTRA JUGOVA

Skriše se oku modri bregovi,
skuči se vidik u krug najuži;
cestama kruže lišća zbjegovi
i navriješe kiše - zajuži.

Pogledaš - puti lišćem zasuti.
U sjetnu želju misli potonu:
svi srcu dragi blizu da su ti
kao da čekaš uru potonju.

Slomi te neka tuga prastara
što je i predak ćutke tugova
uz mukli zveket starih lastara
u davna neka jutra jugova.

LJUDI I RIJEKA

Sve je to isto cijelog vijeka:
žive i umiru ljudi,
i teče ispod mosta rijeka,
i smjenjuju se žega i studij.

I zure ljudi u vodu što protiče,
u vir duboki od predaka gledan,
i ponavljaju stare, znane priče
i umiru jedan po jedan.

I tako se tu prazno, tupo traje,
i do spasenja odatle nema staze:
rijeka teče, o teče i ostaje,
a ljudi stoje, o stoje i odlaze.

UZ OVO IZDANJE

Tridestih godina dvadesetog vijeka dogodio se preporod crnogorske umjetnosti.

To nije baš lako objasniti, ako se uzmu u obzir prilike u kojima se nalazila Crna Gora. Ona je vjekovima živjela sa pogibijama, poharama, pustošenjima i opstajala je. Za to vrijeme njeno biće se uzdiglo u sistem vrijednosti koji sve mjeri najvišim mjerilima, etičkim normama poznatim kao čojstvo i junaštvo. To vrijeme se potvrdilo djelima najviše umjetničke vrijednosti.

Ova situacija bila je nova i nepoznata. Crna Gora se prvi put našla u poziciji da je nema, da ne postoji ni kao država ni kao narod. Došlo je do Božićnog ustanka, koji nije mogao promijeniti stanje, jer su ga vodile političke snage koje su, objektivno, krive za situaciju u kojoj se našla zemlja i narod.

Zločini okupacionih snaga prevazilaze sve poznato. Ništa ljudsko ih ne obavezuje.

Razaraju se sve vrijednosti.

Prva bacanja u jame. Javna silovanja. Prva bacanja đece u oganj zapaljenih kuća, na očigled svezanih roditelja. Zabrana obrade zemlje u lovcenskom regionu ...

Preko pet godina traje bijeli teror.

I gerilski otpor je slomljen. Varvarsko izživljavanje nad poginulim Crnogorcima i nacionalnim svetinjama.

I kad se mislilo da je sve gotovo, otvorilo se polje opstanka. Bila je to riječ, bila je to paleta ... Bila je to savremena crnogorska umjetnost.

Ovdje je riječ o onoj najdubljoj vezi umjetnosti i stvarnosti, o onoj krvnoj vezi od koje zavisi umjetnost riječi. Ta veza čuva riječ ne od praznine nego od praznjikavosti. To nije politička, angažovana, veza, mada i tih elemenata ima u njoj.

Uništena egzistencija krenula je u riječ da se reinkarnira kao umjetnička stvarnost. Na tom putu dogodilo se nešto istinski novo. Poetska riječ se oslobodila epigonskog tavorenja u koje je upala u drugoj polovini devetnaestog vijeka, oslobodila se i tradicionalističkog kolektivismu narodne književnosti, vratila se živom jeziku i postala ono što mora biti, individualni stvaralački čin, u kome je raspeta lična i opšta egzistencija.

Crnogorski jezik je opet progovorio svim svojim dubinama i visinama, svim svojim moćima u rasponu od zemlje do neba, koje prirodno nose vremena i svjetove. Ovo bi bilo patetično kad jezik ne bi bio takav. Kad ne bi bio takav i u modernoj crnogorskoj poeziji. I oslobođeni jezik postao je prostor neuništive egzistencije naroda. To je prostor koji se nije mogao napasti okupacionim metodama. On je, možda jedino on, bio izvan

moći zla, ostalo im je sve bilo na dohvat. A stvarao je i nove veze sa drugim modernim literaturama. Preko tih veza otvarali su se novi pogledi na Crnu Goru, modernu crnogorsku literaturu i opšti položaj Crne Gore.

Opozicioni angažman, uz naglašenu socijalnu komponentu, zahvatio je i Crnu Goru.

Litereatura je stvarala i omogućavala tu novu svijest. U toj novoj svijesti se moglo postojati, jer je ona podrazumijevala i nacionalni otpor. Tako je stvoren i prirodan prostor za novu, socijalnu utopiju, koja nije ignorisala tradicionalno pjanstvo slobodom i nezavisnošću. Političke organizacije koje su nastupale u ime te utopije imale su neočekivan uspjeh na izborima. Ubrzo je došlo do iznenađenja - u paravojsku okupatorskog režima, pod imenom omladina, koja je gonila pristalice crnogorske nezavisnosti, uključili su se i članovi nove, lijeve partije. Tako su, od dvadestih do tridestih godina, federalisti bili jedini politički nosioci borbe za državni i nacionalni identitet. Ali, njihova literatura, poetika te literature bila je konzervativna, tradicionalistička, ona je nastavljala praksu druge polovine devetnaestog vijeka.

Objektivno, crnogorska moderna našla se sama. Ali ne ni na dom ni na put.

Poslije sedamdesetak godina knjiškog stihovanja, koje, u najboljem slučaju, karakteriše vještina upotrebe pjesničkih formi, ona je ušla u svoj dom, u svoj jezik kao u svoju snagu koja može dosegnuti sve lične i društvene

i nacionalne dubine i probleme, kad se oslobodi njegova energija. Oslobođenje se dogodilo, moć jezika je progovorila. Ona je postala osobena kod svakog stvaraoca, i tako umjetnički, poetski, živa i djelatna. Evropski tokovi, koji su vratili poeziju njoj samoj, od simbolizma do nadrealizma, odjednom su, u manjoj ili većoj mjeri, u ovoj ili onoj formi, zaživjeli u poetskoj praksi crnogorske moderne. To je bio taj novi put koji je značio kontinuitet vrijednosti u crnogorskoj poeziji. On je doveo u novi odnos i stvaraoce i tako ih sukobio sa svim oblicima tradicionalizma, i oblicima funkcionalizovanja poetske riječi za nove potrebe. Otpor tom novom zahtjevu je različit. On se vidi i kad mu se udovoljava, jer su svi pripadnici crnogorske moderne nastojali da se tendencija održi na poetskom nivou, da se nikad ne pane u голу propagandu. Nosioi zahtjeva zbog toga nijesu prema stvaraocima uspostavljali odnos na osnovu vrijednosti njihovog poetskog djela, nego samo na osnovu upotrebne, propagandne vrijednosti pjesme. To je naše stvaraoce često dovodilo u neku usamljenu, moglo bi se reći i bolnu poziciju.

Opoziciono raspoloženje je bilo većinsko, kod omladine, a lijeva utopija postala je njena emocija, jer je nudila rješenja za sva pitanja. Iz novog zahtjeva je proizilazila i nova estetika. Ali, ona se nije vezivala za liniju koja znači poetski kontinuitet, nego za liniju koja predstavlja tradicionalizam. To je, objektivno, stvaraoce

gonilo u prošlost. Ta estetska pozicija: prošlost kao budućnost, budućnost kao prošlost, dovodila ih je u tešku situaciju, jer uništena Crna Gora nije imala svoju kulturnu klimu niti institucije koje bi je stvarale i podržavale i koje bi stvaraocima poslužile kao sklonište sa gole vjetrometine. Bili su stranci u opozicionom pokretu, kojemu su politički pripadali. Okrenutim budućnosti, nije im bilo puta u tradicionalizam.

Mnogi od njih, da ne kažem svi, nije razumijevao prirodu paradoksa u kojemu su se našli.

To je dovodilo do toga da su pokušavajući da se prilagode „stali na grlo sopstvene pjesme“.

Krivili su sebe što ne mogu da ispune zahtjeve. To je obuzdavalo i ometalo njihov stvaralački razmah. Čovjek i njegov život vrijede samo onoliko koliko su za upotrebu.

To su mogli da shvate u opštoj naivi utopijskog zanosa, ali estetsku konsekvencu te surove istine teško da su razumijevali. Suština njihovog djela, njihove novine ostajala je, uglavnom, neshvaćena, od generacija kojima su pripadali.

Ali, i pored tog neshvatanja, pored tog dvostrukog sukoba sa dvije estetike, jedne koja nastupa u ime prošlosti, i druge koja nastupa u ime budućnosti, svijetle budućnosti, a obje su antipoetske, vanliterarne, stvaralačka veza sa bićem jezika i gorućim problemima vremena, odnosno lične i nacionalne slobode, nije se prekidala. Ta živa veza omogućavala je stvaralačku slobodu svakom autoru.

Uzdizala ga je do samosvijesti koja je značila estetsku i etičku odgovornost za umjetničku riječ. Etička odgovornost za riječ kao istinu je tradicionalna u crnogorskoj književnosti. Ali druga polovina devetnaestog vijeka kao da je zaboravila na estetski zahtjev, za koji je presudno ono kako se kaže, bez kojega nema umjetničke istine. Crnogorska moderna je preko tog, estetskog, zahtjeva održavala stalnu vezu sa svojim vremenom, bez obzira na njegova utilitaristička usmjerenja i ograničenja.

Pjesnik, romansijer i eseist Risto Ratković najstariji je član ove preporodne grupe crnogorskih stvaralaca. U svom iskazu on uvijek ima neku prirodnu modernost, blisku nekoj vrsti nadrealizma. Ta osobina iskupljuje i njegove manje uspjele poetske cjeline. S druge strane on je blizak i oblicima narodnog stvaralaštva, ali to nije folklorizam. To je srodno dječjoj mašti, dječjim alogičnim verbalnim igrama. Ali ta svježina i naivnost kreće se, najčešće graničnom linijom između postojanja i nepostojanja, koja nosi individualnu i društvenu tragediju. Ratković nije plodan pjesnik. U desetak svojih najboljih pjesama on je uhvatio skalnu patnju koja je toliko široka da se ne može iscrpiti analizama i objašnjenjima, i koja čini plodnost ove poezije. U pjesmi *Ponoć mene* istinski je dotakao ponore čovjekove tragedije, a u pjesmi *Crnci protiv Amerike* povezao najudaljenije krajeve svijeta jezika i svijeta mašte. Njegova prozna i

dramska djela satkana su od elemenata koji grade i njegovu poeziju. Predjele svoga djetinjstva, đe se zbivaju radnje djela, uspio je da dovede do poetskog značenja. I on je nastojao da ispuni zahtjev vremena koji je značio političku angažovanost. Zato je uzimao za temu život i materijalnu bijedu radnika, u nekim podužim pjesmama. Ta naracija mjestimično bljesne poetskom ljepotom, ali je potpuno neupotrebljiva u propagandne svrhe. To ga je sigurno više udaljilo nego približilo faktorima koji su tražili angažovanu književnost.

Pjesnik Mirko Banjević se gotovo iznenadno oglasio zbirkom pjesama *Pobune uma* kao potpuno formiran stvaralac. Konstatovano je da je to knjiga poetske novine koja ne pripada školama, nego prvobitnosti, zoni imenovanja. Knjigu čine spojevi postojanja i nepostojanja, mogućeg i nemogućeg, ne po zakonu neke poetske škole nego po prirodi iskona, koja imenuje zauvijek predmete i pojave. U ovoj knjizi i zbirkama *Do iskapi* i *Roždanici* nalaze se najveći kvaliteti Banjevićeve poezije, koju čine neponovljivi prepleti sna i jave, prošlosti i sadašnjosti u živim vizijama koje varniče dodirima poetskih slika. Ako bismo tražili formalni opis ove poezije, on bi bio *pjesme i poeme*. Prirodna forma njegovog poetskog iskaza su, uz lirske pjesme i male poeme, dužine od stotinak do petsto stihova. One su najčešće iz jednog duška, kao potez gudala violončela,

upredene od bezbroj niti različitih asocijacija koje čine jedinstvo strune i zvuka. Ova vrsta lirike počela je poemom *Brijest* i završila se dijaloškim testamentom *Gosti*, čiju je antologijsku vrijednost prvi uočio Milorad Stojović. I u vrijeme kad je pokušavao da zaboravi sebe i sav se preda političkoj angažovanosti, ostajao je istinski pjesnik. To najbolje pokazuje pjesma *Tužba svetom Vasiliju Ostroškom* i dio poeme pod imenom *Nećemo u rudnik*. To je prva „industrijska“ pjesma u crnogorskoj poeziji. Po istinitosti i snazi podsjeća na Ujevićev *Čin sputanih ruku*. Govoreći o prvoj Banjevićevoj zbirci, Konstantinović je primijetio da se sluti da je izvršen neki zločin nad egzistencijom, pokušavajući da nađe trag koji bi vodio do korijena od kojih potiče nesvodivost ove poezije na objašnjenje. U bolnoj melodiji poema i mnogih pjesama osjećaju se i neki prirodni melemi koji liječe od povreda koje svi imamo u duši. Oproštajna poema *Gosti, Ponor, Zloslut* i lirika *Pobuna uma* neprolazna su vrijednost crnogorske poezije i crnogorskog jezika.

Od svih pjesnika svoje generacije Radovan Zogović je najviše usklađivao svoju poetiku sa zahtjevima o angažovanoj umjetnosti. Mnogi su ga shvatali kao isključivo tendencioznog pjesnika, a upravo to je onemogućavalo doživljavanje i otkrivanje kvaliteta ovog pjesnika i njegove poezije. Za to je, dijelom, kriv i sam Zogović, jer je svoju poetiku objašnjavao tendencioznošću. Bez

obzira na tematiku koja joj daje sadržaje, Zogovićeva poezija je nesvodiva na utilitarnost. Njeni motivi su iz realnog svijeta, i pjesnik nastoji da to budu, da bi se potpuno distancirao od formalističkih moda i pomodnosti, koje koketiraju sa zaumljem i onostranošću. Ali ti motivi probijaju stvarnost, oni su uzemljeni u dubine vremena i tradicije, jer je Zogović pjesnik otpora, otpora do inata. U tom otporu se osvojljuju i sažimaju etičke, jezičke, običajne vrijednosti tradicije. Iz tog stava, iz neotstupnog otpora nastala je poema *Došljaci - pjesme Ali Binaka*, antologijsko Zogovićevo djelo. Prva pjesma ovog ciklusa predstavlja jednu od najljepših elegija našeg jezika. Ona pokazuje svu mekoću duše, svu čistotu dubina osjećajnosti na kojoj se zasniva odlučnost otpora. Bez obzira na politička shvatanja i opredjeljenja, mora se poštovati način na koji je Zogović podnio i pobijedio gotovo dvodecenijsku izolaciju. On je taj apsolutni zid izolacije slomio knjigom poezije *Artikulisana riječ*, koju je iznio iz njega, kojom je živio u njemu. U toj knjizi su vrhovi njegove poezije, *Kula ćutanja*, *Žilama za kamen* i druge pjesme.

Crnogorsko selo, život seljaka i njegova antejska vezanost za svoje tlo, došli su do *svoga* jezika u poeziji Janka Đonovića. Njegovi povodi nijesu estetski, nego jezički, ili socijalno - jezički, ako se to može uslovno precizirati. On nema drugu namjeru, reklo bi se,

nego da što tačnije kaže zelen ispaše, žubor hrasta, rik vola, mekoću brazda i miris uzorane zemlje. Ali nije Đonovićeve poezija samo to. U takvom predstavljanju sebe vidi se lukavstvo seljaka, koji hoće da sakrije svoju težnju da mu poezija bude što bliža zemlji i životu. A Đonović zaista nije težio da se odvaja od svakodnevice sela i njegovih iseljenika. Rudokopi Amerike spajaju se sa vidicima njegovog zavičaja u dječjoj viziji, podzemni tutanj budaka u njima odjekuje i u crmničkim brdima, i dječak ga čuje. On uz to zapaža i ljepote seoskog pejzaža i ne može da se načudi što je bilo njegovom ocu i mnogim očevima da ostave svoj kraj. Iz takvog stanja i osjećanja nastala je Đonovićeve osobna seljačko - radnička poezija. Vrh te poezije čine pjesme *Crmnici pod jesen, Krajina, Crnci i Crnogorci*. U Đonovićevoj poeziji postoji svježina slike i svježina jezika kojim se stvara ta slika. Đonović je želio da se u njoj vide i kontinenti, kao elementi njegove Crmnice.

Stefan Mitrović je cjelinom svoga djela pjesnik robije. To je jedinstven slučaj u crnogorskoj poeziji. To je, simbolično, totalitet čovjekove patnje. To je Prometej prikovan za liticu, to je Hristos razapet na krstu, to je pjesnik između četiri nijema zida, „između četiri samoće od kamena“. Ništa do bola dokle oko samoće dopire, ničega na svijetu do kratatih mučila koja kreću put utamničenika. Mitrović je imao sudbinu da bude dugo-

godišnji robijaš kraljevskih i socijalističkih robijašnica. One su se slile u jedno iskustvo i postale jedino pjesnikovo vrijeme. Monotoniju patnje pjesnik je ispunio dostojanstvom i ljubavlju za zavičajnu prirodu i čovjeka. Pjesnikovo primorje, kraj apsolutne ljepote otvara se kroz bolove u stihovima. Ljepota u različitim vidovima: ljepota prirode, ljepota prijateljstva, ljepota opraštaja i dobrote, ljepota ljubavi, pomaže da se pobijedi patnja, da bol svane u nadu. Jezik ove poezije je jednostavan, ali probran, da bi mogao da iskaže sve vidove patnje. Pjesme *Sam*, *Vrh tišine*, *Snijeg i more* sintetišu sve vrijednosti ove poezije apsolutne patnje.

Djelo Aleksandra Lesa Ivanovića, najmanje je po obimu. Ukupno ne prelazi petsto stihova. On se nije iskazivao obimom, nego čistotom slike i intonacije. Po tim elementima ima srodnosti sa Dobrišom Cesarićem. On je pjesnik cetinjskih gradskih vidika i cetinjske svjetlosti koja ima boje morskih širina i lovcenskih visina. Ta svjetlost se spaja sa osjećajem prolaznosti i čovjekove nemoći da utiče na svoju sudbinu. Izbor od petnaestak pjesama predstavlja, u klasičnom smislu, čistu liriku koja Ivanoviću obezbjeđuje osobeno mjesto u crnogorskoj poeziji. Ivanovićevu poeziju lako prihvataju, ali ona je puna skrivenih lirskih polja, kao i crnogorski pejzaž, koja čuvaju njenu tajnu.

Njena jezička sažetost, sva od nijansi slike i intonaci-

je, čini je trajnom vrijednošću.

Ovo je prvi izbor crnogorske moderne u ovom obimu. Cilj mi je bio da predstavim sve vrijednosti pjesnika. Njihovo djelo je raznovrsno i pokazuje svu složenost naše moderne poezije od samog početka. Svi pjesnici ove antologije rođeni su u prvoj deceniji dvadesetog vijeka i formirali su se kao poetske ličnosti između dva svjetska rata. Sve pjesme su date onako kako su ih stvaraoci ostavili. Ako je neka pjesma skraćena, to je označeno.

Branko Banjević

Bio-bibliografske bilješke

RISTO RATKOVIĆ

Rođen u Bijelom Polju, 1903. godine. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Radio je u Ministarstvu prosvete i Ministarstvu inostanih poslova. Drugi svjetski rat zatekao ga je u diplomatskoj službi, u Francuskoj. Godinu dana proveo je u Egiptu, a ostali dio rata u Sovjetskom Savezu - kao kulturni ataše Ambasade. U domovinu se vraća 1945. godine. Živio je od prevodilačkog i književnog rada. Umro u Beogradu, 1954. godine

Djela:

MRTVE RUKAVICE, poezija, Beograd 1927.

LEVIATAN, kraća poema (u istoj knjizi objavljena je i poema Moni de Bulija), Beograd 1927.

ĆUTANJA O KNJIŽEVNOSTI, kritičke skice, Beograd 1928.

ZORAJ, tragedija, Beograd 1929.

NEVIDBOG, roman Beograd 1933.

DODIRI, pjesme, Beograd 1952.

SA ORIJENTA, pjesme, Beograd 1955.

RISTO RATKOVIĆ, izbor iz poezije (priredila Svetlana Velmar - Janković), Beograd 1962.

PONOĆ MENE, izbor iz djela (priredio Sreten Perović), Titograd 1966.

IZABRANA DJELA, Univerzitetska riječ, Nikšić, 1991.

Bio-bibliografske bilješke

MIRKO BANJEVIĆ

Rođen 1905. u selu Paprati, u Pješivcima. Gimnaziju je učio u Nikšiću i Trebinju. Filozofski fakultet, katedra za književnost i jezik, završio je u Beogradu. Bio je profesor gimnazije u Gospiću i Paraćinu i saradnik beogradske „Pravde“. Jedan je od osnivača lista „Pobjeda“ i suosnivač i urednik časopisa „Stvaranje“. Radio kao urednik u izdavačkom preduzeću „Rad“ i u Tanjug-u.

Kao đak, student i profesor proganjan, hapšen i otpuštan s posla.

Učesnik antifašističke oslobodilačke borbe.

Nosilac partizanske spomenice 1941-1945.

Preminuo, tragično, u Beogradu, 1968. godine.

Sahranjen je na Bogetićima.

Djela:

POBUNE UMA, Nikšić, 1930.

ŠUME, Nikšić, 1939; drugo, prošireno izdanje, Beograd, 1939.

OGNJENA JUTRA, Paraćin, 1940. (Izdanje potpisano pseudonimom Mirko Mitrov).

SUTJESKA, Pobjeda, Cetinje, 1946.

ZEMLJA NA KAMENU, Prosveta, Beograd, 1950.

BEZDANI, Narodna knjiga, Cetinje, 1956.

SUTJESKA, Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1961. (Poseban otisak iz knjige poema „Riječ i svjetlost“).

DO ISKAPI, Nolit, Beograd, 1964.

ZAVJET, izbor poezije, priredio Milorad Stojović, Grafički zavod, biblioteka „Luča“, Titograd, 1965.

ROŽDANICI, Obod, Cetinje, 1968.

STRAŠNO PLEME, izbor poezije, priredio Milo Kralj, Rad, Beograd, 1978.

DRUGA STRANA MJESEČEVA, izbor poezije, priredio Branko Banjević, Stvaranje, br. 3, Titograd, 1985.

ZLOSLUT, ilustrovaao, pripremio i štampao Veselin Banjević. Paprati, 1988.

POBUNE UMA, izabrana poezija, izbor Branko Banjević, MIB, Podgorica, 2003.

KOROTA KRŠA, priredio Branko Banjević, u izboru poezije *Pobune uma*, Podgorica, 2003.

Bio-bibliografske bilješke

RADOVAN ZOGOVIĆ

Rođen 1907. godine u Mašnici (Gornje Polimlje, Ivangrad). Gimnaziju učio u Peći i Tetovu, a filozofski fakultet završio u Skoplju. Bio je korektor u štampariji u Skoplju, profesor gimnazije u Skoplju i Zaječaru, vaspitač u internatu privatne gimnazije u Beogradu. Često je proganjan i hapšen kao pripadnik revolucionarnog pokreta. Učesnik je antifašističke oslobodilačke borbe. Nosilac Partizanske spomenice 1941-45. U toku i poslije rata (do kraja 1948. godine) bio je na odgovornim partijskim i društvenim funkcijama. Izdržao šesnaestogodišnju izolaciju i zabranu objavljivanja. Umro u Beogradu 1986. godine. Sahranjen u porodičnoj grobnici u Peći.

Djela:

PLAMENI GOLUBOVI , pjesme, Zagreb 1937;

NA POPRIŠTU, članci, kritike ogledi, Beograd 1947;

PRKOSNE STROFE, pjesme, Beograd 1947;
DOŠLJACI - PJESME ALI BINAKA, Beograd 1958;
ARTIKULISANA RIJEČ, pjesme, Beograd 1965;
PEJZAŽI I NEŠTO SE DEŠAVA, pripovijetke, Beograd
1968;
ŽILAMA ZA KAMEN, izbor poezije, Titograd 1969;
ANTOLOGIJA CRNOGORSKE EPSKE POEZIJE RAZNIH
VREMENA, Titograd 1970;
LIČNO, SASVIM LIČNO, pjesme, Beograd 1971.
KNJAŽESKA KANCELARIJA, Titograd 1976.
PRIPOVIJETKE, Titograd 1985.

Bio-bibliografske bilješke

JANKO ĐONOVIĆ

Rođen je 1909. godine u Crmnici. Gimnaziju je završio u Podgorici, a u Beogradu pravni fakultet. Pripadao je naprednom studentskom pokretu i zbog toga bio progonjen i hapšen. Učestvovao je u trinaestojulskom ustank 1941. godine; poslije je pao u italijansko zarobljeništvo, đe je ostao do kraja rata. Nakon oslobođenja bio je urednik časopisa „Stvaranje“, direktor Centralne biblioteke na Cetinju, urednik u beogradskom izdavačkom preduzeću „Prosveta“, urednik u listu „Borba“. Penzionisan je na dužnosti pomoćnika upravnika Narodne biblioteke SR Srbije. Umro u Beogradu 1991. godine.

Djela:

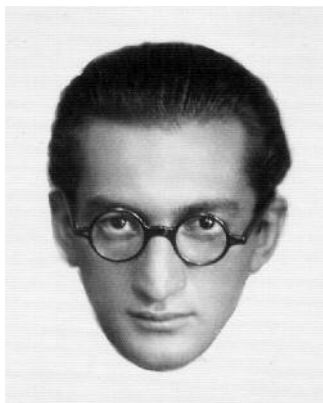
ŽIVI PORTRETI, pjesme, Nikšić 1927;

DVIJE RIJEKE, pjesme (sa Tanasijem Mladenovićem), Smederevo 1938;

GORSKI TOKOVI, izbor iz poezije, Beograd 1947;
NA VLTAVI, putopis, Cetinje 1948;
HRONIKE I PUTOPISI, Cetinje 1950;
POEZIJA I PROZA ŠESTORICE (sa B. Čopićem, M. Lalićem, G. Banovićem, D. Kostićem i T. Mladenovićem), Beograd 1951;
NA LEĐIMA APENINA, ratna hronika, Beograd 1953;
KAMENA POČIVALA, pjesme, Beograd 1955;
ŽEĐ DRUMOVA, pjesme, Beograd 1961;
IZABRANE PJESME I POEME, Cetinje 1963;
NUNO IZ URUGVAJA, proza, Nikšić 1970;
KAMENICE, izbor iz poezije (priredio Radoslav Rotković), Titograd 1971.

Bio-bibliografske bilješke

STEFAN MITROVIĆ

Rođen u Svetom Stefanu 1909. godine. Gimnaziju završio u Kotoru. Studirao na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Prog-onjen i hapšen kao pripadnik revolucionarnog pokreta. Učes-nik narodnooslobodilačke borbe od 1941. godine. U toku i poslije rata (do kraja 1948. godine) bio na visokim partijskim i društvenim funkcijama. Poslije izlaska sa robije živio je u Svetom Stefanu. Umro 1985. godine.

Od 1926. godine objavljivao je svoju poeziju u: zagrebačkoj „Mladosti“; skopskom „Južnom pregledu“; beogradskim časopisima i listovima - „Misao“, „Ilustrovane novine“, „Stožer“, „Linija“, „Smena“, „Razvitak“, „Književne novine“; cetinjskim „Zapisima“; nikšićkim časopisima - „Razvršje“ i „Spone“; u novosadskom „Letopisu matice srpske“; u sara-jevskom „Pregledu“; titogradskim časopisima i listovima - „Stvaranju“, „Ovdje“, „Pobjeda“.

Djela:

PJESMA I ČOVJEK, pjesme, Cetinje 1971;

SNIJEG I MORE, pjesme, Titograd 1976.

Bio-bibliografske bilješke

ALEKSANDAR LESO IVANOVIĆ

Rođen 1911. godine na Cetinju, đe je završio nižu gimnaziju. Prije rata radio je u Higijenskom zavodu, a poslije oslobođenja u Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete i „Narodnoj knjizi“, na Cetinju. Posljednjih desetak godina bio je lektor lista „Pobjeda“. Umro je 1965. na Cetinju.

Djela:

STIHOVI, Cetinje 1950;

ČAPUR U KRŠU, pjesme, Titograd 1960;

ČAPUR U KRŠU, izabrane pjesme, priredio Milorad Stojović,
Titograd 1971;

STIHOVI, priredio Pavle Đonović, Cetinje 1975;

PJESME, priredio Dragomir Brajković, Nikšić 1995;

ČISTI PLAMEN, za izdavača Ratko Deletić, Andrijevića 2005;

JUTRA JUGOVA, priredio Pavle Goranović, Cetinje 2010.

SADRŽAJ

CRNOGORSKA MODERNA

Risto Ratković
PONOĆ MENE

Ponoć mene	.9
Ikona	.12
Bivši anđeli	.13
Živi vjetar	.14
Priviđena djeca	.16
Sanjiva košulja	.18
Crcni protiv Amerike	.19
Smokve u pustinji	.24
Car	.26
Plamena zavjesa	.27
Mumija	.28
Mudraci mjere ponore zabranjene	.30
Luminal	.32
Potucalo	.34

Mirko Banjević
POBUNE UMA

Večernje slovo	.39
[Ko pravječni čovjek još divalj i strasan]	.40
[Šta je što si blijede previla ruke]	.42
Moje življenje	.44

Tama	.46
Tajna	.48
Mi	.50
Trag sive boljke	.52
Kroz novi svijet	.54
Strah me	.55
Kroz istinu ljubavi	.57
Neboleća draga	.58
Vjesnik	.59
Povratak očev	.61
Tužba Svetom Vasiliju Ostroškom	.63
1923.	.66
I to je slava	.68
Daninoć	.69
I što je more	.70
Ni ti talasi	.71
Šta prosvijetli to	.72
Ujedno	.73
Šapat	.75
Ucrno	.77
Nad sobom nevječnim	.80
Šum bjeline	.82
Tok	.84
Prva trava baštinama	.86
Ključni sna	.89
Zaponci	.91
Mlječnjaci vremena	.93
Druga strana mjesečeva	.95
Balada vjetra	.97

Zapis	.99
Umakli vidici	.101
Trepanacija mojega sna	.103
[Instinktom vođen]	.105
Pismo	.106
Ponor	.108
Zloslut	.126
Gosti	.133

Radovan Zogović
ŽILAMA ZA KAMEN

U zemlji đe je kaŕnjivo pisati pjesme	.153
Internacija Crne Gore	.156
Došljaci - Pjesme Ali Binaka	.161
Mladić sam u sobi za samrtnike	.186
Povratak u lječilište	.188
Prva ratna jesen	.190
Podrezani čokoti	.192
Vladičin Han	.194
Povremeno zauvijek	.196
Ti snovi, ti snovi, Dominika	.197
Kosa	.199
Balada o rudaru	.201
Crta ispod mladosti	.203
Jablan pred prozorom	.205
Zvono bez jezika	.207
Kula ćutanja	.209

Kaćina kosa odasvud do Aušvica	.212
Instukcije maslini	.213
Pohvala grabu, maslini divljih šuma	.216
Polemika	.218
Besmrtnost tkalje	.221
Dvije balade	.224
Daleko od Mirke, vjeverici	.229
Svjetionik malen i zabačen	.230
Teodorakis Jarosu	.231
Ugljarski dim	.233
Venecijansko more	.236
Talasi	.238
Rebel u epilogu	.240
Trojanov berberin i njegova knjiga	.242
Instrukcija instrukturu	.246

Janko Đonović
CRNCI I CRNOGORCI

Prolječna pjesma	.251
Vidici i torovi	.253
Baštini pred poplavu	.255
Pred katunom	.257
Pod golim nebom	.259
Tužbarica	.261
Putnik	.263
Paštrovska gora užućela	.265
Selo	.267

Krajina	.269
Zdravica	.271
U kamenjaru	.273
Crmnici pod jesen	.275
Crnci i Crnogorci	.278
Kontrabandžije	.284
Morača	.288
Cokula	.291
Zrno pijeska	.294
Vrijedi živjeti na svijetu	.296
Podne u Skai	.300
Lobanja	.302
Mir	.304
Zmijinj jezero	.307
Sveti Stefan	.310
Posjeta	.313
Džemper	.316

Stefan Mitrović
SNIJEG I MORE

Sam	.319
Uzvisivanje robova	.323
Zdenac svjetlosti	.325
Zamukli lelek u zametku	.327
Ništa do li sebe	.328
Ne plači zemljo	.330
Veliko pitanje	.332

On ima sve	.334
Početak razvezivanja okova	.338
Rasvit ponoći	.340
O ptico dana	.341
Strah od kladenca sna	.342
Ljubav	.343
Ptica na ivici	.344
Povratak mome domu	.345
Molba za grob	.347
Poruka	.348
San bilja	.349
Golub sna	.351
Molba vjetru	.353
Zakletva	.355
Probudi me	.356
Osluškiivanje	.357
Bolje je	.358
Tišina između života i smrti	.359
Živ je	.360
Vrh čempresa	.361
Vrh tišine	.362
Sunce je postalo bol	.363
Bol	.364
Strah majke	.365
Kap krvi na kamenu	.366
Sve je tu	.367
U svoj oblik	.368
Granica	.369
Progovori praznino	.370
Ptica u letu	.371

Nicanje među kamenje	.372
Neznani zvuk	.373
Svijetla jesen	.374
Snijeg i more	.375

Aleksandar Leso Ivanović

LJUDI SJENKE

U susret nebu	.379
Snijeg pada	.380
Kari Šabanovi.	.381
Dvije jasike	.382
Slomljenom oknu	.383
Ljudi sjenke	.384
Žalba mrtvom drugu	.386
Svatovi	.387
Svjetlucaanje	.388
Kućište u polju	.389
Potonja ura Rada Tomova	.390
Biljarda	.391
Jutra jugova	.392
Ljudi i rijeka	.393

UZ OVO IZDANJE

Branko Banjević: Crnogorska moderna	.397
Bio-bibliografske bilješke	.409

*CRNOGORSKA MODERNA / Priredio: Branko Banjević /
Urednik: Branko Banjević / Za izdavače: Marko Špadijer /
Grafička priprema i dizajn: Danka Barović, Studio BDM /
Izdavač: Matica crnogorska / Štampa: ADM grafika,
Kraljevo/ Tiraž: 1000*

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-84013-52-3
COBISS.CG-ID 20299536

